

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
T Ü R K T A R İ H K U R U M U

BELGELER

Cilt : XIV

Sayı : 18

1989 – 1992

Türk Tarih Kurumu

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA

1992

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü :

Türk Tarih Kurumu Adına

PROF. DR. YAŞAR YÜCEL

Türk Tarih Kurumu

LİVADYA SEFÂRETLERİ VE SEFÂRETNÂMELERİ

MAHİR AYDIN

- A) Livadya Sefâretlerinin Sebebi
- B) Livadya Sefâretlerinin Cereyânı
- C) Livadya Sefâretnâmeleri
 - I) Edhem Paşa'nın Sefâretnâmesi
 - II) Fuad Paşa'nın Sefâretnâmesi
 - III) Turhan Paşa'nın Sefâretnâmesi
 - IV) Turhan Paşa'nın Sefâretnâmesi
 - V) Fuad Paşa'nın Sefâretnâmesi
- D) Livadya Sefâretnâmelerinin Klişeleri
- E) Livadya'ya Âit Fotoğraflar

A) Livadya Sefâretlerinin Sebebi

Livadya, Yalta'ya yarım saat mesâfede bulunan ve Rusya sâhilleri içerisinde yaz mevsimini geçirmeğe en müsâit yer olması hasebiyle, Rus çarları tarafından, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, sayfiye merkezi olarak kullanılan bir mahaldir¹. Bu özelliği sebebiyle, daha önce, Rusya'nın Napoli sefiri Kont Potocki'nin sayfiyesi bulunan Livadya'da, II. Aleksandr (1855-1881) tarafından da, şark stilinde iki adet imparator sarayı inşâ ettirilmiştir. Ayrıca bu saraylara bir kaç saatlik mesâfedeki Aytodon ve Oryanda adlı mevkilerde, grandük ve grandüşeslere âit iki köşk yaptırılmıştır.²

Osmanlı pâdişahları, Rus çarlarının Livadya'ya gelmeleri münâsebetiyle, kendilerine birer *hoşâmedî* heyeti göndermişler ve bu heyetlere riyâset eden sefirler vâsıtasıyla, iki devleti alâkadâr eden meseleler hakkında, fikir teâtisinde bulunmuşlardır³. Bâbîâli tarafından vazi-

¹ Atina'nın 120 km. kuzey-batısında ve Korent kanalına yakın bir mevkide yer alan Livadya kazâsının (bk. Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri*, İstanbul 1982, IV, 241) konumuz ile herhangi bir ilgisi bulunmadığını belirtmek gerekir.

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Tasnifi (YT)*, Nr 14-343-126-8; *Brockhaus' Conversations Lexikon*, Leipzig 1885, XI, 124.

³ Rus çarlarının sâdece Livadya'ya değil, Sivastopol (bk. İstanbul Üniversitesi Kütüphâncisi -İÜK-, *TY*, Nr 5097) ve Hocabey'e (bk. Ahmed Lütfi, *Tarih -yay. M. Münir Aktepe-*, Ankara 1988, X, 102) geldiklerinde de, sefâret heyetlerinin gönderildiğini görüyoruz.

felendirilen bu sefirlerin, hâricî memûriyetlerde tecrübe sâhibi memûrlar arasından seçilmesi⁴, kendilerine husûsî tâlimâtlar verilmesi⁵, çara hitâben *nâme-i hümâyûn*lar kaleme alınması⁶, kıymetli hediyeler takdim edilmesi ve sefâret heyetinin, emsâli görülmedik bir sûretle *hüsn-i kabûlü*⁷ veyâ, kararlaştırılan bir sefâretin tehirinden dolayı, politikaca bâzî şâyiaların meydana gelmesi ve bu tehire başka mânâlar hamledildiğinden, sebebinin Ruslar tarafından hasseten sorulması⁸ gibi ihtimâmlar, Livadya sefâretlerinin, alelâde ve tesâdüfi olmadığını göstermektedir.

Bu sefâretlerin maksadı, her ne kadar Kırım'a gelen Rus çarlarına *hoş geldiniz* demek ise de, aslında bu vesile ile, *kadîm ve cesîm düşman* olan iki devlet arasında, mutâbakat tesisine ve dostâne münâsebetlerin devâmına çalışıldığını, söylemek gerekir⁹. Bâzen bu maksada, Rusya ile bir ittifak akdi hamledilmişse de¹⁰, meselenin bu derece ileri götürülmesinin, fazla bir iyimserlik olacağı kanaatindeyiz. Zirâ, iki devlet arasında sâdece 1798 ve 1833 senelerinde gerçekleşen ittifakların, Osmanlı Devleti'nin buhran dönemlerine tesâdüf edişi, daha sonraki senelerde ise, Bâbiâli'nin, Rusya'ya müteveccih böyle bir ittifaka ihtiyâc duymayı ve Rusların, Osmanlı toprakları hakkında tâkip ettiği siyâsetinde herhangi bir değişikliğin olmaması, bizi bu hususta temkinli davranmaya sevk etmektedir. Ayrıca, bu sefâretlerin keşâfet kazandığı II. Abdülhamid döneminde tâkip olunan siyâsetin, *ittifak arayışı* ile karıştırılmaması ve İngiltere'nin, Osmanlı Devleti lehindeki *hayırhâh* siyâsetinden vazgeçmesi üzerine, Bâbiâli'nin de, devletler arası münâsebetlerden âzamî derecede istifâdeye çalıştığını, dikkatlerden uzak tutmamak gerekir.

Buna rağmen, İngiltere'nin, Rusya gibi Osmanlı Devleti için de bir tehdit unsuru hâline gelmesi, iki hasım komşuyu birbirine yaklaştırırken, her iki tarafın hâricî siyâsetine paralellik kazandırmış ve Livadya sefâretlerini "...*usûl ve âdât-ı saltanat-ı seniyye...*" mertebesine yükseltmiştir. Ayrıca, iki devletin, karşılıklı olarak, devletler arası nezâket kaidelerine en faz-

⁴ Sultan II. Abdülhamid tarafından bir kaç defâ bu vazifeye memûr edilen Müşir Fuad Paşa gibi (bk. Tahsin Paşa, *Yıldız Hâtıraları*, İstanbul 1931, s. 94).

⁵ Çar ile bahis mevzuu olması muhtemel maddelere dâir, 1879 senesinde Nâmık Paşa'ya verilen tâlimât için bk. BOA, *Sadâret Resmî Mânûzât*, Nr 3/20, lef 1, 3, 4, 5; 1898 senesinde Turhan Paşa'ya verilen tâlimât için bk. BOA, *YT*, Nr 13-112-112/21-6.

⁶ 1888 senesinde gönderilen sefâret heyeti için kaleme alınan *nâme-i hümâyûn*un sûreti hakkında bk. Abdülkadir Özcan-İlhan Şahin, "II. Abdülhamid'in Husûsî Mektub ve Telgrafları", *Tarih Dergisi*, İstanbul 1984, sy., 34, s. 430-431.

⁷ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13.

⁸ BOA, *Irâde Hâriciyye*, Nr 14234.

⁹ Livadya sefâretlerine atıfta bulunulan literatürde, Rus çarlarının Kırım'a gelmesi ile, Kırım'ın daha önce bir Osmanlı toprağı olduğu hususları birbirine karıştırılmakta ve *hoş geldiniz* merâsimi, bu sâhânın hâlâ Osmanlı memâlikinden addolunduğu fikrine istinâd ettirilmektedir. Halbuki Ahmed Lütfi, Livadya sefâretlerinin "...*bu mîsillü civâr-ı hudûda gelen imparatorlarının tebrik-i kudümü, beyne'd-devleteyn me'î olan revâbit-ı müsâlemâtın te'kidini müeddî...*" bulunduğunu belirtirken, hem meseleye umûmî bir mâhiyet kazandırmakta, hem de onu, hakiki mec-râsına çekmektedir (bk. *Tarih*, -yay, M. Münir Aktepe-, Ankara 1989, XI, 83-84). Tahsin Paşa da "*Rusya imparatoru, yazın tebdil-i havâ için Yalta'daki sayfiyeye taşındığı zaman, komşu devlet hükümdârının Devlet-i aliyye sularına yakın bir muntakaya gelmesi vesilesi ile beyân-ı hoş-âmedi zımınında, nezâket-i siyâsiyye ibrâz etmek ve aynı zamanda, münâsebat-ı dostânenin te'yidüne medâr olmak üzere taraf-ı şâhânedan çar nezdine bir hey'et-i mahsûsa gönderilmek âdet olduğundan...*" ifâdesi ile, meseleyi, müfid ve muhtasar olarak tespit etmektedir (bk. *Aynı eser*, s. 94). Diğer taraftan, bu husus, Livadya sefâretnâmelerinde de, Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki *hukuk-ı hem-civârî* esâsı (bk. BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13) ve Rus çarının Osmanlı topraklarına "...*mütecâvir bir mahalle gelmesinden nâsi...*" (bk. BOA, *YT*, Nr. 14-1369-126-10) gibi hakiki sebeplerine istinâd ettirilmektedir. Kezâ, Akdes Nimet Kurat, bu husustaki mütâlâasını "...*Osmanlı sâhillerine yakın bir yere gelen komşu devletin hükümdârına karşı gösterilen bir nezâket ziyâreti...*" şeklinde ifâde etmektedir (bk. *Türkiye ve Rusya*, Ankara 1970, s. 78-79).

¹⁰ Akdes Nimet Kurat, *Aynı eser*, s. 78, 107-108.

la dikkat ettikleri bu dönemde, Rus çarlarının Livadya sefâretlerine verdikleri önemin, Sultan II. Abdülhamid'in atfettiğinden daha az olmadığını belirtmek gerekir. Bunu, gerek çarların Osmanlı sefirine gösterdikleri ilgi, gerekse sefir vâsıtasıyla, çar ve pâdişahın birbirlerine belirttikleri hürmet ve mahabbatten anlamak mümkündür¹¹.

Meseleyi sâdece, fevkalâde bir Osmanlı sefirinin, Kırım'a gelen Rus çarına *hoş geldiniz* demek için, pâdişah tarafından gönderildiği açısından ele almak bile, dikkate şâyân ise de, asıl maksadı temine kâfi değildir. Zirâ, Kırım'ın hâlâ Osmanlı toprağı olduğu intibâhını uyandıran ve Türk tarafının hissiyatını okşayan bu düşünce, Ruslar tarafından *lafzî* olarak bile kabul göremeyeceği gibi, bu toprakların, 1783 senesinde Rusya tarafından ilhâk olduğu da, bilinen bir gerçektir¹².

Livadya sefâretlerinin hangi senelerde gerçekleştiğini, muntazaman tespit edemiyoruz¹³. Bununla birlikte, tespit edebildiğimiz ilk sefâretin 1863¹⁴ ve diğerlerinin de 1867¹⁵, 1879¹⁶, 1886¹⁷, 1887¹⁸, 1891¹⁹, 1898²⁰, 1900²¹, 1903²², 1911²³ ve 1914²⁴ senelerinde yapıldığını görüyoruz. Bu derece kesretine rağmen, Livadya sefâretlerinin her sene için tertip edildiğini söylemek, fazla iddiâli olacaktır. Zirâ böyle bir iddiâ için, hem Rus çarlarının her sene muntazaman Kırım'a gelmeleri ve hem de, Osmanlı Devleti'nin her defasında sefâret heyeti göndermesi gerekecektir²⁵.

Bu yazımızda, önce, Livadya'ya giden Osmanlı sefirlerinin, İstanbul'a dönüşlerinde pâdişaha takdim ettikleri sefâretnâmelerinin müşterek yönlerini tespit ile, meseleyi izâha çalışacağız²⁶. Daha sonra, elimizde bulunan beş adet sefâretnâmenin metin ve klişelerini verecek, 1886 senesine âit sefâretnâmede yer alan Livadya ile ilgili fotoğrafları da ilâve edeceğiz.

¹¹ BOA, *YT*, Nr 31-324-108-80, 14-1359-126-10, 14-88/58-13; İÜK, *TY*, Nr 5097. Aynı önemi, Petersburg sefiri Şâkir Paşa'nın, 30 Mart 1886 tarihini ve "*Şeketlû pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin imparator ve imparatoriçe hazretâtına selâm-ı hümayûn-ı mülûkâneyi tebliğ etmek üzere Kırım'a bir hey'et-i sefâret i'zâm buyuracakları burada ümid olunmaktadır*" ifâdesini taşıyan şifreli telgrâfnâmesinde de görebilmekteyiz (bk. BOA, *YT*, Nr 1-156/31-156-3).

¹² Buna rağmen, Livadya sefâretlerini, İlber Ortaylı, Osmanlı pâdişahının, Kırım'ın rûhânî reisi oluşuna bağlarken (bk. *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul 1983, s. 128), Abdülkadir Özcan -İlhan Şahin de, Kırım'ın eski bir Osmanlı ülkesi olduğuna istinâd ettirmektedirler (bk. *Aynı makale*, s. 431).

¹³ Akdes Nimet Kurat'ın istifâdesinden de anlaşılacağı gibi (bk. *Aynı eser*, s. 78), Hâriciye Arşivi'nde bu konu ile ilgili olarak bâzı vesikalarn bulunması muhtemel ise de, bu arşivin araştırmaya kapalı olması yüzünden, fazla bir şey söyleyemiyoruz.

¹⁴ Ahmed Lütüfî, *Aynı eser*, X, 102.

¹⁵ Ahmed Lütüfî, *Aynı eser*, XI, 83-84; Akdes Nimet Kurat, *Aynı eser*, s. 77-79.

¹⁶ Akdes Nimet Kurat, *Aynı eser*, s. 217.

¹⁷ BOA, *YT*, Nr 14-343-126-8.

¹⁸ İÜK, *TY*, Nr 5097.

¹⁹ BOA, *YT*, Nr 31-324-108-80.

²⁰ Bu sefâreti, 1900 senesinde âit sefâretnâmede yapılan bir mukayesede "... iki sene mukaddemki..." ifâdesinden tespit edebiliyoruz (bk. BOA, *YT*, Nr 14-1359-126-10).

²¹ BOA, *YT*, Nr 14-1359-126-10.

²² BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13.

²³ Akdes Nimet Kurat, *Aynı eser*, s. 217.

²⁴ Bu sefâret hakkında geniş bilgi için bk. Akdes Nimet Kurat, *Aynı eser*, s. 216-224.

²⁵ İlber Ortaylı, bu sefâretlerin her sene yapıldığını belirtmekte ise de, kaynak göstermemektedir (bk. *Aynı eser*, s. 128). Halbuki Vak'anüvis Ahmed Lütüfî'nin, 1850-1870 arasındaki yirmi senelik zaman zarfında, bu konuda sâdece 1863 ve 1867 seneleri için bilgi vermesi, bu sefâretlerin her sene yapılmadığını açıkça göstermektedir (bk. Ahmed Lütüfî, *Tarih -yay. M. Münir Aktepe-*, İstanbul 1984, IX; *Aynı eser*, X; *Aynı eser*, XI; *Aynı eser -yay. M. Münir Aktepe-*, Ankara 1989, XII).

²⁶ Bunlar, önceki dönemlerde tertip edilen sefâretnâmeler gibi (bk. Faik Reşit Unat, *Osmanlı Seafirleri ve Sefâretnâmeleri*, Ankara 1987, s. 43), ya sefirin kendisi (bk. II, III, IV) ya da maiyyetindeki bir kâtip tarafından (bk. I, V) kaleme alınmışlardır.

Tespitlerimiz dâhilinde olan ve tamâmı Sultan II. Abdülhamid döneminde kaleme alınan sefâretnâmelerin icmâli şu şekildedir :

Sene	Rus Çarı	Mahal	Sefir	Maiyyet
1886	III. Aleksandr	Livadya	Edhem Paşa	Hüseyin Kâzım Bey Sefer Efendi Hâlid Bey Binbaşı Mehmed Bey Miralay İsak Bey Binbaşı Hayri Efendi Refik Bey Tevfik Bey
1891	III. Aleksandr	Livadya	Fuad Paşa	Kâzım Bey Kaymakam Tevfik Bey Binbaşı Kenan Bey Yüzbaşı Ali Bekir Kaymakam Rızâ Bey
1900	II. Nikola	Livadya	Turhan Paşa	Nâsır Paşa Âgâh Beyefendi Binbaşı Eşref Bey Kolağası Rüstem Efendi Kolağası Sâdık Bey
1902	II. Nikola	Livadya	Turhan Paşa	Rızâ Paşa Sâdık Paşa Miralay Rızâ Bey Kaymakam Naim Bey Kolağası Enver Bey
1888	III. Aleksandr	Sivastopol	Fuad Paşa	Miralay Hüsrev Bey Kaymakam Mustafa Bey Rızâ Bey Ali Cevad Bey

B) Livadya Sefâretlerinin Cereyanı

Livadya sefâretleri, fevkalâde bir heyetin, İstanbul'dan hareketi ile başlamış ve takriben bir günlük deniz yolculuğundan sonra, Yalta'ya varılmıştır²⁷. Bu maksatla tahsis olunan vapurların, *Sultânîye*²⁸, *Fevâid*²⁹ veyâ *İzzeddin*³⁰ gibi, büyük ve ihtişâmlı olmasına dikkat edilirken, sefâret heyeti de, umûmîyetle, birer paşa, kaymakam, binbaşı, yüzbaşı ve bir kaç

²⁷ BOA, *TT*, Nr 14-343-126-8, 14-88/58-58-13, 31-324-108-80, 14-1359-126-10.

²⁸ Akdes Nimet Kurat, *Aynı eser*, s. 78.

²⁹ BOA, *TT*, Nr 14-1359-126-10.

³⁰ BOA, *TT*, Nr 14-343-126-8, 31-324-108-80; İÜK, *TT*, Nr 5097.

kâtipten meydana gelmiştir³¹. Bu seyâhat esnâsında bâzen, Rusya'nın İstanbul sefâreti tercümanlarından biri, *mihmândâr* sıfatıyla, Osmanlı sefirine refâkat etmiştir³².

Osmanlı vapurunun limana girmesi üzerine, resmî üniformalarını giymiş olarak, husûsî bir sandal ile vapura gelen merâsim erkânı, Rus çarı adına *hoş geldiniz* diyerek, sefâret heyetini karaya çıkarmıştır³³. Yalta iskelesi, merâsim için baştan başa defne yaprakları ve Osmanlı bayrakları ile tezyin edilmişken, yirmi bir pâre top atışı yapılarak, *selâm resmi* ifâ olunmuştur. Ayrıca, heyet, nhümde hâzır bulunan mahallî memûrlar tarafından, *kemâl-i ihtirâm* ile kabûl görmüştür³⁴.

İmparator sarayından tahsis olunan arabalara binen sefâret heyeti, ihtirâm için saf saf dizilen Tatar, Çerkes ve Dağistanlılar ile, münâsip mevkilere yerleştirilmiş asker ve polislerin arasından geçerek, ikametgâhlarına ayrılan saraya varmıştır³⁵. Arabalardan inilirken, saray kapısının karşısında yer alan bir mızıka bandosu Hamîdiye marşını terennüm ettiği gibi, bir bölük asker de, saygı duruşunda bulunmuştur. Sarayın sokağa bakan balkonlarında dalgalanan iki büyük Osmanlı bayrağı ise, burada dikkatleri çeken bir başka husus olmuştur³⁶.

Heyetin saraya yerleşmesi üzerine, ilk defâ, saray nâzırı olan bir general gelmiş ve imparator adına *hoş geldiniz* diyerek, istirahatlerini temine memûr olduğunu, kendilerine bildirmiştir. Onu tâkiben, saray erkânı, askerî ekâbir ve hükûmet memûrları, sefâret heyetini ziyâret etmişlerdir³⁷. Aynı gün, usûlü üzre, Rusya hâriciye nâzırı ile Osmanlı sefiri arasında mukabil ziyâretlerde bulunulmuş ve çara takdim edilmek maksadıyla kaleme alınan *nâme-i hümâyûn*un bir sûreti, nâzıra verilmiştir³⁸. Daha sonra tekrâr gelen saray nâzırı, o günün akşamında, imparator tarafından yemeğe davet olunduğunu, kendilerine bildirmiştir³⁹.

Belirlenen saatte imparatorun yâveri gelerek, sefâret heyetini, husûsî arabalar ile "*Livadya tâ bir olunan vâsî bir bağçe içindeki ikamet-i imparatoriye mahsûs sayfiye şelâlesi*"ne götürmüştür⁴⁰. Yemekten önce yapılan *kabûl resmind*e, ilk defâ fevkalâde sefir huzûra alınmış ve bu merâsimde çar ve çariçe, kabûl salonunun ortasına kadar ilerleyip, kendisine *el vererek* karşıladıkları gibi, pâdişâhın sıhhat ve âfiyeti, hattâ deniz yolculuğu hakkında, mâlûmât talebinde bulunmuşlardır⁴¹. Daha sonra sefir, Livadya'yı teşrif buyurmaları sebebiyle, çar ile pâdişâh arasındaki samîmî münâsebetlerin icâbından olarak, bir *resm-i hoşâmediyi* ifâ-

³¹ BOA, *YT*, Nr 14-343-126-8, 31-324-108-80.

³² BOA, *YT*, Nr 14-343-126-8.

³³ BOA, *YT*, Nr 14-343-126-8, 31-324-108-80.

³⁴ BOA, *YT*, Nr 14-343-126-8. Selâm resmi, bâzen de on dokuz pâre top atışı ile yapılmıştır (bk. İÜK, *YT*, Nr 5097).

³⁵ BOA, *YT*, Nr 31-324-108-80.

³⁶ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13, 31-324-108-80.

³⁷ BOA, *YT*, Nr 14-343-126-8, 14-88/58-58-13, 14-1359-126-10, 31-324-108-80.

³⁸ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13, 14-343-126-10.

³⁹ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13, 31-324-108-80. Yolculuğun gece geç vakitte sona ermesi hâlinde bu davet, ertesi günün akşamı için yapılmıştır. Bu durumda, ziyâfetin verildiği akşam saatine kadar, Livadya civârındaki grandük köşklere gidilmiş ve usûlü üzre, heyet âzâları, isimlerini ziyâretçi defterine kaydetmişlerdir (bk. BOA, *YT*, Nr 14-343-126-8). Aksi takdirde bu ziyâret, çar ile yapılan mülâkattan sonra gerçekleşmiştir (bk. BOA, *YT*, Nr 14-1359-126-10).

⁴⁰ BOA, *YT*, Nr 31-324-108-80.

⁴¹ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13, 31-324-108-80. Sivastopol'a giden heyetin kabûlü ise, Moskova adlı vapurun kamarasında gerçekleşmiştir (bk. İÜK, *YT*, Nr 5097).

ya memûr olduğunu beyân ve pâdişahın mahsûs sevgi ve mahabbetlerini tebliğ ile *nâme-i hümayûnu* takdim etmiştir. Çar ise, pâdişaha karşı aynı dostâne ve samîmâne hislere sâhip olduğunu bildirirken, iki devlet arasındaki dostluğun muhâfazası ile, Osmanlı Devleti'nin şân ve şevketinin ebediyen devâmı istikametindeki temennilerini de dile getirmiştir⁴².

Bu kabûlden sonra sefir, maiyyetindeki heyet âzâlarını çara takdim etmiş ve herbirine, rütbeleri ile mütenâsip taltifâtta bulunulmuştur⁴³. Sefâret heyetinin, verilen nişân ve madalyaları tâlik için diğeri bir salona alınmaları üzerine, sefir de, pâdişah tarafından gönderilen hediyeleri, çar ve çariçeye takdim etmiştir⁴⁴. Hediyelerin kabûlü ve teşekkür edilmesinden sonra, saray mızıkası Hamîdiye marşını terennüm ederken, yemek salonuna geçilmiştir⁴⁵.

Kalabalık bir dâvetli grubunun hâzır bulunduğu sofrada, çar ile çariçe karşılıklı olarak otururlarken, Osmanlı sefiri, çarın⁴⁶ veyâ çariçenin⁴⁷ yanında, veliahd, prenses ve prensler ile sefâret heyetinin diğeri âzâları, münâsip şekilde yerlerini almışlardır. Bir veyâ bir buçuk saat devâm eden yemek esnâsında, bâzen Lahey Konferansı, Çin Muhârebesi, At Meydanı'ndaki Alman Çeşmesi ve İngiltere'nin Kıbrıs ve Mısır'ı işgali gibi siyâsî⁴⁸, bâzen de İstanbul ve Boğaziçi'nin güzelliklerinin anlatıldığı lâtif⁴⁹ mevzûlardan bahsedilmiştir. Yemek faslının sonuna doğru ayağa kalkan çarın, pâdişahın sıhhat ve âfiyeti için kadeh kaldırması üzerine, bütün dâvetliler, kendisine iştirâk etmişlerdir⁵⁰. Osmanlı sefirinin yemek için teşekküründen sonra⁵¹, bir başka salona geçilerek, *alaturka*⁵² usûlü kahve ve sigaralar içilmiştir⁵³.

Kahve ve sigara faslının tamamlanması üzerine, bu sefâretin asıl mühim kısmına gelinmiş ve sefir, çar tarafından mülâkat salonuna alınarak, yarım saatten⁵⁴, bir buçuk saate⁵⁵ varan süre zarfında kendisiyle görüşülmüştür. Samîmî bir sohbet havası içerisinde geçen bu mülâkat, çarın, pâdişah hakkındaki hâlisâne ve dostâne hislerini ifâdesi, Osmanlı sefirinin teşekkürü ve pâdişahın da aynı hislerle meşbû olduğunun beyânı ile başlamıştır. Daha sonra sefir, *Metbû-ı mufahhamım şevketli kudretli pâdişahım efendim hazretleri fermân buyurdular ki girizgâhı ile başlayan kısa nutkunda*, pâdişahın, devletler arası siyâsî meseleler hakkındaki fikirlerini çara tebliğ ve aynı mevzûlar üzerinde, onun mütâlâasını almak istemiştir. Bu meydana, İngiltere'nin Rusya ve Osmanlı Devleti aleyhinde bir siyâset tâkip etmesi⁵⁶, Avusturya ve Bulgaristan'ın Makedonya'daki faaliyetleri⁵⁷, Makedonya'da yapılması gereken ıslahat-

⁴² BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13, 14-1359-126-10, 31-324-108-80.

⁴³ BOA, *YT*, Nr 14-14-1359-126-10.

⁴⁴ Bu hediyeler, Hereke Fabrikası mâmûlâtından halılar, seccâdeler, sigara, tütün, broş ve kumaşlar (bk. BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13), albüm ve atlar ile, Kiler-i hümayûn'dan hazırlanan sandıklar dolusu meyve ve şekerlemelerden meydana gelmiştir (bk. BOA, *YT*, Nr 14-1359-126-10).

⁴⁵ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13.

⁴⁶ BOA, *YT*, Nr 14-1359-126-10.

⁴⁷ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13.

⁴⁸ BOA, *YT*, Nr 14-1359-126-10, İÜK, *YT*, Nr 5097.

⁴⁹ BOA, *YT*, Nr 31-324-108-80.

⁵⁰ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13, 14-1359-126-10, 31-324-18-108-80, İÜK, *YT*, Nr 5097.

⁵¹ BOA, *YT*, Nr 14-1359-126-10.

⁵² BOA, *YT*, Nr 14-343-126-8.

⁵³ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13.

⁵⁴ BOA, *YT*, Nr 31-324-108-80.

⁵⁵ BOA, *YT*, Nr 14-1359-126-10.

⁵⁶ BOA, *YT*, Nr 31-324-108-80.

⁵⁷ BOA, *YT*, Nr 31-324-108-80, 14-1359-126-10.

lar⁵⁸, Balkan devletlerinin durumu⁵⁹ ve özellikle de Ermeni meselesi⁶⁰ gibi, günün muhtelif meseleleri ele alınmıştır. Mülâkatın tamamlanması üzerine, saray arabaları ile, tekrâr, ikametgâh olarak kullanılan saraya dönülmüştür⁶¹.

Sefâret heyeti, ertesi gün, Livadya'ya iki buçuk saat mesâfedeki bir mesire yerinde *kuşluk yemeğine*⁶² dâvet olunurken⁶³, öğleden sonra da, muhtelif resmî ziyaretlerde bulunulmuştur⁶⁴. Aynı günün akşamında, hâriciye nâzırının yemek dâvetine icâbet eden heyet, ertesi gün, bu defâ çarın kuşluk yemeğinde hâzır bulunmuştur. Yemekten önce sarayın bahçesinde biraz vakit geçiren dâvetliler, imparator mızıkasından Rus marşını dinledikleri gibi, çarın talebi üzerine çalınan Hamîdiye marşına da, saygı tezâhüründe bulunmuşlardır. Gayet samîmî bir hava içerisinde yenilen yemekten sonra, çarın sefir ile görüşmesi ânında, çarîçe, onların resimlerini almıştır⁶⁵.

Kuşluk yemeğinin yenildiği günün akşamında, çara vedâ ziyâreti için gidilmiş ve ilk kabûlde olduğu gibi, önce sefir, daha sonra heyetin diğer âzâları huzûra alınmıştır. Bu kabûlde de, bâzı siyâsî meselelere dâir fikir teâtisinde bulunulmuş ve çar, pâdişah hakkındaki dostâne düşüncelerini bir kerre daha dile getirerek, bu düşüncelerinin, mukabil nâme ve hediyelerinin, kendisine arzını ricâ etmiştir⁶⁶. Daha sonra, ya grandüklerden birinin akşam yemeğine⁶⁷, ya da mahallî erkânın tiyatro dâvetine⁶⁸ icâbet eden sefâret heyeti, ertesi gün, kendilerini iskeleye kadar uğurlayan mihmândârlar ve ahâli ile vedâlaşarak, takriben on saatlik bir deniz yolculuğunun neticesinde, İstanbul'a dönmüştür⁶⁹.

C) LİVADYA SEFÂRETNÂMELERİ

I⁷⁰

Livadya Seyahati

Rusya imparatoru hazretlerinin Kırm'a azîmeti münâsebetiyle cânib-i seniyyü'l-cevânib-i hazret-i pâdişâhîden müşârünileyhin tebrîki me'mûriyetiyle Livadya'ya i'zâm buyurulmuş olan hey'et-i sefâret-i fevkalâdenin vuku bulan seyâhatinin ve me'mûriyet-i mevdu'asını ne sûretle ifâ eylediğinin tafsilâtı ber-vech-i zir atebe-i şevket-mertebe-i hazret-i hilâfet-penâhiye arz ve iblâğ olunur.

Sefir-i fevkalâde ta'yn buyurulan Edhem Paşa kulları refâkatine me'mûr buyurulmuş olan bu abd-i memlûkleri ve kitâbet sıfatıyla ta'yn buyurulan tahrîrât-ı hâriciyye mümeyyizi Sefer Efendi ve encümen-i adliyye baş-kâtibi Hâlid Bey kulları ile berâber şehri Nîsân-ı

⁵⁸ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13.

⁵⁹ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13.

⁶⁰ BOA, *YT*, Nr 31-324-108-80, 14-1359-126-10, 14-88/58-58-13.

⁶¹ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13, 14-343-126-8, 14-1359-126-10.

⁶² Öğleden önce yenilen yemek.

⁶³ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13.

⁶⁴ BOA, *YT*, Nr 14-1359-126-10.

⁶⁵ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13.

⁶⁶ BOA, *YT*, Nr 14-1359-126-10, 14-343-126-8.

⁶⁷ BOA, *YT*, Nr 14-88/58-58-13.

⁶⁸ BOA, *YT*, Nr 14-343-126-8.

⁶⁹ BOA, *YT*, Nr 14-343-126-8, 31-324-108-80.

⁷⁰ Edhem Paşa'nın 8 Mayıs 1886 tarihli sefâretnâmesi (BOA, *YT*, Nr 14-343-126-8).

rûmînin on dördüncü pazar-ertesi günü sâ'at beş raddelerinde tahsis buyurulmuş olan İz-zeddin vapur-ı hümayûnuna râkiben ve sâye-i mekârim-vâye-i cenâb-ı mülûkânede her dürlü levâzım-ı seferiyye mükemmel olduğu halde Kırım sâhilinde vâki' Yalta limanına müteveccihen Der-sa'âdet'den hareket eylemiştir.

Der-sa'âdet Rusya sefâret-hânesi ikinci tercemânı olup hey'et-i sefâret-i fevkalâde maiyyetinde mihmândârlık vazîfesini ifâ etmek üzere sefâretce ta'yin edilmiş olan Mösyö Maksimof dahi vapur-ı hümayûna râkib olmuştur.

Nisân'ın on beşinci Salı günü sâ'at on bir raddelerinde Yalta limanı piş-gâhına muvâsalat olundukda Kırım vâli-i umûmîsi Ceneral Vesyelovski ve Yalta şehri-emîni kurenâ-yı imparatorîden Baron de Vrangel büyük üniformalarını lâbis oldukları halde vapur-ı hümayûna gelerek imparator hazretleri tarafından resm-i hoş-âmedîyi ifâ ve imparator hazretlerinin mahsûsen kendü sandallarını göndermiş olduklarını ve berâber gelen Kırım vâlisi kâtibi Mösyö Joryari ve Odesa governoru baş-kâtibi Mösyö İspelçof nâm zâtların dahi hey'et-i sefâret-i fevkalâde maiyyetinde bulunmak üzere mihmân-dâr ta'yin olunduğlarını beyân ve mûmâileyhümâyı takdîm etdiler. Müteâkiben Yalta körfezinde lenger-endâz bulunan donanmanın kumandânı Kontr-amiral Donvopkof kezâlik elbise-i resmîyesini lâbisen viziteye geldi ve mûmâileyhimin cümlesine, vapur-ı hümayûn kamarasında, şân-ı âliye muvâfık sûrette ikrâm olundu. Biraz sonra imparator hazretleri tarafından gönderilmiş olan sandala râkiben karaya çıkıldığı sırada, donanmadan yirmi bir pâre top endâhtıyla resm-i selâm ifâ edildi.

İskele başdan başya defne yaprakları ve iki geçeli günâ-gün bayraklarla tezyîn edilmiş olduğu halde hey'et-i sefâret me'mûrîn-i mahalliyye tarafından kemâl-i ikrâm ile istikbâl olunup nihum kenârına varıldıkda, orada beklemekte olan saray-ı imparatorî arabalarına binilerek, müteveffâ imparator ikinci Aleksandr tarafından inşâ ve ilk def'a olmak üzere Livadya ismiyle tesmiye edilmiş olan köşke inildi.

Orası imparator hazretleri tarafından sefâret-i fevkalâde hey'etinin ikametine tahsis edilmiş olmağla, nüzûl olunduğunu müteâkib saray-ı imparatorî nâzırı ve ekâbir-i erkân-ı devletden Kont Vorontzof Daşkof büyük üniformasını lâbisen imparator hazretleri tarafından sûret-i mahsûsada ifzâm olunarak vizite vermiş ve esnâ-yı musâhabetde o gün vakitler pek geç olmak münâsebetiyle imparator hazretlerinin hey'et-i sefâreti, ferdâsı Çihâr-şenbih günü alafranga sâ'at on bir buçukda kabûl edeceği zannında bulunduğunu ve ma'mâfih âhiren sûret-i resmîyede bir haber daha gönderileceğini beyân etdi ve biraz sonra Der-sa'âdet Rusya sefiri olup me'zûnen Livadya'da bulunan Mösyö Nelidof dahi gelerek ziyâret eyledi.

Yalta'ya sûret-i muvâsalat ve kabûl-i kem-terânemize dâir atebe-i ulyâ-yı hazret-i pâdişâhiye o gece bâ-telgraf arz-ı ma'lûmâta müsâra'at kılınmıştır.

Nisân'ın on altıncı Çihâr-şenbih günü sabahleyin ale'l-usul hâriciyye nâzım Mösyö de Giers ve maiyyet-i imparatorî me'mûrîn ve ekâbiri ve Kırım vâlisi ile Yalta şehri-emînine vizite verilmiş ve Mösyö de Giers ile esnâ-yı mülâkatda nâme-i hümayûn-ı mülûkânenin Fransızca tercemesi tebliğ olunmasıyla imparator hazretleriyle o gün sâ'at on bir buçukda mülâkat-ı resmîye vuku' bulacağını nâzır-ı mûmâileyh dahi ifâde eylemiştir.

Sâ'at on birde sefâret-i fevkalâde hey'eti büyük üniformalarını lâbis olarak saray-ı imparatorî arabalarına râkiben Yalta'dan takrîben yirmi dakika mesâfede ve sâhil-i bahrdaki dağların yamaclarında kâin olan Livadya kasırlarına gidilerek kasr-ı imparatorî kapusunda

bir bölük asker îfâ-yı resm-i selâm eylediği halde mâbeyn odasında saray nâzırı mûmâileyh Kont Vorontzof Daşkof tarafından kabûl olunup hâriciyye nâzırı Mösyo de Giers ve sâir müşîrân ve ekâbir-i me'mûrîn ile buluşuldu.

Müteâkuben imparator hazretleri evvelâ Edhem Paşa kullarını mülâkata kabûl edüp on dakika kadar mükâlemeden sonra bu abd-i memlûkleri ve Sefer Efendi kullarıyla Hâlid ve İzzeddîn vapur-ı hümâyûnu süvârîsi Binbaşı Mehmed ve Doktor Miralay İsak Bey kulları dahi hey'etce nezd-i imparatoriye giderek Edhem Paşa kulları tarafından müşârünileyh hazretlerine birer birer takdîm olundukda, imparator hazretleri kullarının Rusya'ya bir kerre daha gelmiş ve resm-i tetevvüde bulunmuş olduğumu tahattur eylediğini beyân ve ne zamandan berü hizmet-i mahsûsa-i cenab-ı şehen-şâhîde bulunmakla mübâhî olduğumu suâl etmeleri üzerine, bu şeref-i âliye nâiliyyetim altı seneyi mütecâviz olduğu cevaben beyân edilmiş ve müşârünileyh hazretleri Sefer Efendi ve Hâlid ve vapur-ı hümâyûn süvârîsi Binbaşı Mehmed ve Doktor Miralay İsak Bey kullarının her birini birer sûret-i mahsûsada talfîf eylemiş ve sonra Edhem Paşa kullarına hitâben bu ahşâm hey'et-i sefâreti küçük üniforma ile ta'âma dâvet eylediğini söyleyüp ba'dehû mülâkata hitâm vermişdir.

İmparatoriçe hazretleri dahi hey'et-i kem-terânemizi görmek arzusunda bulunmalarından nâşi tertîb-i mâ'rûz üzere müşârünileyhâ hazretleri ile dahi mülâkat olundukdan sonra avdet edilmişdir.

O günki mülâkat esnâsında imparator hazretleri Edhem Paşa kullarıyla sûret-i husûsiyyede olarak görüşdüğü sırada Kırım'a azîmeti münâsebetiyle icrâ-yı tebrîke me'mûren bir hey'et-i sefâret-i fevkalâde îzâm buyurulması husûsuna şâyân buyurulmuş olan nezâket-i seniyye-i mülûkânededen dolayı bil'l-hassa beyân-ı teşekkürât ederek hâtur-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhiyi istihbâr etmiş ve kemâl-i sa'âdet ve ikbâl-i şâhâne ve satvet-i Devlet-i aliyye'leri hakkında temenniyât-ı hâlisânede bulunduğunu ve devleteyn beyninde teyemmünen mevcûd olan münâsebât-ı hasenenin bir kat daha teşyîdi kendüsünce de mültezim olduğunu ve Devlet-i aliyye'nin bekası Rusya'ca elzem olduğundan Rusya hükûmetinin Devlet-i aliyye aleyhinde hiç bir fikr-i hafisi olmayup bu bâbda deverân eden şâyî'aların hep bî-esâs olduğunu ve hukuk-ı şâhânenin tamâmiyle muhafazasına gayret etmekden hâlî kalmayacağını beyân ü te'mîn ettiği ve imparatoriçe hazretlerinin dahi hulûs-ı mahsûsunun taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhiye isâlini arzu eylediği ba'de'l-mülâkat Edhem Paşa kulları tarafından bu abd-i memlûklerine ifâde edilmiş ve husûsât-ı mâ'rûzada o ahşâm ziyâfette bulunulacağı keyfiyeti müşârünileyh kulları tarafından der-akab bâ-telgraf arz-ı atebe-i ulyâ kılınmıştır.

Sabahleyin Mösyo de Giers ile vuku' bulan mükâleme esnâsında dahi mûmâileyh ahvâl-i hâzıraya dâir söz açarak Yunanistan'a ultiatom verildiğini ve neticesine intizâr olunmakda bulunduğunu ve bu mes'eledede Rusya'nın hatt-ı hareketi müstakîm olduğunu beyân eylediği gibi Bulgaristan prensi hakkında dahi nakl-i kelâm ederek müşârünileyhin hatt-ı seyyiâtundan bahs etmiş ve ef'âl-i vâkıası evvelce kendüsünden aslâ me'mûl olunmayan bir sûrette zuhûr eylediğini söylemişdir.

Yevm-i mezkûrda mihmândârlar tarafından gösterilmiş olan icâbât-ı teşrifâtiyyeden olmak üzere Livadya civârında Oryanda ve Aytodon nâm mevki'lerde sayfiyyelerinde ikamet etmekte bulunan iki grandüklerle grandüşeslerinin köşklerine gidilüp ale'l-usûl defterlerine tahîr-i ism ile yine Yalta'ya avdet olunmuşdur.

Zikr olunan Çihâr-şenbih günü ahşâm alafranga sâ'at yedi buçukda küçük üniformalarını lâbisen hey'et-i kem-terânemiz Livadya kasırlarına azîmetle işbu sahife karşusunda⁷¹ resm-i fotografisi arz-ı huzûr-ı âlî kılınan ve imparator hazretlerinin hey'et-i sefâreti ilk defa olarak kabûl eylemiş oldukları kasrın gayri bulunan köşkte salonda bir müddet ârâm ile hâriciyye nâzır ve maiyyet-i imparatorî ekâbir me'mûrîni ve med'uvvîn-i sâire ile bir müddet görüşüldükten sonra ta'âm salonuna girilmiş ve grandüklerle grandüşeslerinden Livadya'da bulunmakta olanlar maiyyetleri damdonorlarıyla berâber orada durmakta oldukları halde biraz sonra imparator ve imparatoriçe hazerâti ve prens-i emperyâller dahi gelecek ayakda beş on dakika mükâleme ve Moskov âdâtı üzere evvelce, zakoşka ta'bir olunur ba'zı çerezlerin tenâvülünden sonra sofraya oturulmuşdur. Med'uvvîn kırk beş elli kişi radesinde olup Edhem Paşa kulları imparatoriçe hazretlerinin sağ tarafında ve bu abd-i memlûkleri dahi imparator hazretlerinin karşularında bulunan grandüklerden birinin sağ cihetinde bulunmuşdur.

Esnâ-yı ta'âmda maiyyet bölüğünün muzıkası marş-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhiyi terennüm etmekte idi.

Ba'de't-ta'âm salonlarda ber-mu'tâd imparator ve imparatoriçe hazerâtiyle görüşülerek ve alaturka kahveler dahi verilerek bir sâ'at kadar imrâr ile avdet olundu.

Zikr olunan musâhabet esnâsında imparator hazretleri Edhem Paşa kullarını ferdâsı Penç-şenbih günü alafranga sâ'at on bir buçukda lî-ecli'l-vedâ' mülâkata kabûl ve nâme-i hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhinin cevâb-nâmesini dahi i'tâ edeceğini müşârünileyhe beyân etmiş olmağla avdeti müteâkib gerek ziyafette görülen muamele-i nevâziş-kârî ve gerek vedâ' mülâkatuna dâir olan fıkra-i ma'rûza bâ-telgraf arz-ı atebe-i ulyâ ve hey'et-i kem-terânemizin me'mûriyyet-i mevdu'ası zikr olunan mülâkatdan sonra hitâm bulmuş olacağından bu bâbda bir güne irâde-i seniyye-i mülûkâne şeref-sudûr buyurulduğu halde Cum'a günü sabahleyin Yalta'dan hareket olunması arz ve istûzân kılınmıştır.

Nisân-ı rûmînin on yedinci Penç-şenbih günü ber-vech-i ma'rûz küçük üniforma ile yalnız Edhem Paşa kullarıyla bu abd-i memlûkleri Livadya'daki kasr-ı mahsûsa azîmetle sâ'at on bir buçukda imparator hazretleri Edhem Paşa kullarını bi'l-kabûl taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhiye te'kid-i ihlâs ve nâme-i hümâyûn-ı mülûkânenin cevâb-nâmesini i'tâ ve kullarıyla vedâ' etmiş ve o gün pederi müteveffâ imparator ikinci Aleksandri'nin yevm-i velâdetine müsâdif olmağla müşârünileyhin esnâ-yı hayâtında yevm-i meserret ittihâz olunan işbu yevm-i mahsûs kendüsünün sûret-i feciada vefâtından nâşi hânedân-ı imparatoriçe yevm-i mâtem ittihâz olduğundan duâ ile meşgul olmak üzere doğruca saray kilisesine gitmiştir.

Muktezâ-yı usûlden olduğu vechile hâriciyye nâzır Mösyö de Giers ile lî-ecli'l-vedâ' mülâkat olunduğu gibi, maiyyet-i imparatorî erkân-ı sâiresine dahi kartlar biragilup cümlesiyle vedâ' edilmiş ve Mösyö de Giers tekrîmât ve ta'zîmâtının arz-ı atebe-i ulyâ kılınmasını ricâ ve hey'et-i kem-terânemizin mazhar-ı hüsn-i kabûl olmasından dolayı taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhiye beyân-ı mahzûziyyet-i seniyye buyurulduğunun Mösyö Onev tarafından iş'âr edilmekle imparator hazretlerine tebliğ edildiğini ifâde eylemiştir.

⁷¹ Livadya'ya Âit Fotoğraflar kısmında verdiğimiz "Diğer Kasr-ı imparatorî" alt yazısıyla yer alan fotoğraf kastedilmektedir.

Yalta'ya avdet-i âcizânemizde on altı Nisân târihiyle iki kut'a telgrafnâmenin manzûr-ı âlî buyurulduğunu ve imparator hazretlerinin Devlet-i aliyye'nin bekası arzûsunda bulunmaları dahi başkaca teşekküre bâdî olduğunun esnâ-yı müfârekatda selâm-ı hümayûn ile berâber tebliğ olunması ve fakat bu abd-i memlûkâneye bazı eşyâ siparişinden dolayı hareketin Cum'a-ertesi gününe te'hîri muktezâyı emr ü fermân-ı hazret-i pâdişâhîden bulunduğunu mübelliğ olan Besim Bey kullarının telgrâf-nâmesi ancak o esnâda vârid olmuştur.

Merâsim-i vedâ' ifâ ve Cum'a günü hareket-i kem-terânemizde icrâsı mukarrer olan teşrîfât-ı teşyî'e için me'mûrîn-i mahalliyye tarafından tedârikât-ı lâzimeye ibtidâr edilmiş olması nihâyet bir gün bir geceden ziyâde tevakkufa imkân bırakmamış ve ma'hezâ emr ü fermân-ı hazret-i pâdişâhî elbette bir hikmet-i celîleye müstenid bulunduğu nezd-i kem-terânemde muhakkak bulunmuş olduğundan orada temdîd-i ikametimizi icâb etdirecek her dürlü vesâite teşebbüsle berâber an-be-ân intizâr-ı emr ü fermân-ı cenâb-ı cihân-bânîden hâli kalınmamıştır.

Ve o gece Yalta şehri-emîni ve Kırım vâlisi taraflarından hey'et-i sefâret-i fevkalâde tiyatroya da'vet olunmağla da'vete icâbet olunacağı sırada doğrudan doğruya nâm-ı kem-terâneme olarak Besim Bey kulları tarafından keşide edilmiş olan mufassal telgrâf-nâme dahi vâsil olarak münderecâtının mahremâne olduğu ilk satırlarından ma'lûm-ı kem-terî olmağla tiyatroya âhiren geleceğimi beyân ve Edhem Paşa kullarıyla bende-gân-ı sâire ve da'vete gelmiş olan zevât tiyatroya gitdikden sonra bu abd-ı memlûkleri yalnızca kalup telgrâf-nâmenin şifrelerini açarak münderecâtına kesb-i ittîlâ' eyledim.

Velî-nîmet-i bî-minnetimiz pâdişâh-ı mekârim-iktinâh efendimiz hazretlerinin te-nezzülen ve âtufeten bu abd-ı memlûkleri hakkında olan emniyyet-i seniyye-i şâhânelerine binâen kullarına bir hizmet-i nâzike tevdi' buyurulmak gibi bir iltifât-ı celîle nâil buyurulduğumu istibşâr edince mevdu'-ı uhde-i kem-terânem olan hizmeti rızâ-yı âlî-i mülûkâneye tamâmiyle muvâfık sûrette ifâ eylemek üzere kemâl-i şükranîyyetle istihsâl-i esbâb-ı lâzimeye der-akab müsâra'at eyledim.

Mâru'z-zikr telgrâf-nâmede, vusûl-i telgrâfî müteâkib imparator hazretlerine her sözü arza istiklâliyyet ve tamâmiyle emniyyetini kazanmış ve sûret-i dâimede maiyyetinde müstahdem ve mahrem me'mûrlarından birini bularak ve fakat bu zâtın ifâdât-ı vak'âyı Der-sa'âdet Rusya sefiri Nelidof'a ve imparatorundan başka hiç bir ferde söylemeyeceğine dâir te'minât alarak ber-vech-i âtî ifâdâtda bulunulması ya'ni hem-civâr bulunan iki hükûmetin menâfi'inin muhâfazası için ciddî bir politika ittihâz etmek be-heme-hâl İstanbul'da bulunan sefirin mesâisine mâ'tûf olduğu gibi vaktiyle Der-sa'âdet sefâretinde bulunan Prens Labanof İstanbul halkının emniyyetini kazanmış ve hüsn-i ahlâk sâhibi ve imparatoruna sâdik ve İngiltere ve sâir devletler politikasına âşinâ ve nezd-i hümayûnda dahi hâiz-i emniyyet olmuş ve hattâ merhûm Safvet Paşa'nın bir ifâdesinde "Eğer Labanof muhârebeden evvel Der-sa'âdet'de bulunmuş olsa idi, muhârebe dahi olmazdı" diyerek, hakkında hüsn-i şehâdetde bulunması hasebiyle eğer arzû-yı âlî üzere Prens Labanof Der-sa'âdet sefâretinde bulundurulacak olur ise her halde hükûmeteynin menâfi'ine muvâfık hareket ve bi'l-cümle mesâisini bu noktaya hasr edeceğine emniyyet-i âlî ber-kemâl bulunduğunun vâsita olacak zâta güzelce tefhim ve keyfiyyetin be-gayet mahrem tutularak yalnız imparatora beyân olunması te'kid kılınması emr ü fermân buyurulduğu ve şâyed Cum'a-ertesi'ne kadar cevâb alınamaz ise sipariş buyurulan eşyanın ikmâline kadar orada kalınmak lüzûmunun beyânıyla hareketin te'hîri iktizâ eylediğinin Edhem Paşa kullarına tebliği muktezâ-yı irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhîden bulunduğu tebliğ olunmuştur.

Bâlâda dahi arz ve beyân olunduğu üzere Penç-şenbih sabâhı hareket olunacağı imparator hazretlerince ma'lûm olmasından nâşi te'hîr-i müfârekat emr-i müstaiden ise de işbu telgrâf-nâme ile tevdi' buyurulmuş olan hizmet-i mühimmenin be-heme-hâl ve kemâl-i dikkat ve i'tinâ ile îfâ ve mümkün mertebe bir cevâb istihsâli lâ-büdd olduğundan ve fakat vâsıtâ-i teblîgat olabilecek zevâtın cümlesiyle de evvelce vedâ' edilmesinden dolayı bir kerre daha görüşülmeğe vesîle kalmadığından en münâsib çare ne olabileceği lede'l-mülâhaza vâkiâ hâriciyye nâzırının Livadya'da bulunması hasebiyle umûr-ı hâriciyyeye müteallik bi'l-cümle husûsâtın gerek resmî ve gerek gayr-i resmî münhasıran mûmâileyh vâsıtasıyla teblîği kavâid-i mer'îyye muktezasından ve sâir her kimse mürâcaât olursa böyle bir sebep beyânıyla imtinâ' eylemesi akvâ-yı melhûzâtıdan olmağla ve hâriciyye nâzır vâsıtasıyla icrâ-yı teblîgat olunmak muvâfık-ı arzû-yı âli olamayacağı gibi her ne kadar gayr-i resmîdir denilse yine bir şekl-i resmîyet almış olacağı bedihî bulunmağla imparator hazretlerinin dâimâ maiyyetlerinde olup emniyyet ve i'timâdını kazanmış ve evsâf-ı metlûbeyi hâiz olduğu gibi mûmâileyh Prens Labanof'un akrabâsından bulunduğu dahi evvelce mesmû'-ı kem-terf olmuş olan saray-ı imparatorî nâzır Kont Vorontzof Daşkof'un tercih-i tavsiti eslem tarîk görünmüştür. Binâenaleyh kendüsüyle ba'zı husûsât-ı mahremâneye dâir mükâleme etmek üzere yârın kangı sâ'atde kabûl olunabileceğimi müş'ir mûmâileyhe hitâben der-akab bir tezkire yazarak ve fakat kendüsü kasr-ı imparatorîde sâkin olup, öyle gece vakti bir vâsıtâ-i âdiyye ile âna tezkire îsâl etmek mümkünsüz olduğu gibi, mihmân-dârların cümlesi hey'et-i sefâretle berâber tiyatroda olup orada bulduklarından, hem ânlardan birini bulmak ve hem de da'vet-i vak'aya icâbet etmemekle nazar-ı dikkati celb etmeğe mahall bırakmamak üzere tiyatroya giderek, orada bir aralık mihmân-dârlardan birine tezkireyi bi't-tevdi' bunu hemân Kont Vorontzof'a gönderüp bir cevâb getürmesini ricâ ve biraz sonra kulları dahi avdet birle yalnızca cevâba intizâr eyledim ve sâ'at nısf-ı leyle karîb olmakla berâber mihmân-dâr gidüp kontu bularak mûmâileyhin, kullarını sabâh sâ'at sekiz buçukda kabûl edeceğine dâir tezkire-i cevâbiyyesini getürdü.

Binâenaleyh Penç-şenbih sabâhı kontun kasr-ı imparatorî kurbündeki daire-i mahsûsâsına azîmetle sûret-i husûsiyyede olarak kendüsüyle mülâkat ederek irâdât-ı hazret-i pâdişâhî dairesinde olmak üzere kendüsüne îfâde-i hâl eyledim. Mûmâileyh bu gibi umûr-ı siyâsiyyenin Mösyö Giers'e âid olması ve ânın da şu aralık Livadya'da bulunması cihetiyle sûret-i husûsiyyede kendü tarafından arz-ı keyfiyyet olunmak biraz müşkil olacağını beyân etdikde kulları "*Vâkiâ sûret-i resmîyyede bir teşebbüs icrâsı matlûb-ı âli olsa idi vesâit-i resmîyye ile hâriciyye nezâretine teblîğ-i keyfiyyet olunmak elbette tabî'i idi. Lâkin maksad-ı âli, işin bir sûret-i husûsiyyede cereyânı cihetindedir. Bendeniz nasıl hizmet-i mahsûsâ-i seniyyede bulunmağla mübâhî isem, siz de imparator hazretlerinin hizmet-i mahsûsasında bulunuyorsunuz. Sırf mahremâne olan teblîgatımı yalnız imparator hazretlerine îsâle vesâlet edebilirsiniz. İmparator hazretleri ihtimâl ki sonra keyfiyyeti Mösyö de Giers'e beyân ederler. Fakat zât-ı âliniz teblîgat-ı vak'ayı Mösyö Nelidof'dan bi'l-hassa mektûm tutmanızı ve imparator hazretlerinden başka kimseye îfâde etmemenizi recâ ederim*" dedim. O da keyfiyyeti mektûm tutarak min-gayr-i resm imparatora arz edeceğine söyledi ve Devlet-i aliyye ile Rusya hükûmeti arasında te'kid-i münâsebât bahsine dâir sevk-i tabî'i-i kelâm ile söz cereyân etdikde mûmâileyh "*İmparator revâbit-ı dostünün te'kidini pek ziyâde arzu ediyor. Kendüsü de sözünde sâbitdir*" dediği gibi bir aralık dahi Prens Labanof'un evsâfindan bahs olunduğu sırada mûmâileyh ile akrabâlığı olduğunu söyledi. Teblîgat-ı vak'anın neticesine dâir hareketimizden evvel tarafıma bir cevâb yazmasını ricâ etdiğimde hasbü'l-me'mûriyyet böyle bir cevâb yazmağa muktedir olmayacağını söylediğinden "*Öyle ise vuku 'âta cevâb nazarıyla bakınız. Husûsan ki Mösyö de Nelidof Kisselbach kablıcalarına gitmek üzere*

me'zûniyyet almış ve bu hâle nazaran Prens Labanof'un icrâ-yı me'mûriyyetine pek güzel bir vesîle olur" diyerek vedâ ile Yalta'ya avdet ve vuku'-ı hâli ber-tafsil bâ-telgrâf arz-ı huzûr-ı âlî edüp avdete müheyâ bulunmuş ve işbu arz olunan husûsâtdan gerek rûfeka-yı kem-terî ve gerek hiç bir kimse haber-dâr olmamıştır.

Zikr olunan Cum'a günü öğleyin kemâ-kân teşrifât-ı lâzime ile teşyî olunan hey'et-i sefâret-i fevkalâde İzzeddîn vapur-ı hümâyûnuna râkiben Yalta'dan hareket ve ferdâsı Cum'a-ertesi günü alafranga sâ'at sekiz buçukda der-bâr-ı ma'delet-karâra muvâsalâta atebe-i şevket-mertebe-i hazret-i hilâfet-penâhiye arz-ı memlûkiyyet kılınmış olduğu muhât-ı ilm-i âlî-i hazret-i pâdişâhî buyuruldukda emr ü fermân velî-ni' met-i bî-minnetimiz halife-i rûy-i zemîn olan pâdişâhımız efendimiz hazretlerindedir.

Fî 4 Şa'bân sene 303 ve fi 26 Nisân sene 302

Abd-i memlûkleri
Bende
Hüseyn Kâzım

Rusya imparatoru hazretleri tarafından taraf-ı eşref-i pâdişâhîye ibrâz-ı âsâr-ı muhâle-set-kârî zımnında sefâret-i fevkalâdeye me'mûr-ı bendegân ile vapur-ı hümâyûn süvârî ve zâbitânından bâ'zılarına ve kilârî-i hümâyûndan Tefik Bey kullarına rûtebe-i muhtelifeden verilmiş olan nişânlarla bâ'zı hedâyânın müfredâtı ber-vech-i zir arz-ı atebe-i ulyâ kılınur :

Esâmî	Nişân	Hediyye
Edhem Paşa kullarına	Birinci rütbeden Saint Aleksandr Newski	—
Bu abd-i memlûklerine Sefer Efendi kullarına	— İkinci rütbeden Saint Ân nişânı	Markalı sigara kutusu —
Hâlid Bey kullarına	İkinci rütbeden Saint İstanilasi nişânı Plâkasız	—
Vapur-ı hümâyûn süvârîsi Binbaşı Mehmed Bey kullarına	Kezâlik plâkasız	—
Doktor Miralay İsak Bey kullarına	Kezâlik plâkasız	—
Çarhçı-başı Binbaşı Hayri Efendi kullarına	Kezâlik plâkasız	—
İkinci kapudân kullarına	Kezâlik plâkasız	—
Edhem Paşa kullarının kâtibi olup dâhil-i resm olmayan Refik Bey kullarına	Kezâlik plâkasız	—
Kilârî-i hümâyûn Tefik Bey kullarına	—	Pırlanta yüzük
Edhem Paşa kullarının iki hizmetkârı ile diğer iki hademeye	—	Ma' kordon birer sâ'at

II⁷²

Livadya'ya azîmetle Rusya imparatoru üçüncü Aleksandr hazretlerine ifâde ve tebliği irâde ve fermân buyurulan mevâdda dâir lâyiha-i çâkerânemdir.

⁷² Fuad Paşa'nın 19 Kasım 1891 tarihli sefâretnâmesi (BOA, *YT*, Nr. 31-324-108-80).

Rusya imparatoru hazretlerinin izdivâclarının yirmi beşinci sene-i devriyesi gümüş düğününü tehniye ve Livadya'ya kudümlerini teş'îd ve nâme-i hümâyûnlarını ve hedâyâ-yı şehen-şâhîlerini takdîm me'mûriyyet-i mühimmesiyle geçen Cum'a-ertesi günü sâ'at on bir raddelerinde emr ü fermân-ı isâbet-beyân-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîleri mantûk-ı münîfince mâbeyn-i hümâyûn-ı cenâb-ı mülûkâneleri kitâbetinden Kâzım ve yâverân-ı hazret-i şehri-yârîlerinden erkân-ı harbiyye Kaimmâkamı Tevfik ve Binbaşı Ken'ân ve yâver-i çâkeri erkân-ı harbiyye yüzbaşılardan Ali Bekir kullarını müstashiben ve İzzedîn vapur-ı hümâyûnlarına râkiben ve Yalta'ya müteveccîhen tahrîk-i çarh-ı azîmet edilerek Pazar-ertesi günü ale's-seher ve takrîben sâ'at on raddelerinde mahall-i maksûda muvâsalat olunmuş ve daha ortalık karanlık olmak ve oraları da sığ bulunmak hasebiyle limandan biraz hâricde durmaklığımızı müteâkîb ora sevâhili muhâfızı ile liman reisi vapur-ı hümâyûnlarına gelecek resm-i hoş-âmedîyi îfâ ve liman dâhiline girmekliğimiz muktezâ-yı emr-i imparatorîden bulunduğunu beyân birle berâberlerinde getirmiş oldukları kılavuzlar vâsıtasıyla liman dâhiline girilmiş ve bir gün evvel vürûdumuza gece geç vakte kadar intizâr olunarak, hattâ limanda bir vapur müşâhede edildikçe filikeler i'zâm etdiklerini ve üç tabur askerle istikbâl etmek üzere tertûbâtda bulduklarını der-miyândan sonra imparator hazretlerinin küçüklüğünden beri refâkatinde olan ve prenslik zamanlarından beri de yâverlik hizmetinde ve şimdi dahi yâver ve müşâvir-i hassı olup teveccüh-i tamme ve emniyyet-i kâmile-i imparatorîye nâil bulunan Leva Prensi Obalenski'nin üç gün evvel vefât ettiğini ve zâten imparatorun birâderinin haremînin vefâtından dolayı saray ve aile-i imparatorînin içinde buldukları mâtemin, prens-i mûmâileyhin vefâtıyla bir kat daha tezâyüd eylediğini söylemeleri üzerine veli-ni'metimiz şevket-meâb efendimiz hazretleri eğer muttali' bulunmuş olsalar, imparator hazretlerine olan mahabbet-i kalbiyye-i mülûkâneleri hasebiyle iş bu teessüre iştirâk buyuracaklarını beyânla, bir kaç sâ'at vuku'a gelen tehhürün her ne kadar tesrîf hareket edilmiş ise de, bulunduğumuz mevsim avârızı ve mevânî'inden ileri geldiği cevâben îfâde olunmuşdur. Ba'dehû mihmân-dâr ta'yin olunan imparatorun yâveri ve Rusya hâriciyye nâzırı Mösyö Giers'in yeğeni bahriyye brik süvârîsi Mösyö Giers ile Livadya sevâhili vâlisi General Lazarof ve Kırım hânedân-ı İslâmiyyesinin reisi Mareşal Abdurrahman Hân Livadya ve Yalta hey'et-i inzibâtiyye me'mûru bir miralay gelerek ânlar da resm-i hoş-âmedîyi îfâ ve taraf-ı imparatorîden ikamet-i çâkerânemize imparatorun müteveffâ pederinin yapırmış olduğu köşkün tahsis olunduğunu beyan ve iş bu gelenlerle birlikde karaya çıkılarak ve saraydan ta'yin edilen arabalara râkib olarak saff-beste-i ihtirâm olan ve kısmen Tatar, Çerkes ve Dağistanlı bulunan ahâli ve mevâki'-i münâsebede ikame edilen asker ve polislerin arasından geçilerek mezkûr köşke muvâsalat olunmuşdur. İş bu köşkün balkonunda iki aded sancak-ı Osmânî temevvüc etmekde ve kapusunda iki karagol neferi merâsim-i askeriyyeyi icrâ eylemekde bulunmuşlardır. Mezkûr köşke en evvel emâkin-i imparatorî nâzır liva rütbesinde bir ceneral gelüp imparator hazretlerinin iş bu daireyi ikametimize ta'yin ve her vechile huzûr ve istirâhat-i bende-gânemizi arzu buyurduklarını beyân etmiş ve taraf-ı çâkerânemizden dahi imparator hazretlerinin hey'et-i sefâret-i fevkalâde hakkında ibrâz buyurdukları ihtirâmât ve iltifâtın kıymet-i âliyyesini takdîr ile teşekkürât-ı lâzimesi cevâben îfâ kılınmış olmağla avdet eylemiş ve bir sâ'at sonra bâlâda ma'ruz Prens Obalenski'nin cenâze alayı zâten imparatorun Livadya'da bulunmasından dolayı mevcûd olan askerî bir taburunun efrâdı Müslüman ve zâbitânı Moskof ve diğer taburlarının ma' zâbitân Moskof'dan ibâret bir alaydan başka elbiseleri kâmilen kırmızı ve imparatorun maiyyet süvârî Kazak alayının bir bölüğünden mürekkebe ve ber-muktezâ-yı âyîn mâtem havâsı terennüm eden hassa piyâde mûsika takımından müteşekkil olduğu halde vürûd ve ikametgâh-ı çâke-

rânemiz önünden mürûr etmiş ve iş bu alayda saray-ı imparatorî ceneralleriyle ricâl ve me'mûrîn-i mütehayyizânı meyânında saray-ı imparatorî nâzırı Varanzof Daşkof yalnız Rusya nişânını hâmilen hâzır bulunmuş iken cenâze şimendöferle Petersburg'a götürülmek için Sivastopol'a nakl olunmak üzere tahsis olunan bir krovazöre tahmül edildikten sonra Osmanlı nişân-ı zî-nişânını ta'lik etmiş olduğu halde zikr olunan köşke gelerek imparatorun selâmlarını tebliğ ve taraf-ı imparatorîden resm-i hoş-âmediyi ifâ ve bâlâda arz olduğu üzere, bir gece evvel vürûdumuza intizâr olunduğunu tekrar ve gece alafranga sâ'at yedi raddelerinde taraf-ı imparatorîden resm-i kabûl icrâ olunacağını tebliğ ve sonra da mâide-i imparatorîde bulunacağımızı ifâde ve ihtâr eylemiş ve taraf-ı memlûkânemden de teşkkürât-ı muktaziyye ifâ edilmiştir. Ba'dehû Rusya'nın Der-sa'âdet sefiri Mösyö Nelidof ile saray-ı imparatorî ricâlinden ba'zıları vâcibe-i ziyâreti edâ etmişlerdir. Vakt-i merhûnunda mahsûs ihzâr edilen arabalarla ve mihmân-dârlar vâsıtalarıyla, Livadya ta'bir olunan vâsi' bir bağçe içindeki ikamet-i imparatorîye mahsûs sayfiyye şelâlesine gidilüp müşârûnileyh Varanzof Daşkof vâsıtasıyla çâkerleri ayrı bir odaya ve Kâzım Bey kullarıyla sâir bendegân köleleri diğeri bir odaya idhâl ve on dakîka sonra edilen da'vet üzerine en evvel kem-terleri imparator ve imparatoriçe hazretlerinin huzûrlarına kabûl edildikten ve imparator geçen seferki me'mûriyyet-i çâkerinin ilk mülâkatında olduğu gibi öyle merâsim icrâsına meydân vermeyerek bi'l-hassa hakk-ı mülûkânelerinde bir hürmet-i mahsûsa olmak ve teklifsiz bulunmak üzere izhâr-ı meveddet yollu *"Buyurun Mareşal"* diyerek ve imparatoriçe ile berâber bir kaç hatve ileri gelerek ve kemâl-i nezâketle el uzatarak *"Inşâallah zât-ı şâhânenin sıhhat ve âfiyetleri ber-kemâldir ve siz de denizde râhatsız olmadınız. Dün gece geç vakte kadar intizâr etdik"* dedikten sonra *"Çok şükür cenâb-ı Hakka. Kemâl-i sıhhat ve âfiyetdedirler ve zât-ı hazret-i imparatorîleriyle imparatoriçe hazretlerine mahsûsen selâmları vardır"* cevâbı verilerek velî-ni'metimiz efendimiz hazretlerinin efkâr-ı şâhânelerine ve meslek-i politikıyyelerine muvâfik zamân ve makama münâsib nutk-ı çâkerî îrâd ve nâme-i hümayûnları i'tâ edildi. Ba'dehû Mısır ve Balkan şibh-i cezâresindeki hukûk-ı hükûmrânîlerinin muhâfaza edileceğine dâir imparator tarafından verilen te'mînât-ı tammeden dolayı zât-ı hazret-i tâc-dârîleri tarafından beyân-ı teşekkürle berâber âsâr-ı fi'lîyesine de intizârda bulunulduğunu ifâde eylemekliğim üzerine imparator *"Zât-ı hazret-i pâdişâhînin hukuk-ı hükûmrânîleriyle tamâmiyyet-i mülkiyyet-i mülûkânelerinin muhâfazası sâ'yanından geri durulmayacağını tekrâr te'mîn ederim. Artık bu İngilizlerin de her yerde icrâ ettikleri tehammül-güdâz habâset ve meşedetlerine netice vermek zamânı da takarrüb etdi"* yollu bir lîsân-ı şiddet kullandı. Avusturya'nın da Makedonya'ya hafsiyyen elli altmış bin silâh idhâl ve şûrîşi îkâ' ederek oralarda ihtilâl çıkarmak fikrinde bulunduğuna dâir vâki' olan ifâdeme cevâben de imparator samîmî ve ciddî bir sûretde *"Ânlar hakkındaki lâzım gelen tedâbiri icrâ edeceğim ve şimdi de tenbihât-ı muktaziyyeyi vereceğim. Böylece hâk-pây-ı şâhâneye arz et"* sözlerinden de Rusya'nın Viyana sefiriyle Manastır konsolosuna ta'lîmât-ı lâzîminin i'tâ edileceği istidlâl olunmuşdur. Bu sırada aslâ münâsebet mevki'isi olmadığı halde *"Devlet-i alıyye-i Osmaniyye me'mûrları meyânında bir çok Rum ve Ermeni me'mûrları da vardır, değil mi?"* suâlîne taraf-ı çâkerîden *"Evet"* cevâbı verilmesine de hiç bir şey söylemeksizin sükûtle mukabele eyledi. Tazmînât mes'alesiyle Rusya'nın nakliyye vapurlarının boğazlardan imrârında vuku'a gelen te'hîrden dolayı sefâret-hânenin devleteyn beyninde cârî olan meveddete mugayir bir sûretde icrâ ettiği mu'amelenin adem-i tekerrürü arzûsunda bulunduğunun beyânına dâir vâki' olan ifâdeme cevâben de, ba'demâ mugayir-i meveddet mu'amelâtnun hudûsuna Rusya'ca aslâ sebebiyyet verilmeyeceğini beyân ettikten sonra Kâzım Bey kem-terlerinden bed' ile sâir rûfeka-yı çâkerî kulları birer birer takdîm edilerek herbirlerine mevki' ve rütbelerine münâsib sûretde icrâ-yı iltifâtı mahsûsa ve hedâyâ-yı şâhânelerine dahi

bir lîsân-ı muhâleset-kârâne ile teşekkürât-ı ma' rûza edâ olunduktan sonra ba' de'l-istirâhat ta' âmda buluşmaklığımız imparator tarafından beyân edilmiş ve huzûr-ı imparatorîden çıkılarak yine arabalarla büyük saraya gidilüp doğruca yemek salonunda bâlâda esâmileri arz olunan ve nişân-ı zî-nişân-ı şehen-şânîlerini hâmil bulunan zevâta bir çok ceneraller ve saray-ı imparatorî me'mûrîni mütehhayizânı ve madameleri ve damdonorlar taraflarından ta' zimât-ı lâyika ile hüsn-i kabûl ve icâb edenlere merâsim takdîm edilerek ve herbirerleriyle mükâlemât-ı münâsebede bulunarak imparator hazretlerinin vürûdladına intizâr olunmuşdur. Salondaki kadınların kâffesi de alâmet-i mâtem olarak siyâh esvâbları lâbis ve tezyînâtdan ârî idiler. En evvel imparatoriçe hazretleri, göğsünde şefkat nişân-ı zî-nişânı ve kolunda pederleri Danimarka kralı olduğu ve müşârünileyhin göğsünde de imtiyâz nişân-ı fûrûğ-efşânı bulunduğu halde geldiler ve bunları müteâkıbde imparator hazretleri mahâdimi grandükler hazerâtıyla Osmanlı nişân-ı zî-nişânlarını hâmilen vürûd ederek mahalli mahsûsalarına kuûd etdiler. İmparatoriçe sofrada sağ taraflarına pederlerini ve sol cihetlerine de çâkerlerini aldı. İmparator da, imparatorîcenin tamâmen muvâcehesine oturarak, müşârünileyhin de sağ taraflarında Danimarka kraliçesinin dâmdonoru ve ânın sağında Kâzım Bey kulları, sol taraflarında da madam Voronzof Daşkof ve ânın solunda Rusya'nın Der-sa' âdet sefirî Mösyö Nelidof ve çâkerlerinin sol cihetinde de bir prens ile imparatorun ikinci mahdûmu ve Danimarka kralının sağında dahi yine bir prens ile Rusya velî-ahdı bulundular ve sâir med'uvvîn ile refâkat-i kem-terânemizde bulunan kaim-mâkam Tevfik ve İzzeddîn vapur-ı hümâyûnları süvârîsi kaim-mâkam Rızâ ve binbaşı Ken'ân ve yâver-i çâkerî Ali Bekir kulları da mevâki'-i münâsebede oturarak bir sâ'at kadar devâm eden ta'âm esnâsında imparator abd-i memlûkleriyle iltifât-kârâne ba'zı mükâlemede bulunduğu gibi imparatoriçe ale't-tevâlî medâyihi seniyye-i cenâb-ı hilâfetenâhîlerini yâd ve pâyi taht-ı pâdişâhîlerinin Boğaz-ıçîyle ba'zı mevâki'-i latîfesini kendilerine senâda bulunan mahdûmları hakkında vuku' bulan iltifât-ı seniyye-i cenâb-ı tâc-dârîlerine müteşekkire bulduklarını beyân ederek Arap hayvanlarının hiss ve güzelliğinden bahislerine karşı, taraf-ı çâkerânemden de İstanbul'un ve husûsiyle Boğaz-ıçî'nin ilk ve son-bahâr mevsimlerinin hakikaten lâtif ve mezkûr hayvanların da hissiyyât ve mülâyemetleriyle tenâsüb-endâmları olduğu cevâbı verilmiş ve ta'âmın şampanya içileceği zamânında imparator hazretleri kıyâm ve sofranın kâffesi de müşârünileyhe tebaiyyet ederek zât-ı melek-sıfât-ı tâc-dârîleri sıhhat ve âfiyetine şampanya içilmiştir. Ba' de't-ta'âm yine kabûl salonunda imparator ve imparatoriçe ve Danimarka kralı ve saray-ı imparatorî nâzırı bulunduğu halde ikinci bir kabûl daha icrâ edilmiş ve evvelâ kem-terleri yalnızca kabûl olunup yarım sâ'at kadar görüşüldükten sonra Mösyö Nelidof taraf-ı imparatorîden celb olunarak salonun bir köşesinde mûmâileyhe hitâben ve Rus lîsânını terkle çâkerlerine iştidirecek kadar bir sesle "Bundan böyle iki devlet beyninde cereyân edecek mükâlemâtı Fuâd Paşa'ya beyân et" yollu emirlerini kulunuz istimâ' etmemiş gibi bir hareketde bulunmuş ve bu esnâde hakk-ı memlûkânemde bir iltifât-ı azîm olmak üzere sigara ve kahve ikrâmıyla taltîf edildikten sonra Kâzım Bey kullarıyla refâkat-i çâkerânemde bulunan diğer bendegân köleleri de kabûl olunmuş ve bu def'a da resm-i takdîm imparatoriçeye icrâ kılınmış ve müşârünileyhâ dahi cümlemizi ayrı ayrı taltîf buyurmuşlardır. Ba' dehû hakk-ı akdes-i hümâyûnlarındaki tekrîmât ve ta'zimât beyân edildikten sonra imparator kölenize hitâben "Petersburg'dan ayrılah hayli zaman oldu. Yârın sabahleyin avdet edeceğim. Zât-ı hazret-i şâhâneye sûret-i mahsûsada selâm ve arz-ı hulûs etdiğim sıhhat ve âfiyet-i tâc-dârîlerinin ber-devâm olması temenniyâtında bulunduğumu arz edin. Hakkımda ibrâz buyurdukları mu'amele-i meveddet-kârânelerinden dolayı teşekkür ederim. Vuku' bulan tekliflerini de icrâda tesâmuh etmem. İnşâallah gene görüşürüz ümîndeyim" demesine

hitâben "Taraḫ-ı çâkerânemde şevket-meâb efendimiz hazretlerinin hakk-ı mülûkânelerindeki ihtirâmât ve hakk-ı çâkerânemizdeki iltifât-ı bi-gayât-ı imparatorilerinden dolayı arz-ı teşekkürât ederim" diyerek vedâ, bâdehû imparatoriçe dahi "Zât-ı hazret-i pâdişâhiye selâm-ı sıhhat ve âfiyet-i mülûkânelerini temennî ederim, arz edin" dedikten ve müşârünileyhâya da teşekkürât edildikten ve Danimarka kralı dahi mahdûmlarının Der-sa'âdet'de buldukları müddetce taraḫ-ı şâhânelerinden mazhar olduğu envâ-ı iltifât-ı tâc-dârîlerinin minnet-dâr ve müteşekkiri bulunduğunu beyândan sonra kabûl salonundan çıkararak suffede bulunan maiyyet-i imparatorî ceneral ve ricâllerıyla vedâ edüp giderken saray-ı imparatorî nâzırı müşârünileyh Varanzof arabaya kadar gelüp elindeki mahfazayı kölenize vererek "İmparator hazretleri bunu size hediye etdiler" demesi üzerine "İmparator hazretlerinin metbu'-ı mufahhamımız pâdişâhımız efendimiz hazretlerine olan hürmet-i mahsûsalarından nâşi hakkımızda vâkı olan iltifât ve şu inâyetterine karşı borçlu bulunduğum teşekkürâtın tercemânı olmaklığınızı ricâ ederim" demekliğim üzerine, "Eğer Petersburg'a gelmiş olsa idiniz imparator tarafından lâıyk olduğunuz bir sûretde ya'ni fevkalâde olarak kabûl edilmiş ve daha ziyâde görüşmüş olurdunuz" dedikten sonra vedâ ederek yine arabalarla ikamet-gâh-ı çâkerânemize avdet olunmuş ve müte'âkiben tercemân Mösyö Maksimof gelecek refâkat-i çâkerîde bulunan kullarına hedâyâ-yı mahsûsa-i imparatorî olmak üzere bir kıta defteri atebe-i felek-mertebe-i shehen-şâhîlerine arz ve takdîm kılınan merâtib-i muhtelifeden nîşânları getürmüşdür. Ferdâsı Salı günü öğle ta'âmı mezkûr köşkte edildikten ve nîşânlar ber-müceb-i ka'ide eshâbına tevzi ile muvakkaten ta'lik etdirildikten sonra mihmân-dârlarımızla ewelce nezd-i bendegânemize gelüp resm-i ziyâreti îfâ eden ve esâmîsi bâlâda arz edilen zevâta îade-i ziyâret edilerek köşke avdet-i çâkerânemde İran ile hem-hudûd olan Memâlik-i şâhâne'lerinde sâkin Ermenileri tahrik ederek ihtilâl çıkarmak fikriyle ewelce Avrupa'ya ve muahhiren Tahran'a savuşarak İran şâhı tarafından hüsn-i kabûl ve mu'amele görmüş olan ve imparatora tebliği şifreli telgrâf-nâme-i hümâyûnlarıyla irâde ve fermân buyurulan Vahram Bey mes'elesini vedâdan sonra imparatoru görmek arzûsunda bulunulmasının mugayir-i nezâket olması ve işi de doğrudan doğruya menâfi-i şâhâneleri muhâfazası kaydıyla değil gûyâ bu husûsda Rusya menâfi'inin de nazar-ı dikkate alınması sûretiyle taraḫ-ı çâkerânemden de bâzı şeyler ilâve olunarak Mösyö Nelidof'a îade-i viziteye gidildiğinde çâkerleriyle buradan kendisine selâm gönderilmiş gibi selâm-ı selâmet encâm-ı shehen-şâhîleri tebliğ olunduktan sonra kendisinin de ol vakt İstanbul'da bulunması cihetiyle mesmû'u olması tabi olan Ermenilerin Kum-kapu mes'elesinde merkum Vahram Bey'in de zî-medhal taht-ı tevkîfe alındığını ve muahhiren mahz-ı merhamet-i seniyye-i hilâfet-penâhîlerine mazhâriyyetinden dolayı emsâli misillü sebîli tahliyye olunduktan sonra bâzı husûsât-ı zâtiyyesinin tesviyyesi bahânesiyle muvakkaten Avrupa'ya giderek oradan da Tahran'a savuşduğunu ve İran şâhı tarafından da hüsn-i kabûl ve mu'amele gördüğünü ve bunda da gerek merkum Vahram'ın ve gerek İran'ın maksadları hadd-i zâtinde zengin olup hiç bir şeye ihtiyâcı olmayan ve gayet âkîl ve umûr-ı siyâsiyâtda behre-i kâmile olan ve aslâ bir fikr-i terakkî ve istifâdeye mebnî olmayarak İran gibi küçük bir devlet nezdinde sefir bulunması ancak Rusya Devleti'nin İran üzerindeki nüfûzunu kırmak ve Memâlik-i şâhâne'leriyle Rusya memâlikinin İran'la hem-hudûd olan yerlerinde sâkin Ermenilerle icâb etdikce ihtilâl çıkarmak ve İran'ı İngilizlere ısıdırmak gibi bir fikr-i mahsûsa hizmet eden Drummond Wolff'un eser-i teşvikiyle Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'lerinin ve Rusya Devleti'nin İran'la hem-hudûd olan mahallerinde sâkin Ermenileri tahrik ederek bir fesâd çıkarmaktan ibâret olduğunu ve gerçi sâye-i şâhânelerinde üç yüz bine karîb olan Bağdad ordu-yı hümâyûnu ve bir o kadar da aşâir-i ekrâd ile İran'ın altını üstüne çevirmek her vakt eshel-i umûrdan ise de müselleme-i âlem olan shehen-şâhîlerinin dâimâ sulh ve muhâ-

faza-i âsâyiş nokta-i mühimmesine ma'tûf olmasından ve bir de komşuluk hukuk-ı mukaddesini vikaya maksad-ı âlisiyle istifâdesini dâimâ ve Devlet-i aliyye ve Rusya Devleti meşgalesinde arayan İngilizlere aslâ meydân verilmemesi husûslarının imparatora arz edilmesini beyân eylemekliğim üzerine sefir Mösyö Nelidof azîm teşekkürle berâber "Bu beyân ettiğiniz şeylerin kâffesini de zâten iâde-i ziyârete gideceğiniz münâsebetle Varanzof Daşkof'a anlatın. Şâyed müşârünileyhi bulamayacak olur iseniz zâten imparator hazretleri tarafınızdan burada ve İstanbul'da vukû bulacak tebliğâtın doğrudan doğruya kendilerine arz olunmasını emir buyurduklarından bu gün veyâhûd yârin vapura giderken be-heme-hâl imparatora ben arz ederim. Emîn olun ki imparator hazretleri bu ihtlârâtınızdan memnûn olurlar. Petersburg'dan ve belki de Sivastopol'dan Rusya'nın Tahran sefirine bu husûsda tembihât-ı muktaziyeyi verirler ve icâb eden tedâbiri de icrâ ederler ve şimdiki Tahran sefirimiz de evvelki sefir gibi değil. Gayet muktedir ve fâ'âl bir adamdır ve bir kaç güne kadar da te'sirinin netâyic-i hasenesini zât-ı hazret-i pâdişâhî de müşâhede buyururlar" demesi üzerine resm-i vedâ'ı icrâ ve sâ'at dört raddelerinde mihmân-dârlarla birlikde ve mahsûs arabalarla iskeleye gidilmiş ve orada kuvvetli bir gaz makinesiyle tenvîr ve çukalarla tefrîş edilen rıhtımdan filikelere girilerek ve rıhtım üzerinde toplanan asâkir ve ahâli ile selâmlanmış ve bu esnâda İzzeddîn vapur-ı hümayûnları küpeştesi üzerinde tertîb edilen asker kulları ellerindeki meh-tâblar vâsıtasıyla vapur-ı mezkûr parlak bir sûretde tenvîr edilmiştir. Vapura kadar teşyîf edenlerle de râsime-i vedâ'ı icrâ ve nihâyet gece sâ'at beş raddelerinde hareket ve Peñç-şenbih günü sabahleyin sâ'at üç raddelerinde Der-sa'âdet'e muvâsalat edilmiştir.

Fî 17 Teşrîn-i sâni sene 307

Abd-i memlûk-i şehriyârileri
Mehmed Fuâd

III⁷³

Mâbeyn-i Hümayûn-ı Cenab-ı Mülûkâne Baş-Kitâbet Celîlesi Cânib-i Alîsine

Yalta'ya yevm-i muvâsalat-ı âcizânemizde takdîm olunan telgrâf-nâmede arz olunduğu vechile Der-sa'âdet'den hareketimizin üçüncü ya'ni Pazar günü Yalta'ya tâ Boğaz'dan i'tibâren devâm eden muhâlif-i rûzgârdan nâşi ba'de-z-zuhr sâ'at onda muvâsalat ederek iki sene mukaddemkinden daha parlak ve bir pâdişâh-ı âli-câhın hey'et-i mahsûsasına lâyık bir sûretde mazhar-ı hüsn-i kabûl olup ikametimize tahsîs olunan Yalta'daki Livadya sarayına isâl olunduk.

Müte'âkıben saray-ı imparatorî nâzın nezd-i âciziye gelerek imparator hazretleri nâmına resm-i hoş-âmediyi îfâ etdi ve saray erkânıyla me'mûriyyet-i hükûmet ziyârete geldiler. Yevm-i mezkûrda hâriciyye nâzınıyla da teâtî-i ziyâret olundu.

Yalta'da dört günden ibâret olan müddet-i ikametimiz zarfında bu sarayda hakkımızda fevkalâde âsâr-ı mihmân-nüvâzî ibrâz edilmekte ve her gün taraf-ı imparatorîden me'mûrîni mahsûsa i'zâmıyla esbâb-ı istirâhatimizin mükemmel olup olmadığı istisfâr olunmakta idi.

⁷³ Turhan Paşa'nın 9 Kasım 1900 tarihli sefâretnâmesi (BOA, İT, Nr 14-1359-126-10).

Resm-i kabûlün icrâsı ve saray-ı imparatorîde ziyâfet keşîdesi Pazar ahşâmı musamem olduğu halde haşmetlü imparator hazretleri, denizde sıkındı çekmiş ve yorulmuş olmaklığımız mülâhazasıyla resm-i kabûl ile ziyâfeti ertesi ahşâma ta'lik eylediklerini saray-ı imparatorî nâzırı vâsıtasıyla bendenize bildirdiler.

Salı günü takdîm eylemiş olduğum telgrâf-nâmede imparator hazretleri tarafından sûret-i kabûlümüzde ziyâfeti ve ziyâfeti müte'âkib imparator-ı müşârünileyle vuku' bulan mükâlemâtın bâ'zı noktalarını mücmelen arz etmiş idim.

Şimdi de telgrâf-nâme-i mezkûr münderecâtını tevsi' ve telgrâf-nâmede zikr olunmayan mevaddı arz ve tafsîl ve vedâ' mülâkatında imparator hazretleriyle vuku' bulup ber-tafsîl arzını Der-sâ'âdet'e avdet-i âcizâneme ta'lik eylemiş olduğum mükâlemâtu ber-vech-i âtî derc ve tezbîre ibtidâr ederim.

Pazar-ertesi günü ahşâmı Yalta'daki Livadya sarayından sâ'at yedide hareket ve yarım sâ'at sonra Livadya'daki saray-ı imparatorîye muvâsalat olundu. Haşmetlü imparator hazretleri evvelâ yalnız bendenizi huzûrlarına kabûl etdiler. İmparator hazretleri buldukları odanın tâ vustuna kadar ilerüleyerek hâmil olduğum nâme-i hümayûn-ı cenâb-ı mülûkâne-yi yed-i âcizânemden ahz eder etmez bendenize hitâben ilk söyledikleri söz, velî-ni' met-i bî-minnetimiz pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin sıhhat ve âfiyet-i cihân-kıymet-i hümayûn-larını kemâl-i mahabbet ve iltizâm ile istifsâr etmek oldu. Bendeniz, lehü'l-hamd sıhhat ve âfiyet-i hazret-i pâdişâhının ber-kemâl olduğunu ve zât-ı hümayûnlarının dahi imparator hazretlerinin temâdî-i âfiyet-i hükümdârîlerini an-samîm temennî buyurdıklarını beyân etdim.

Nâme-i hümayûn münderecâtı dairesinde me'mûriyyet-i âcizânemin esbâbını şerh ve izâh ve bâ'dehû şifâhen şeref-yâb-ı telakkîsi olmuş olduğum irâdât-ı hikmet-beyânâta harfiyyen muvâfık bir lîsân-ı münâsible irâde-i kelâm eyledim.

İmparator hazretleri, Memâlik-i mahrûsa-i şâhânelerine mütecâvir bir mahalle gelmesinden nâşi kendüsüne îfâ-yı râsime-i hoş-âmedî zımında nezdine bir hey'et-i mahsûsa îzâmı sûretiyle taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhîden ibrâz buyurulan müessir celîle-i lutf-güsterîden ve bir zamîme-i lutf u inâyet olmak üzere irsâl buyurulan hedâyâ-yı zarîfe ve girân-bahâdan dolayı beyân-ı teşekkürât-ı mahsûsa eyledikten sonra "Beyne'd-devleteyn teyemmünen münâsebât-ı dürr-i muhâlesâtın ber-devâm olduğunu müşâhede ettiğimden dolayı, ben de pek ziyâde kesb-i bahtiyârî ederim. Taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhîden hakkımda lutfen ibrâz buyurulan hissiyyât-ı samîme-i dostâne bence fevkalâde bâ'is-i şükran oldu. Benim dahi hakk-ı hümayûnlarında aynı hissiyyât-ı samîme ile mütehassis olduğuma îtimâd buyurmalarını zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhîden ricâ eylerim. Hakk-ı mülûkânelerindeki hissiyyât-ı fâika-i meveddet-kârânem gayet samîmîdir. Bu hususda müteveffâ pederimin eserine iktizâ ediyorum. Pederimin hissiyyâtının ne merkezde bulunmuş olduğu nezd-i şâhâne râ'nâ mâ'lûmdur."

"Âdetâ dünkü gibi pek iyi hâtırmıdadır ki bundan tamâm on sene mukaddem Sivastopol'a pederim nezdine aynı me'mûriyyet-i mahsûsa ile îzâm olunan zât ben dahi hâzır bulunduğum esnâda limanda bulunan bir kaç zırhlıya dikkatle atf-ı nazar ediyordu. Bunu müşâhede eden pederim, o zâta -Görüyorum ki şu limanda duran zırhlılara pek dikkatle bakıyorsunuz, mâ'lûmunuz olsun ki bu sefîneler dâimâ sizinle berâber olacak ve hiç bir zamân aleyhinizde bulunmayacaktır- dedi. İşte ben de, bu gün pederimin o zâta söylemiş olduğu sözü kendi tarafımdan olarak size söylüyorum. Beyne'd-devleteyn münâsebât-ı dostînin pây-dâr olması tarafeynin menâfi'-i iktizâsındadır."⁷⁴

⁷⁴ Karşılaştığınız IV ve V.

"Hulâsa-i kelâm ben de zât-ı şâhâneye karşı hakkımda ibrâz buyurdıkları aynı hissiyyâtla müte-hassis olduğum gibi devleteyn beyninde münâsebât-ı dostânenin devâmını zât-ı hümayûnları derecesinde arzû etmekteyim" meâlinde idâre-i kelâm eyledi.

Hissiyât-ı âcizâneme nazaran imparator hazretleri esâsen iyi bir kalbe mâlik ve ahlâk-ı hasene ile mütehallik oldukları cihetle beyânât vak'asının sıdk u ihlâsa mukareneti bende-nizce cây-ı iştibâh olamaz. Hudûd komiserlerinin ta'yîninden netâyic-i hasene husûle gele-ceği hakkındaki emniyyet ve itminân-ı mülûkânenin beyânını na'imü'l-vesîle add ederek Ermenilere müte'allik irâdât-ı hikmet-gayât-ı hazret-i pâdişâhiyi harfiyyen tebliğ etdim. Ya'ni Ermeni kavminin altı yüz seneden berü Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'nin zîr-i cenâhında âsûde-nişin-i emn ü âmân olduğunu ve cânib-i hükûmet-i seniyyeden nâil olduğu himâye ve müsâadât sâyesinde lisân ve kavmiyyetini muhâfaza eylediğini ve Osmanlıların öteden berü Ermenilere âdetâ millet-daşları nazarıyla bakdıklarını ve Ermenilerin bu sâyede ikti-sâb-ı servet ü sâ mân etdiklerini ve Ermenilerin öteden berü Devlet-i aliyye'de en âli menâ-sıb ve merâtibe irtika' eylediklerini ve lisân-ı hikmet-beyân-ı hazret-i velî-nî'met-i e'âzımî-den şeref-sâdır olduğu vechile peder-i cennet-makarrlarının ahyânen barutcu-başî dadyanla-rı ziyâretle taltîf buyurdıklarını ve hattâ zât-ı hümayûnlarının dahi ol zamanda ânların hâ-nesinde bir geceyi geçirdiklerini ve Ermenilerin mazhar oldukları bunca in'âm ve inâyâta karşı küfrân-ı nî'met etdiklerini ve pâ-yı taht-ı âlinin yeniçeri devrinden berü misli görülmedik bir sûrette Ermenilerin harekât-ı vahşiyânesine cevelân-gâh olmuş olduğunu ve vak'a-i mâ'lûme⁷⁵ esnâsında Ermenilerin ecânibin sâkin oldukları mahallâta mücâvir bulu-nan ve gerek Devlet-i aliyye'nin ve gerek bir takım ecânibinin menâfini ihtivâ eden Bank-ı Osmânî'ye sûret-i vahşiyânedeki tehâcümle orasını ber-hevâ etmeğe tasaddî etdiklerini ve bu vuku'âtın kâffesinin zât-ı imparatorîlerince der-hâtur buyurulabileceğini ve çünkü Ermeni fe-sedesini Bank-ı Osmânî'den çıkaran Der-sâ'âdet Rusya sefâreti baş-tercemânı Mösyö Mak-simof olduğunu ve Avrupa şehirlerinden birinden bir dâne humbara patlamış olsaydı ev-râk-ı havâdisin bunu velleveye düşürmüş olacağını ve halbuki Der-sâ'âdet'deki vak'a esnâ-sında Ermenilerin kilise ve emâkininde bulunan ve ba'zısı isti'mâl olunan kumbaraların mîkdârı bin yüze bâliğ olduğu gibi Bank-ı Osmânî'ye tehâcüm eden erbâb-ı fesâdın yanla-rında on kıyye dinamit bulunmuş idüğünü ve İngiltere ve Amerika'da teşvik gören Ermeni fesedesiyile komitelerinin harekâtları ve neşr ettikleri hezeyân-nameleri ile zât-ı mâ'âlî-sıfâ-t-ı hazret-i pâdişâhiyi tehdîd ve ihâfeye ve bî-edebâne tecâvüzâta cür'et eylediklerini ve Dev-let-i aliyye'nin serbestî-i edyân husûsunda öteden berü gösterdiği müsâadâtdan bi'l-istifâde Anadolu'daki misyonerlerinin dahi envâ'-ı tahrîkât ve tesvîlâta kıyâm eylediklerini ve bir hükümdârın ve medenî bir milletin bunlara hâin nazarıyla bakacakları tabi'î olduğunu be-yân eyledikten sonra Rusya'daki Ermenilerin Devlet-i aliyye aleyhinde tahrîkât ve ifsâdâtda bulunmaları ve hudûd üzerinde muhill-i âsâyiş harekâta tasaddî etmeleri cibilliyeti mahsû-saları iktizâsından olduğuna nazaran bunların ahvâl ve harekâtını nazar-ı dikkatden dūr tutmamaları husûsunda eyâlet-i mütecâvire zâbita-i mahalliyyelerine evâmir-i lâzime îtâ buyurulmasını zât-ı şâhânenin imparator hazretlerinin dostluklarından ümîd ve intizâr bu-yurdıklarını ifâde eyledim.

İmparator hazretleri tebliğat-ı âcizânemi kemâl-i dikkat ve ehemmiyyetle istimâ' etdik-den sonra *"Bu tafsîlâtdan ba'zısını bilmiyor idim. Bunları öğrendiğime memnûn oldum. Ermenilerin mâhiyyetleri hakkındaki eskâr-ı şâhânenin musîb olduğunu tasdik ederim. Aceze-i zirâ' müstesnâ oldu-*

⁷⁵ 26 Ağustos 1896 tarihinde yapılan Osmanî Bankası Baskını.

ğü halde gerek bu komiteler mensûbîni ve gerek vevlev cüz'î olsun mekteb görmüş Ermeniler pek fenâ âdemlerdir. Hattâ tebeamdan olan Ermenilere bundan iki sene evvel İngiltere'de ve belki diğer mahallerde tedârik olunmuş olması melhûz olup bunların Avrupa'daki komiteleri tarafından gönderilen silâhların duhûlüne mâni' oldum" demesi üzerine bendeniz "Metbû'-ı mufahhamım ve mâ'âzımim zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhî zât-ı imparatorîlerinin tebeaları meyânında Ermeniler bulunması hasebiyle bunların mâhiyyetleri belki nazar-ı dikkat-i imparatorîlerinden dûr kalmış olması mülâhazasıyla teblîgat-ı vak'ayı ifâya bendenizi me'mûr buyurmuşlardır" dedim ve erbâb-ı fesâdın hiyel ü desâyisine sâde-dilânın kapıldığını ilâve eylediğimde, imparator hazretleri, "Evet, bu da doğrudur" dedi. İmparator hazretleri, hudûd vâsi' olup bunlar da hayvân gibi olduklarından ve içlerinden, fikrinde fenâlık olan birinin geçebilmesi adimü'l-imbkân değilse de ânların ef'âl ve harekâtını taht-ı tarassudda bulundurarak tahrikât îkâ' etmelerine mâni' olmak için mahalleri zâbitasına arzû-yı şâhâne vechile evâmîr-i lâzime i'tâsında tecvîz-i kusûr etmeyeceğini söyledi.

İmparator hazretleri Avusturya'nın Bosna ve Hersek'i Selânik'e rabt için Yenipazar'da bir demir-yolu inşâsı tasavvurunda bulunduğunu ve hükûmet-i seniyyenin bu bâbda Sırbıye hükûmeti ile Karadağ emâretini imtizâc ettiğini ve Macarların bu teşebbüs aleyhinde buldukları Mösyo Zinovyef'den aldığı bir rapordan müstebân olduğunu bi'l-beyân bundan haber ve mâ'lûmâtım olup olmadığını istifsâr etmeleriyle, mâ'lûmâtım olmadığını söyledim. Müşârünileyh bunun bu günlerde vuku' bulan bir teşebbüs olduğunu ve ehemmiyetden âri olmadığını ifâde eyledi.

Mösyo Zinovyef hakkındaki tevcihât-ı şâhâneyi imparator hazretlerine tebliğ ettiğimde pek ziyâde mahzûz olarak bunun sefir-i müşârünileyh için kendü indinde gayet kıymet-dâr bir tavsiye olduğunu ve hattâ Mösyo Zinovyef'i diğer bir me'mûriyyete ta'yîn etmek niyyetinde olmuş olsaydı bile bunun üzerine artık ânı nezd-i şâhânedan ayırmayacağını ityân eyledi.

İmparatoriçe hazretleri râhatsızlığı hasebiyle mülâkatda bulunamadığından imparator hazretleri, müşârünileyhânın kendüsünü beyân-ı teessüfe me'mûr ettiğini söyledi.

Bu mülâkatı mütêâkib imparator hazretlerinin müsâadesi üzerine mirliva sa'âdetlü Nâsır Paşa ile hizmet-i kitâbet-i âcizide bulunan Bâb-ı âli terceme odası mühimme müdürü mu'âvini sa'âdetlü Âgâh Beyefendi hazretlerini ve Fevâid vapur-ı hümâyûnu mihmân-dârı binbaşı rif'atlı Eşref ve süvârîşi kolağası Rüstem Efendileri ve taraf-ı hazret-i pâdişâhîden imparator hazretlerine ihdâ buyurulan esblerin îsâline me'mûr yâverân-ı hazret-i şehriyârîden kolağası Sâdik Bey'i huzûr-ı imparatorîye idhâl etdim. İmparator hazretleri her birine el vererek cümlesiyle görüşdü. Mütêâkıben bendeniz albüm ile fotoğraf mahfazasının ve tütün ve sigara sandığının mülâkat salonunda evvelden vaz' olunmuş olduğu masaya doğru ilerleyerek bunları küşâd ve imparator hazretlerine ibrâz eylediğimde müşârünileyh hazretleri albümü fevkalâde musanna' ve zarif bulmuş ve fotoğraflardan bazıalarını gözden geçirerek pek beğenmiş ve gerek bu hedâyâdan ve gerek Sâdik Bey tarafından bir gün evvel istabl-ı imparatorîye teslim olunan esblerin ve kilâr-ı hümâyûndan gönderilen altı sanduk meyve ve şekerlemelerden dolayı kemâl-i beşâsetle beyân-ı teşekkürât-ı azîme eylemiştir.

Huzûr-ı imparatorîden çıkıldıktan sonra bendenize murassa' Aleksandr Newski nişânı ve Nasır Paşa'ya birinci rütbeden Saint İstanilası ve Âgâh Bey'e ikinci rütbeden mâ' plâka Saint İstanilası ve Eşref Bey'le Sâdik Bey'e ikinci rütbeden Saint Ân ve Rüstem Efendi'ye rütbe-i mezkûreden Saint İstanilası nişânları verildi. Bundan mâ'adâ vapur-ı hümâyûnun bi'l-cümle zâbitânına nişânlar ve tâifelere madalyalar i'tâ kılınmıştır.

Ba^cdehû ziyâfet salonuna geçilerek imparator hazretleri sofrada bendeniz sağ cihetlerine ve hâriciyye nâzırını sol cihetlerine aldılar ve esnâ-yı ta^câmde kıyâm ile sıhhat ve âfiyet-i cihân-kıymet-i hazret-i pâdişâhiye kemâl-i mahabbetle bâde-nûş oldular.

Bendeniz hakk-ı hümayûn-ı cenâb-ı şehriyârîde ibrâz eyledikleri iş bu eser-i hümmet ve meveddetden dolayı zât-ı imparatoriye beyân-ı kemâl-i teşekkürât eyledim.

Bir buçuk sâ^cat devâm eden ziyâfet esnâsında imparator hazretleri münhasıran bendenizle kemâl-i beşâsetle musâhabet etdiler. Bahs evvelâ Lâhey Konferansı'na ve ba^cdehû Çin Muhârebesi'ne intikal eyledi. Bendeniz imparator hazretlerini idâme-i sulh ü müsâlemât misillü âlem-i insâniyyete karşı bir hizmet-i azîme olan ve kendülerine ebedî bir nâm bırakacak bulunan bir emr-i azîmin hayr-ı fı^cle isâli esbâbını tezekkür etmek üzere bir konferans akdi fikrini ibtidâ i^{tâ} etmelerinden dolayı bütün âlem-i insâniyyetin tebrikâtına şâyân olduklarını söylediğimde, müşârünileyh hazretleri "Bu konferansdan ne netîce hâsıl oldu. Ol vaktiden berü iki harb zuhûr etdi" demeleriyle bendeniz "Transvaal muhârebisinin zuhûr edeceği zâten konferans esnâsında bile tahmîn olunuyordu. Çinlilerin bir harekât-ı mecnûn-ânede bulunacaklarına ise hiç kimse ihtimâl veremezdi. Tahdîd-i testihâtın imkânına vaktiyle bir hayâl-i bâtil nazarıyla bakan diplomatlar bu mes'eleyle tezekkür etmek üzere akd-i ictimâ^c a mecbûr oldular ki yalnız bu madde dahi nefsu'l-emrde büyük bir muvaffakiyyetdir. Bundan kırk beş sene mukaddem ilk sıhhiyye konferansı in^c ikad ettiği zaman bunun mukarrerâtı istihfâf-kârâne telakkî olunduğu halde bi'l-âhire yek-diğerini müte^c âktben müteaddid sıhhiyye konferansları teşekkül etmiş ve bunlar tarafından ittihâz olunan mukarrerât nihâyetü'l-emr dünyânın her tarafında kabul olunmuşdur" dedikten sonra yine söze devâm ederek "Her ne kadar Transvaal muhârebesi bitmişdir denilirse de fikr-i âcizânemce İngilizlerin Transvaal'da bilâ-fâsıla tesâdüf etdikleri küçük çeteler büyük Napolyon'un İspanya kıf asında tesâdüf ettiği müdâfa^c a-i milliyeye teşbih olunabilir ki şu hâl Napolyon'un bi'l-âhire İspanya'yı tahtıyye etmesini intâc etmiş ve izmihlâlinin mukaddimesi olmuşdur" meâlinde idâre-i lisân eylediğimde, imparator hazretleri "Benim fikrim de bundan bâ^c id değıldir" dediler. Ba^czı devletlerin Çin'e vuku^c bulan sevkîyatının illet-i gaiyyesi her ne vakt bir Çin mes'elesi zuhûr eder ise ol vakt müttehiden harekete hakk kazanmaktan ve Rusya'yı yalnız başına bırakmaktan ibâret olduğu anlaşıldığını söylediğimde, imparator hazretleri "Bu mütâlaa tabi^c i add olunabilir. Fakat ânlar pek uzaktadır. Halbuki benim memâlikim Çin hudûdunun kısm-ı â zâmını muhâtedir. Sibirya şimendöferi dahi ahd-i karibde resîde-i hitâm olacağından Çin'le beynimizdeki mesâfe daha ziyâde azalmış olacaktır. İşin garib ciheti İtalya Bahr-ı Akmer'de bunca rahneye dâcâr olduğu ve şimdiki hâl ve mevki^c i müstemlekât politikası netîcesi bulunduğu halde yine mütenebbih olmayarak Çin gibi bâ^c id bir memlekete asker sevkine kalkışmaz iken el-yeom böyle belâh bir işe girişmesi şâyân-ı ta-accübdür" dedi. İmparator hazretleri, Almanya imparatoru hazretlerinin Der-sa^câdet'de inşâ etdirmekte oldukları çeşme inşâatının ikmâl olup olunmadığını ve bunun hangi mahallde bulunduğunu suâl etmiş ve çeşmenin At-meydânı⁷⁶ üzerinde inşâ edilmekde olduğunu ve Der-sa^câdet'de çeşmenin taş sütunlarının mahallerine vaz^c olunduğunu müşâhede etmiş isem de inşâatın ikmâl olup olunmadığından ma^clûmâtım olmadığını beyân eylemekliğim üzerine imparator hazretleri, Almanya imparatoru hazretleri ressam olduğu cihetle çeşmenin resmini kendisi tersîm etmiş olduğunu ve geçenlerde bir sefîne tersîm ederek bunda Rusya, Fransa, İngiltere ve Almanya kuvâ-yı bahriyyesini eşkâl-i mahsûsa ile mukayese ettiğini ve Almanya'nın kuvve-i bahriyyesini Rusya'ninkinden daha dûn gösterdiğini ve bu

⁷⁶ Sultanahmed Meydanı.

doğru olmayup, Almanya'nın kuvve-i bahriyesine muâdil olduğunu ve halbuki böyle garip bir vâsıta ile Almanya bahriyesinin tezyidini Rayhştag⁷⁷ meclisine kabûl etdirdiğini beyân eyledi ki müşârünileyhin bu sözleri istihfâf-kârâne bir sûretde ve nâzikâne söylemesi hasebiyle bendeniz sükûtle mukabele edim. İmparator hazretleri İran şâhı hazretlerinden bahs ederek şâh-ı müşârünileyhin iyi bir zât olduğunu ve fakat ahvâl-i sıhhiyesinin kendüsünü müteessir etdiğini beyân eylediğinde bendeniz, zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhînin dahi şâh hazretleriyle görüşüklerinde müşârünileyh hazretlerine karşı aynı hisse bulunmuş oldukları cevâbını verdim.

İmparator-ı müşârünileyh hazretleri, geçenlerde Der-sa'âdet'i ziyâret eden grandük Andre hakkında taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhîden râygân buyurulan mu'amelât-ı lutf-kârâne-den pek ziyâde müteşekkir olduğunu söyledi.

Müşârünileyh daha prens iken hıttâ-i Mısriyye'yi ziyârete gitdiği zaman Der-aliyye'yi ziyâret etmek arzû-yı kavlinde bulunmuş olduğu halde pederinin hâtırında kalmayan bir mes'eleden dolayı Der-sa'âdet Rum patrikine gücenmiş olduğundan kendüsünü Der-sa'âdet'e uğramakdan men' etmiş olduğunu beyân ve bendenizin Mısır'a gidüp gitmediğimi istifsâr etdiklerinde Mısır'a gitdiğimi ve kırmızı üniformalar⁷⁸ orada buldukca gitmek istemediğimi söyledim. İmparator hazretleri "Evet, İngillere hükûmeti gerek Kıbrıs ve gerek Mısır mes'elelerinde nâ-kabil-i tavsîf bir sûretde hareket eyledi" dedikten sonra hidiv hazretlerinin nasıl adam olduğunu bendenizden istifsâr etmekle, kendülerini şahsen bilmediğimi ve bir kaç zamandan berü umûr-ı siyâsiyyede bulunmadığımdan hakkında bir fikr-i kat'î der-miyânına muktedir olamadığımı ve fakat kendüsünün pek genç olduğunu cevâben söyledim. İmparator hazretleri "Hidivin pederi müteveffâ Tevfik Paşa pek iyi bir adamdı" dedi.

Ziyâfeti müte'âkib yine mülâkat salonuna avdet olundukda imparator hazretleri bendenize bir sigara verdi. Bendenizin içmeyişiğim üzerine, sigara isti'mâl edüp etmediğimi suâl ederek, sigara isti'mâl ettiğimi ve fakat bu sigarayı yâd-kâr olarak saklayacağımı söylemekliğime mebnî diğer bir sigara daha vererek "Anlıyorum ki yanınızda sigara içmek istemiyorsunuz. Lâkin size emr edemem. Yine ricâ ederim, içiniz" dedi. Bendeniz "Zât-ı imparatorîleri âcizlerine ricâ edemezsiniz, emr edersiniz. İşte ben de kendim için büyük bir iltifât add ettiğim şu emr-i haşmetânelerine ittibâ-en içiyorum" cevâbını verdim. İmparator-ı müşârünileyh diğer bir masa üzerinde duran sigara tabağını eliyle alıp yanımızdaki masaya koydular.

İmparator hazretlerinin hakk-ı âcizânemde ibrâz eyledikleri gerek iş bu eser-i nevâziş ve iltifâtın ve gerek diğer bi'l-cümle mu'amelât-ı cemîlenin mücerred zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhîye hoş görünmek maksadına mübtenî olmasına mebnî şu fıkrayı arza cesâret ediyorum.

İmparator-ı müşârünileyh üç sâ'at devâm eden mülâkat ve ziyâfeti müte'âkib vuku'â gelen musâhabetden sonra avdetimize müsâade etmekle berâber, ferdâsı Salı günü ahşamı sâ'at yedide vedâ' mülâkatı için yine saray-ı imparatorîlerinde gelmekliğimizi emr etdiler.

Ertesi Salı günü resmî viziteler icrâ olduğu gibi saray-ı imparatorîden vuku' bular ihtâr üzerine imparator hazretlerinin büyük amucaları fahâmetlü grandük Mişel hazretleriyle ânın mahdûmu grandük hazretlerinin sayfiyelerine bi'l-azîme defter-i mahsûslarına isimlerimiz kayd etdik.

⁷⁷ Reichstag : Alman İmparatorluk Parlamentosu.

⁷⁸ İngiliz askeri.

Vakt-i mu'ayyende ya'ni sâ'at yedide saray arabalarıyla yine Livadya sarayına gidilecek ilk mülâkat misillü imparator hazretleri ewelâ bendenizi yalnızca kabûl etmiş ve el vererek imparatoriçe hazretlerinin sıhhat ve âfiyet-i cihân-kıymet-i hümâyûnu istifsâr etmeğe ve bendenizi görmeğe râhatsızlığının mâni' olmasından nâşi âcizlerine i'tizâr edercesine beyân-ı teessüfe kendülerini me'mûr etdiklerini tebliğ etdiklerinde, bendeniz (haml⁷⁹ râhatsızlığı olduğunu bildiğim) bu râhatsızlığın vakt-i mu'ayyeninde herkesce ve bütün Ruslarca arzû olunan netîce-i haseneyi intâc etmesini an-samîm temennî etdiğimi ve metbû'ı mufahhamım ve ma'âzimiz pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin temenniyât-ı hümâyûnları dahi bu merkezde idüğünü söyledim. imparator-ı müşârünileyh gayet beşûşâne ve mütebessimâne olarak "Evet, bunu ben de pek arzû ediyorum. İnşâallah böyle olur" dedi.

İmparator hazretleri ilk mülâkatda bahs olunan hudûd komiserlerinden komiserimiz ta'yin olunup olunmadığını istifsâr etdiklerinden ta'yin olunduğu cevabını verdim. "Acabâ bizim komiserimiz de ta'yin olundu mu?" dediklerinde "Bunu işitdim" dedim. Müşârünileyh "O halde tabî'î ta'yin edilmiştir" dediler.

İmparator-ı müşârünileyh "Biz Ermenilerin men'î-i tahrikâtı için arzû-yı şâhâne dairesinde icrâ-yı harekette tecvüz-i kusûr etmeyeceğiz (nâ-kabil-i tavsif bir nezâket ve tebessümle) lâkin siz de Kürdlerinizi bize fenâlık etmekden men' ediniz" dedi.

İmparator hazretleri Erzurum konsolosu mes'elesinden bahs ederek mütecâsirlerin konsolosun muhâfazasına me'mûr olan asâkir-i şâhânenin bir kaç neferini cerh ve şehîd etdiklerini söylemesi üzerine gerek bu husûsda ve gerek mahkeme-i fevkalâdenin tedkîk etmiş olduğu mes'elenin fasl u tesviyesi emrinde izhâr-ı arzu edeceğini anladığımda eşirânın hayyen veyâ meyten der-destleri zımında evvelce ta'yin buyurulan asâkire zamîmeten bu def'a da iki tabur asâkir-i şâhânenin sevk ve i'zâmları husûsunda şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhının bâ-telgrâf mahalline tebliğ olduğunu söyledim. İmparator hazretleri bunun üzerine ihtiyâr-ı sükût etdiler. Müşârünileyhin bu iki mes'ele hakkında bu sûretle ihtiyâr-ı sükût edişi bu mesâilin sırf nezâket-kârâne bir mâhiyyeti hâiz olan me'mûriyyet-i âcizânem hâricin de bulunmalarından mı yohsa Bâb-ı âlî'nin ittihâz etdiği tedâbiri kâfi add etdiğinden mi neş'et etdiğini anlayamadım.

İmparator hazretleri hîn-i vedâ'da hakk-ı hümâyûn-ı cenâb-ı shehen-şâhîdeki ihtisâsât-ı meveddet-kârânesini⁸⁰ tekrâr ederek bunun velî-nî' metime arz ve iblâgını ricâ etmiş ve bir masa üzerinde bulunan bir kutuyu yed-i âciziye vererek "Bu kutuyu bi'z-zât zât-ı şâhâneye takdîm ediniz. Bunu, gayet zarîf ve girân-bahâ olup bence fevkalâde bâis-i şûkrân olan albüm ve esbeler misillü hedâyâ-yı celîleye mukabele olmak üzere takdîm etmiyorum. Bu küçük hediyye, bir imparator tarafından bir pâdişâh-ı âlî-câha takdîme şâyân bir şey değildir. Ancak zât-ı hazret-i pâdişâhının sigara içerlerken beni tahattur buyurmaları arzûsuna mübtenî ve bir dostidan diğer bir dostuna yâd-kâr mâkamında verilmiş bir hediyyedir" dedi.

Muahhiren imparator hazretleri refâkat-i âcizide bulunan zevâtı dahi huzûr-ı haşmetâ-nelerine kabûl ederek hakklarında bezl-i iltifât eylemiştir. Huzûr-ı imparatorîden çıkıldıkdan sonra saray arabalarına râkiden med'uvv bulunduğumuz fahâmetlü Karadağ prensi hazretlerinin dâmâdı grandük Piyer Nikolayeviç hazretlerinin ziyâfetine gidilmiş ve orada müşârünileyh grandük ile zevcesi grandüşes ve baldızı grandüşes ve Leuthberg tarafların-

⁷⁹ Hamilelik.

⁸⁰ Sehven "meveddet-kârânesinin" yazılmıştır.

dan hakkımızda riâyet-i fevkalâde ibrâz olunmuş ve müşârünileyhim ta'zîmât-ı fâika ve hissiyyât-ı samîmelerinin atebe-i ulyâ-yı cenâb-ı mülûkaneye arz ve iblâğını bendenizden ricâ eylemişlerdir.

Hâriciyye nâzırın kont Lamsdorf ile bi'd-defaât teâtî-i ziyâret olundu. Müşârünileyh sâkin ve ağır bir zât olup beyne'd-devleteyn münâsebât-ı dostînin devâm ve bekası tarafeynin menâfi'-i iktizâsından bulunduğunu söyledi. Ermeniler hakkında imparator hazretlerine kullandığım lisânı nâzır-ı müşârünileyhe de isti'mâl etmekle berâber imparator-ı müşârünileyhden aldığım cevâbları tebliğ etdim. Kont-ı müşârünileyh Rusya'ya muhâceretin el'ân devâm etmesi hasebiyle bunların emr-i iskânları kesb-i suûbet etmekte olduğunu söylediğinde bendeniz, böyle bir hicretten ma'lûmâtım olmadığını beyân ile berâber "Böyle bir şeyin vücûdu farz olursa bile sizin Sibîrya kıf'ınız pek vâsi'dir. Ânları burada iskân edecek mahaller çokdur" dedim. Müşârünileyh buna karşı tebessümle iktifâ eyledi.

Mösyö Zinovye, önümüzdeki mevsim-i bahârda Makedonya'da bir iğtişâş vuku⁸¹ ihtimâlinden bahisle Makedonya komitelerinin harekâtına dikkat etmesi ve bunların tahrikât ve ifsâdâtına meydân vermemesi zımında Sofya'daki Rusya politika me'mûru vâsıtasıyla Rusya hâriciyye nezâreti cânibinden emârete vesâyâ-yı ekîde îfâ olduğunu bi'l-beyân "Görüyorsunuz ki biz uhdemize terettüb eden vazîfeyi icrâda kusûr etmiyoruz. Sizin de Makedonya'ca bir takım tedâbire tevessül etmeniz lâzımdır" sözlerini ilâve ve ityân eyledi. Bu tedâbirin ne gibi şeyler olduğunu suâl etdiğimde, tedâbir-i askeriyye olduğunu söylemişdir.

Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men leh'ül-emrindir.

Fî 27 Teşrin-evvel sene 1316

Bende

Turhan

IV⁸²

Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Baş-kitâbet-i Celîlesi Cânib-i Sâmiyyesine

Geçen Çihâr-şenbih gecesî sâ'at dördte Der-sâ'adet'den hareket ve Penç-şenbih günü sâ'at yedide Yalta'ya muvâsalât olundu. Yalta'ya yarım sâ'at mesâfede bulunan Livadya saray-ı imparatorîsi piş-gâhından mürûr olduğu sırada vapur-ı hümâyûnun alay sancaklarıyla râsime-i selâm îfâ olunmuşdur. Limana muvâsalât-ı âcizânemizle berâber gerek cânib-i imparatorîden ve gerek hükûmet-i mahalliyye tarafından resm-i hoş-âmedî icrâ etmek üzere i'zâm kılınan yâverân ile me'mûrîn kabûl olundu. Ba'dehû sûret-i mahsûsada tertîb ve râyât-ı zafer-gâyât-ı Osmâniyye ile tezyîn olunmuş olan bir tak-ı zaferden geçilerek ikamet-i kem-terânemize tahsis olunan Livadya sarayına saray arabalarıyla azîmet edildi. Bu sarayın karşusunda bir bando-i mûsika marş-ı âlî-i Hamîdî'yi terennüm etmekte olduğu gibi bir bölük asker dahi reh-güzârda saff-beste-i ihtirâm bulunuyor ve sarayın zुकaka nâzır olan balkonlarında iki büyük Osmanlı bayrağı temevvüc-nümâ oluyor idi. Saraya muvâsalâtımızda bir yâver gelerek nâm-ı imparatorîye resm-i hoş-âmedî îfâ ve ânı müteâkib vürûd eden diğer bir yâver de alafranga sâ'at yedide imparator hazretleriyle mülâkâta kabûl oluncuğımızı ve sâ'at sekizde ziyâfet-i imparatorîde hâzır bulunacağımızı tebliğ ve inbâ etdi. Bunun üzerine rûfeka-yı âcizî bi'l-istishâb hâriciyye nâzırına gidilerek usûlü vechile nâme-i

⁸¹ Sehven "vuku'unu" yazılmıştır.

⁸² Turhan Paşa'nın 5 Kasım 1902 tarihli sefâretnâmesi (BOA, TT, Nr 14-88/58-58-13).

hümâyûnun bir sûret-i tercemesi i'âta kılındı. Nâzır-ı müşârünileyh hey'et-i âcizânemizi be-gayet samîmâne kabûl ile âfiyet-i cihân-kıymet-i hazret-i pâdişâhiyi bâ-kemâl iltizâm ve ihtirâm suâl etdi. İşbu ziyâret-i resmîye ba'de'l-icrâ Mösyö Zinovyef dahi ziyâret olunarak mahsûs olan ikâmet-gâha muâvedet olundu. Burada hâriciyye nâzır ile Mösyö Zinovyef'in iâdeten ve ba'zı ümerâ-yı askeriyye ve ekâbir-i me'mûrîn-i mülkiyyenin re'sen vuku bulan ziyâretleri kabûl olundu.

Sâ'at altı buçuk raddelerinde yâverân-ı imparatorîden Prens Torbeckui gelüb hey'et-i âcizânemizi saray-ı imparatorîye isâl etdi. Evvelâ bendenizi imparator ve imparatoriçe hazerâtnın buldukları salona götürdüler. Merâsim-i mu'tâde-i ihtirâm ve ta'zîmi ba'de'l-edâ imparator hazretlerine bu kerre Livadya'ya teşrif buyurmaları münâsebetiyle ve hukuk-ı hem-civârî ve öteden beri şevketlü pâdişâhım efendim hazretleriyle zât-ı haşmetâneleri me-yânında mevcûd olup gayet kıymet-dâr ve tagayyür-i nâ-pezir bulunan münâsebet-i samîme-i meveddet-şî'ârî icâbindan olmak üzere nâm-ı nâmî-i hümâyûn olarak bir râsime-i hoş-âmedîyi ifâ ve hakk-ı ehakk-ı imparatorîdeki meveddet ve hürmet-i mahsûsa-i şâhâneyi tebliğ ve inbâ eyledim. Haşmetlü çar hazretleri makam-ı cevâbda evvel-be-evvel sıhhat ve âfiyet-i cihân-kıymet-i hazret-i hilâfet-penâhiyi tarz-ı ahsen ü elyâk ile istifâr ve hakk-ı müstehakk-ı cenâb-ı pâdişâhîde aynı hissiyyât-ı muhâdenetle mütehassis bulunduğunu beyân ve devleteyn arasında te'mînen cârî olan münâsebât-ı dostânenin beka ve devâmı ve şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhî ile devlet-i ebed-müddet-i Osmâniyyelerinin tezâyüd-i iclâl ü şevketi ve tevâfûr-i şân ü satveti ahas-ı âmâl-i haşmetâneleri bulunduğunu beyân ile ihsân buyurulan hedâyâ-yı girân-bahâ-yı cenâb-ı cihân-bâniden dolayı ifâde-i şükrân-firâvân buyurdu. İmparatoriçe hazretleri dahi be-gayet nâzikâne ve ihtirâm-kârâne mübârek hâtır-ı tâbnâk-ı hümâyûnu su'âl ve hedâyâyı nefise-i şâhâne için arz-ı teşekkürât-ı be-gayât eyledi. Ba'dehû imparator hazretlerinden istihsâl-i müsâ'ade ile refâkat-i kem-terânemde bulunan Rızâ ve Sâdık Paşalar ile vapur-ı hümâyûn süvârîsi Miralay Rızâ ve mu'âvinleri Kaim-makam Na'im ve Kolağası Enver Beyleri huzûr-ı imparatorîye getirerek takdîm etdim. Bunların her birine ve ale'l-husûs Rızâ ve Sâdık Paşalar hakkında gerek imparator ve gerek imparatoriçe hazerâtı câniblerinden bezli iltifât buyurulmuşdur. İşbu merâsim hitâm bulduktan sonra rüfeka-yı kem-terânem kendilerine ihdâ olunan nişânları ta'lik olunmak üzere yâver-i mahsûsla diğerk bir salona götürüldüler. Bendeleri sâye-i şâhânedeki Rusya Devleti'nin en büyük nişânlarından olan murassa' Saint Aleksandr Newski nişânını hâmil bulunduğum cihetle imparator hazretleri kendi elleriyle manzûr-ı âli buyurulan murassa' kutuyu ihdâ eylediler ve ba'dehû hükümdârân-ı müşârünileyhümâ hazerâtı bendenizi bi'l-istishâb hedâyâ-yı seniyyenin bulunduğu salona dâhil oldular.

Hedâyâ-yı seniyyeden halılar ve seccâdeler ile sigara ve tütünleri imparator hazretlerine ve akmişe-i nefiseyi imparatoriçe hazretlerine irâe eyledim. Müşârünileyhümâ hazerâtı işbu nâdîde ma'mûlât-ı dâhiliyyeyi pek ziyâde takdîr ve tahsîn ile şükr-güzâr oldular. Bendeleri de diğerk taraftan mücevherâtın bulunduğu sandukı imparator hazretlerine 'arz ve anahtarını takdîm ile "Bunu zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhî yed-i müeyyede ve mübâreke-i hümâyûnlarıyla kapamışlardır" dedim. Müşârünileyh hazretleri dahi "Öyle ise açmak benim vazîfemdir" diyerek sanduk-ı mezkûru küşâd etmeleriyle imparator hazretlerine âid olan boğçayı çıkarup kendilerine ve broşu da imparatoriçe hazretlerine teslim ve takdîm etdim. Hükümdârân-ı müşârünileyhümâ hazerâtı boğçalarını bi'z-zât açdılar ve imparatoriçe ihsân buyurulan broşu hemân ta'lik eyledi. Boğçaların muhteviyâtı pek ziyâde müstelzim-i memnûniyyet ve mesrûriyyetleri olmasıyla müşârünileyhümâ hazerâtı teşekkürât-ı azimelerinin atebe-i felek-mertebe-i cenâb-ı cihân-bânîye arz ve iblâgını tekrâr ale't-tekrâr iltimâs eylediler.

İşbu salondan saray-ı imparatorî muzıkası marş-ı aliyy'ül-âl-i Hamîdî'yi terennüm-sâr olduğu halde yemek salonuna geçildi. Ta'âmda bendeniz imparatoriçe hazretlerinin sağ tarafında ahz-ı mevki' etmiş bulunuyordum. Esnâ-yı ta'âmda imparatoriçe hazretleri mehâmid-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâneyi bi'd-defaât yâd ü tezkâr eylediği gibi ta'âmın evâhirine doğru da imparator hazretleri kıyâm buyurarak sıhhat ve âfiyet-i cihân-kıymet-i velî-nî'met-i e'azimîye ve şân ü şerâfet-i devlet-i ebed-müddet-i hümâyûnlarına mûsikî terennüm-i marş-ı âlî-i pâdişâhî iken idâre-i akdâh etmiştir.

Ta'âmın hitâmından sonra imparator ve imparatoriçe hazerâtı ve bütün med'uvvîn ile ilk salona gidilerek kahve ve sigara içildiği sırada ve imparator hazretleriyle ayrıca mehâmid-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâneleri bahs edildiği bir zamanda müşârünileyh hazretleri zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhînin pek muhlis ve sâdik bir muhibbi olduklarını söylemesi üzerine esnâ-yı azîmet-i âcizânemde şeref telâkkî eylediğim irâdât-ı hikmet-gayât-ı cenâb-ı pâdişâhîden bir ikisini tebliğ ve cevâblarını ahz ile beraber vakt müsâ'ade eder ve münâsebet alur ise zât-ı haşmetâneleriyle tebliğ olunmak üzere daha ba'zı irâdât-ı seniyye-i şâhâne telâkkî etmiş olduğum ve fakat vaktin darlığı münâsebetiyle bu vazife-i şeref-bahşânın ifâsında kusûr etmemek havfiyla endîşe-nâk bulunduğumu 'arz etdim. İmparator hazretleri cevâben zât-ı akdes-i hazret-i şehriyârî cânib-i mekârim-edeb-i hümâyûnlarından her ne gelir ise nezd-i haşmetânelerinde be-gayet kıymet-dâr olduğunu ve binâenaleyh ertesi gün sa'ât altıda husûsî sûretde ve sivil olduğum halde bendenizi kabûl edeceğini tebşîr eylediler. Bir müddet daha tevakkuf olunarak bütün med'uvvîn ile berâber huzûr-ı imparatorîden çıkılıp yâver-i mahsûsî ile mahall-i ikamet-i âcizânemize avdet olundu.

Leyle-i ma'rûzanın ertesi Cum'a günü kuşluk ta'âmı imparator hazretlerinin emri üzerine ve zât-ı haşmetânelerinin yâverânı ile Livadya'ya iki buçuk sa'ât mesâfede bulunan bir mesîrede edilerek avdetde ber-minvâl-i ma'rûz karar-gîr olduğu vechile bendeniz yalnız olarak imparator hazretlerine mülâkî olmak üzere sa'ât altıda Livadya sarayına azîmet etdim. İmparator hazretleri pek ufak olan yazı-hânesine kabûl buyurup yanında yer gösterdikden ve sigara ikrâm etdikden sonra bâb-ı mükâlemeyi küşâd etdiler ve zâtı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhî hakk-ı ehakk-ı hümâyûnunda besledikleri kemâl-i hürmet ve mahabbetden be-gayet dil-pesendâne bahs buyurdular. Bendeniz işbu hissiyât-ı imparatoriye karşı teşekkürât-ı azîmemi takdîm ve zât-ı akdes ve ešham-ı hümâyûn-ı pâdişâhînin dahi imparator ve imparatoriçe hazerâtı haklarındaki hissiyât-ı meveddet-kârane-i şâhâneleri pek âlî ve samîmî olduğunu beyân ederek irâdât-ı seniyye-i cenâb-ı zıllullâhîyi ber-vech-i âtî tebliğ ve beyâna şürû' etdim :

"Metbû'-ı mufahhamım şevketlü kudretlü pâdişâhım efendim hazretleri fermân buyurdular ki fa-hâmetlü Grandük Nikola hazretlerinin Bulgaristan'a vuku bulan me'mûriyyet-i mahsûsaları ve fevkalâdeleri benim ile haşmetlü imparator hazretleri arasında öteden beri cereyân eden münâsebat-ı hasene ve meveddet-i samîme-i sahîhayı çekemeyen ve bunu kendi menfaatlerine muhâlif görenler tarafından sû-i tefsîr ile bir takım şâyî'ât ihdâs olunmuş idi. Zât-ı imparatorî harikulâde bir mahâret-i siyâsiyye eseri olarak müşârünileyh grandük hazretlerini müteâkıben Der-sâ'âdet'e i'zâm ve beyân-ı muhâdenete me'mûr buyurmalarıyla bu sû-i tefsîri izale ve o şâyî'ât-ı kâzibeyi hükümden ıskat etdiler. Gerek bundan ve gerek grandük hazretlerini ikinci def'a görmekten ve grandük hazretlerinin ibrâz edikleri âsâr-ı nezâket ve muhâlesetden dolayı fevkalâde mahzûz ve memnûn oldum" dediğimde imparator hazretleri cevâben "Fi'l-hakîka grandükün Bulgaristan'a me'mûriyyeti ba'zı bed-hâhânın entrikalar ihdâs etmelerine bâis olacağını biliyor idim. İşte hem bu entrikaları çürütmek ve hem de ihlâsımı arz etmek üzere kendisini Der-sâ'âdet'e gönderdim". Ba'dehû taraf-ı çâkeriden tebliğâta devâmla "Grandük

hazretlerinin Der-sâ'âdet'e teşrîfi üzerine yine o bed-hâhân gûyâ Beykoz ya'ni Hünkâr İskeleyi muâhede-nâmesi⁸³ tecdîd olundu yolunda bir şâyîâ çıkardılar. Hattâ bunu zât-ı şâhânedan suâl edenler de olmuşdur. Zât-ı şâhâne cevâben -Böyle bir şey yoktur, hem siz o muâhede-nâmeyi okudunuz mu? Ben okudum. Bir edebsiniz⁸⁴ Konya'ya kadar gelmesi ve diğer bir edebsiniz⁸⁵ dahi kumandasına me'mûr olduğu donanma-yı devleti müstashiben âna iltihâk etmesiyle müşkil bir mevki'de kalmış olan cedd-i eâzîmîm tarafından akd edilmiş ve Saltanât-ı seniyye ol vakt Rusya Devleti'nin pek büyük bir mu'âvenet-i dostânesini görmüş idi. İşte mevzû'-ı bahs olan muahede budur ve bu gün tecdîd olunmamıştır. Lâkin bir gün gelüp de icâb eder ise tecdîd olunabilir. Bunda ne fenâlık vardır- buyurup sâili ilzâm ve iskât etmişlerdir" dedim. Çar hazretleri "Öyle ya!" buyurduktan sonra "Zât-ı hazret-i pâdişâhî en büyük bir diplomata yaracak sûrette cevâb-ı savâb îtâ buyurmuşlardır" dediler ve bu suâli zât-ı şehen-şâhîye kimin îrâd ettiğini sordular. Bendeniz bu cihetin taraf-ı eşref-i hümayûndan îzâh buyurulmamış olduğunu söyledim. İmparator hazretleri "Bu elbette bir sefir tarafından olacaktır" dedikten sonra şu yolda kelâma devâm buyurdular "Zât-ı şâhâne ile aramızda câri olan münâsebât-ı hasene ve samîme bâ'zılarının hoşuna gitmez, ne yapalım. Ne herkesi memnûn etmek kabil ne de her ağız kapamak mümkündür. Size iki sene evvel buraya geldiğiniz vakit pederimin sözlerini yâd ile, Rus donanması hiç bir halde Devlet-i alîyye'nin aleyhinde hareket etmeyecek, dâimâ lehinde isti' mâl olunacaktır, demiş idim. Bu sözleri şimdi de tekrâr ve le'kid ederim. Pederimin mekteb-i tertîbinde neşv ü nemâ buldum. Anın vâris-i siyâsetiyim. Zât-ı akdes-i pâdişâhî nasıl pederimden memnûn kalmışlar ise, benden de öylece memnûn kalacaklardır. Hiç şübhe buyurmasınlar" dediler.

Ba'dehû bendeniz İgnatyef hakkındaki irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâneye nakl-i kelâm ile "Zât-ı şevket-simât-ı pâdişâhî İgnatyef'in Sofya'da irâd ettiği nutuklardan ziyâdesiyle sıkılmıştır" dedim⁸⁶. İmparator hazretleri "Ben de çok sıkıldım. Bu herif zâten ortalık karışdırmayı sevmek gibi bir seyyie-i ahlâk ile atüledir. Bu hâlîne ihtiyârlık münâsebetiyle bunaklık da munzamm oldu. Harekâtının rızâma kaf'iyen muhâlif olduğunu beyân ile bir daha böyle hareketlerde bulunmaması ve oradan çekilüp gitmesi için kendisine evâmîr-i kaf'iyeye gönderdim" dedi.

Bulgar hâdise-i âhiresine bu girizgâhdan atf-ı güftâr ile dedim ki "Geçenlerde bir kaç Bulgar çetesi hudûd-ı hâkanîyi tecâvüz ile muhâfaza-i hudûd ve vikaye-i âsâyiş ve intizâma me'mûr olan asâkir-i şâhâneye karşı taarruz ve teşhîr-i silâha cür'et olmalarıyla bi'z-zarûre asâkir-i şâhâne de mukabelede bulunmuşdur. Zât-ı imparatorî asker oldukları cihetle nâmûs-ı muhterem-i askerinin siyânet olunmasını elbette herkesden ziyâde iltizâm ve tensîb buyururlar. Maa-hazâ şu cüz'-i sefk-i dimâ' zât-ı melâik-simât-ı cenâb-ı pâdişâhîyi müteessir ve müteessif etmekden hâlî kalmamıştır. Şimdiki halde bu çeteler asâkir-i şâhâne tarafından def edilmiş ve Bulgaristan Emâreti'nin gösterdiği igmâz ve müsâmahalara rağmen eşkiyâ içinde olarak ele geçen bâ'zı nuzzâr-ı emâret akrabâsı dahi afv buyurularak memleketlerine iade olunmuşdur. Diğer taraftan eşkiyânın sâika-i tehdîdât ve tesvîlâtıyla mesken ü mevâlarından cüdâ olan bi-çâre tebea-i sâdika-i şâhâne vatanlarına iâdeleri kemâfi's-sâbık sâye-i şâhânedâ nî'am-ı adâlet ve huzûr u râhatdan istifâdeleri esbâbını istikmâl eylemek üzere me'mûrîn-i devletden mahsûs hey'etler tertîb ve tâ'yin edilmiş ve bu hey'etlerin refâkatlerinde böyle entrikalara ve teşvikata aldanmamalarını nush ve teshîm için Ortodoks papaslar da bulundurulmuşdur. İşbu tedâbir-i saîbenin asâr-ı fi'liyesi pek çabuk ve celî olarak meşhûd olduğu gibi Memâlik-i mahrûsa-i şâhâne'de sâkin bi'l-umûm ahâlinin nî'am-ı adâletden kemâfi's-sâbık müstefîd olmaları hakkındaki arzû-yı

⁸³ Rusya ile Osmanlı Devleti arasında 8 Temmuz 1833 tarihinde imzalanmış antlaşma.

⁸⁴ Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrâhim Paşa.

⁸⁵ Kaptan-ı deryâ Ahmed Fevzi Paşa.

⁸⁶ 1902 senesi Eylül'ünde, Bulgarların Şipka'da tertip ettikleri şenliklerde, General İgnatyef'in söylediği nutuk kasedilmektedir (bk. Said Paşa'nın Hâurâtı, İstanbul 1328, II, 275).

kavî-i şâhânenin hayyiz-i ârâ-yı husûl olmasına bi'l-hassa o cihetlerde bulunan me'mûrîn-i devletin nasb-ı nefis-i ihtimâm edüp etmediklerini re'yü'l-^cayn görmek ve ifâ-yı hüsn-i vazîfede kusûrları görülen me'mûrîni haklarındaki muamelât ve istillâ'atlarını der-i devlete bildirmek me'mûriyyetiyle bir hey'et-i teftîşîyye dahi der-dest-i îzâmîdir. Fakat bu taraftan olunan bunca ihtimâmâta bedel Bulgaristan Emâreti ekseriyâ olduğu gibi verdiği te'minâtı unudur ve iğmâz ü müsâmahada devâm eder ise ahâlî-i İslâmiyye de müteessir olarak muhill-i âsâyiş ve şâyân-ı teessüf vekayî'in meñ'-i hudûsu kabil olamaz. İmdi zât-ı haşmetâneleri bizim tarafımızdan olmayarak Bulgaristan'a nasâyih-i lâzîmede bulunurlar ise bu eser-i hayr-hâhî dahi başkaca mahzûziyyet-i şâhâneyi müstelzim olur". İmparator hazretleri cevâben "Nasil nasâyih, bir kaç gün evvel bu bâbda te'kidem emr-i kalî verdim. Bir kaç ay mukaddem Bulgaristan Prensi⁸⁷ Petersburg'a geldiğinde -Bu eşkyâ tecavüzât ve harekâtına nihâyet vermelisiniz artık- dedim de, -Cereyân-ı umûminin önüne geçemiyorum, muktedir olamıyorum- dedi. -Muhâfazâ-i âsâyiş vazîfenizdir, sâhib-i meşrûi bulunan bir memlekete tecavüz olunamaz. Balkan şibh-i cezi-resinde istatükonun muhâfazası sâyesinde te'mîn-i âsâyiş olunabilir. Orada hâl-i hazırın muhâfazası sûret-i kalîyyede matlûbumdur- dedim ve bu emirleri her zaman tekrâr ve te'kid ediyorum ve bunlardan rücu etmek imkânı yoktur" buyurdular.

Ermeni mes'alesine dâir cereyân eden mükâleme ber-vech-i âti^c arz olunur :

— "Hududâ karîb mahallerde bulunan bâzı Ermenilerin Memâlik-i şâhâne'ye müteheyyî-i avdet oldukları haber alınıyor. Mukaddemâ dahi vâ'd buyurulmuş olduğu vechile bunların hudud-ı hâkanî mürûr etmelerine müsâ'ade olunmaması için lâzım gelen me'mûrîne evâmîr-i imparatorî i tâ olunmasını zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhî ricâ buyuruyorlar. Zât-ı cenâb-ı şehen-şâhî bu iltimâsın eser-i tâ'assub olduğuna zâhib olunmamasını dahi ayrıca ityân buyurmuşlardır. Zîrâ bi'l-umûm tebea-i hümayûnlarının bilâ-tefrik-i cins ü mezheb ni met-i adâlet ve râhat ü sâ'âdelden müstefid olmaları ahz-ı âmâl-i hazret-i şehriyâridir. Ancak zât-ı şevket-simât-ı pâdişâhî buyuruyorlar ki belki imparator hazretleri Ermenilerin hâlini tamâmiyle bilemezler. Bunlar nânkör ve anarşist bir kavimdir. Memâlikde kendilerini en büyük ve en mühim ve en mahrem hizmetlerde kullanıyordum ve yine kullanıyorum. Hâlâ hazîne-i hassam nâzırı bir Ermeni'dir. Bununla berâber selb-i râhat-ı umûmiyyeye sorf-ı gayretten geri durmazlar. Eğer şu zikr olunan Ermeniler avdet edecek olurlar ise yine ihlâl-i âsâyişe tasaddî edeceklerdir. Bunun için avdetlerini istemiyorum".

— "Ermenilerin hâlini nasıl bilmem. Geçenlerde Rus mekteplerinde zuhûr eden ahvâl ihtimâl ki zât-ı şâhânenin mâ'lûm-ı hümayûnları olmuşdur, bu hâlâta sebebiyyet verenlerin en berbâdlarının baş tarafında yine Ermeniler bulunmuşdur. Beş ay evvel bu bâbda dikkat olunmak üzere emir verilmiş idi. Lâkin bu heriflerin bu tarafda da işleri yok".

— "Bunların Memâlik-i şâhâne'ye avdetleri âsâyişi ihlâl edeceği muhakkak olmak i tibâriyle zât-ı haşmetânelerinden her hâlde bunların avdetlerine müsâ'ade buyurulmaması mercûdur".

— "Peki, arzû-yı şâhânenin husûlî emrinde tecvüz-i kusûr etmem. Yine lâzım gelenlere evâmîr-i muktaziyye verilir.

Ba^cdehü imparator hazretleri İtalya'dan bahis açmasıyla şöyle bir muhâvere cereyân etti :

— "İtalya'nın Trablusgarb hakkındaki tevâtüren şüyu^c bulan temâyülâtdan maksad nedir?"

— "Mösyö Brentit'in meclis-i⁸⁸ meb'ûsânda vuku^c bulan beyânâtı dost ve mücâvir bulunan bir devlete karşı hareket-i hasmâne ve hukuk-ı şikenâzda bulunulmayacağı merkezinde idi. Ancak İtalya

⁸⁷ Ferdinand.

⁸⁸ Sehven "meclisinde" yazılmıştır.

ile Fransa arasında bu gibi mesâile dâir bir îtilâf-nâme akd olunduğu gazetelerde bahs olunmuş idi. Bu îtilâf-nâmenin münderecâtı elbette mâ'lûm-ı haşmetâneleridir. Bu vuku'ât ve şâyîata nazaran İtalya'nın Trablusgarb hakkındaki bir hâhişi hiss olunur."

— "Öyle bir îtilâf-nâmeden aslâ mâ'lûmâtım yoktur. Lâkin bu şâyîat meşrutîyyet usûlüyle idâre olunan memleketlerde kabînelerin mevki-i iktidârda kalmak üzere halka hoş görünmek için arasına icâdına mecbûriyyet hiss ettikleri havâdis ve nümâyişlerden mâ'dûd olabilir.

— "Sizin re'yiniz nedir, İtalya mâverâ-yı bihârda istîlâ-yı memlekete kadir midir?"

— "Bendenizce İtalya'nın iktidâr ve bâhişi her ne raddede olur ise olsun Trablus'u elde edemez. Çünkü orası ahâlî-i İslâmîyye ile mâlâmâldir ve bunların cümlesi silâhşördür. Olsa olsa sâhilde bir kaç beldeyi tahrîb edebilir".

— "Ben de öyle görüyorum. Mâzilerine nazar olunur ise böyle şeyleri becerebileceklerine ihtimâl verilemez".

İngiltere hakkındaki dahi muhtasar bir mükâleme sebk etmiştir. Şöyle ki :

— "İngilizler Yemen'de ne yapmak istiyorlar?"

— "Öteden beri Devlet-i aliyye idâresinde bulunan bir kaç nevâhi hakkındaki hakk-ı himâyeleri olduğunu iddîâ ediyorlar ve fakat isbât-ı müddê â edemiyorlar".

— "İngiliz politikası böyledir. Dâimâ menfaat-perestâne!"

— "Menfaat politikası da bir politikadır. Ancak yoluyla olmalı. Menfaat kasdıyla âhârının hukuk-ı sarîhasına tecâvüz olunmamalı. Nitekim, istifâde edeceğim diyerek zुकakda giden bir âdemin üzerine hücumla malını gasb etmek, nâmûs-kârâne bir hareket add olunamaz".

İmparator hazretleri biraz sükûtdan sonra "Size Makedonya'dan bahs etmek isterim" buyurarak, şu sûretle ifâde-i merâm etdiler :

"Bu kıf a lâ-yuadd velâ yuhsâ bir takım havâdis ve gavâilîn cevelân-gâhı olmak isti'dâdını dâmâ hâizdir. Havâdis ve gavâil-i mezkûre şarkın râhat ve huzûrunu selb edebileceği gibi Avrupa'da bir mes'ele hudûsuna bâ'is olarak garbın dahi âşâyîşini ihlâl eyleyebilir. Bu nâzik ve müşkil mevki'dir. Metbû-ı muhafhamınız zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhiye kendilerine karşı mütehasis olduğum meveddet-i hâlise ve samîme nâmına olarak ricâ ediyorum ki bu ihtimâlî intâc edecek her şeyi ber-taraf buyursunlar. Şu vilâyâtın ahâlî-i Hıristiyânîyyesini mechûl bir istikbâl ümidiyle hâl-i hâzırılarını tebdîle arzu-keş olmayacak bir sûretde bulundurarak dâhilî ve hâricî entrikaları semeresiz bırakmalıdır. Ânları idâre ediniz. Ahâlî-i Hıristiyânîyye hakkında benim tebea-i İslâmîyye için yaptığım vehîle kâide-i müsâvâta tufîkan muamele eyleyiniz. Bu kâfidir. Meselâ Hıristiyanlardan da jandarma tâ'yin ediniz. Hıristiyân jandarmalar hem haklarında ibrâz olunan îtimâddan dolayı size minnet-dâr hem de mezheb-dâşlarına emniyyet-bahş olurlar ki sizin için iki kat kuvveldir. Zât-ı şâhâne bir zekâvet-i fevkalâdeye mâlik ve Avrupa'nın en büyük siyâsiyûnundandır. Ânın için kendilerine yeni bir şey öğrete-meyeceğim. Zât-ı akdes-i hümâyûnlarına karşı beslediğim ve pederimden de tevârüs etdiğim bi-hadd ü pâyân hissiyât-ı meveddet ve muhâdenetin sevkîyle bu samîmî ve hâlisâne ricâmı alebe-i seniyye-i şâhânelerine arza mecbûr oluyorum. Bi-eyyi-hâlin şarkda hâl-i hâzırın ve ale'l-husus Memâlik-i şâhâne'nin tamâmîyyet-i mutlakasının muhâfazası politikam icâbidir. Mevzû-ı bahs olan kıf aâtda vuku' bulacak her nev' temevvül politikaya muzırrdır. Makedonya'da muhill-i âşâyîş zuhûr edecek hâdisât hükûmât-ı sagîre-i mütecâvirenin remâd-ı sükût altında mütesettir temâyülât-ı mütebâyineleri meydâna çıkararak ânları karma karışık edecek ve bu hâl nâmını vermek istemediğim mücâvir bir devlet-i mu'az-

zamanın⁸⁹ def-i nikab eylesine vesîle olacaktır ve ol vakt menâfî-i muhâfaza için mâ teessüf ben de işe karışmağa mecbûr olacağım. İmdi zât-ı hazret-i tâc-dârîye pek samîmî ve pek mümtâz olarak tekrâr ricâ ediyorum. Âsâyîş-i umûmiye karşı büyük bir tehlikeyi dâvet edecek olan böyle bir ihtimâlin adem-i vuku'u zımmında sarf-ı mâ-hâsıl-ı makderet buyursunlar. Biliyorum orada çok entrikalar çevriliyor. Bu entrikaların vücûdu men' olunmadığı halde en iyi ve eslem tarîk entrikaları ânlara mâ rûz olanlara redd ettirmekdir ki bu da az bir himmetle hâsıl olabilir. Bunun çâresini demincek söylemiş idim. Yâ ni Hıristiyânlara, benim memleketimde yaptığım gibi kaide-i müsâvât dairesinde muamele etmeli, hükümdârları kendilerini sevdiğine ve ânların râhat ve sââdetini arzu ettiğine dâir Hıristiyânlarda kanâat-i tamme hâsıl eylemelidir. Hülâsa-i madde hükümdârlarının i'timâdını ve teveccühünü hâiz bulduklarını ânların nazarında isbât ile terfih-i hallerinden ibâretidir. Bütün bu sözlerimi metbû'î mufahhamınız zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhiye arz ediniz ve bunların mücerred zât-ı hümayûnlarının şeref ve şânını kemâl-i ciddiyette arzu eden samîmî ve sâdik bir muhibbinin temenniyât-ı hâlisânesinden başka bir şey olmadığını dahi ilâve eyleyiniz".

İmparator hazretlerinin bu ifâdâtından tebea-i Hıristiyâniyyenin hukuk-ı şahsiyelerine nâiliyetleri ve âyin-i mezhebiyye ve müessesât-ı dîniyelerinin vikaye ve muhâfazası maksûd olduğunu istihrâc ettiğimden tebea-i sâdika-i şâhânenin nazar-ı kanûnda cümleten müsâvî ve bi'l-umûm efrâd-ı tebea-i Osmâniyye hukuk-ı siyâsiyye ve husûsiyelerine mâlik ve bu hukuk ale's-seviye muhterem ve masûn olduğunu ve serbestî-i edyân ü mezâhib kaidesi memâlik-i Devlet-i aliyye'de mine'l-kadîm her yerden ziyâde câri olup hattâ Memâlik-i şâhâne'ye gelen misyonerlerin kemâl-i serbestî ve emniyyetle seyr ü hareket etmekte olduklarını ve bi'l-cümle tebea-i sâdika-i şâhânelerinin mükemmelen ni'met-i adâletden istifâde ve hukuk-ı meşrû'îyelerine nâiliyyetle râhat ve huzûr dâhilinde mes'ûden yaşamaları nezd-i mekârim-vefr-i cenâb-ı mülûkânede be-gayret ma'ûb ve mültezim olmasıyla zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhi bu maksad-ı hayr-mersad-ı âlînin tamâmiyle hayr-ârâ-yı husûl olması için tenezzülen terk-i hâb ü huzûr ile tedâbir-i lâzimeye tevessülünden bir ân hâli bulunmadıklarını ve hattâ biraz evvel dahi arz ettiğim vechile Makedonya'yı teşkil eden vilâyât-ı şâhâneye hey'et-i tefîşiyye i'zâm buyurulmak üzere idüğünü lîsân-ı münâsib ve ihtirâm-ı ifâde etdim. İmparator hazretleri beyânât-ı âcizânemi üzn-i dikkatle istimâ' ettikten sonra "Mâ mâfih benim sözlerimi zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhiye harfiyyen arz ediniz. Zât-ı hazret-i hüsvâneleri, sâhib-i fikr-i âlî ve bir dehâ-yı siyâsîdir. Benim ne derecelerde sâdik ve fedâ-kâr bir muhibb olduğumu pek â'lâ bilirler. İfâdâtım sâir güne bir maksada mübtenî değil, be-gayet dostâne ve ihtirâm-kârâne temenniyâtdır."

İmparator hazretleri söze devâmla dedi ki "Dostunuz Karadağ Prensi gayr-i kabil-i ihlâl bir râbita ile bana bağlıdır. Şimdi Bulgaristan da öyledir, diyebilirim. Bir Sırbistan kalıyor, o da yakında bu raddeye gelecektir. Bu üç hükümetin bana böyle merbût olması Balkan şibh-i cezîresinin sülh ü âsâyîşi için büyük bir zamândır. Zîrâ bunlar benim emrim altında buldukca, arzuma riâyet ettirmek âsândır. Arzum ise, Memâlik-i mahrûsa-i şâhâne'ye tecâvüz vuku' bulmamakdan ibâretidir. İşbu ittihâdın diğer bir muhissinâtı daha vardır ki, ismini söylemek istemediğim mücâvir bir devletin Balkan şibh-i cezîresine tecâvüzü vuku'unda karşusunda büyük bir kuvvete müsâdif olmasıdır. Şu politikayı dört seneden beri ta'kîb ediyorum. Bunun iki cihetle size fâidesi vardır. Evvelâ, hükûmât-ı sagîre ihlâl-i âsâyîş kazıyyesi benim arzuma muhâlîf olduğunu bildiklerinden böyle bir şeye tasaddî etmezler. Sâniyen, devlet-i mü'azzama-i mücâvire dahi karşusunda bir kuvvet-i mühimmenin mevcûdiyyetine vâkf bulunduğundan Balkan şibh-i cezîresine tecâvüze kıyâm edemez. Eğer zât-ı şâhâne ricâlarını

⁸⁹ Avusturya.

hüsn-i kabûl ile icâb-ı hâlî icrâ buyururlar ve Makedonya'da âsâyîşi ihlâl ve politikamı sekte-dâr edecek hâlât zuhûr etmez ise Balkan şîbh-i cezîresinde sinîn-i vefîre âsâyîşden istifâde olunur". İmparator hazretlerinin Balkan hükûmâtı hakkındaki politikası Devlet-i aliyye'nin de makbûlü olduğunu te'yîden "*Hâtır-nişân-ı haşmetâneleri deniliyor ki bir kaç vakt evvel metbu'-ı mufahham Karadağ ile Sırbistan'ın aralarını te'lîf buyurmuşlardı*" dedim. "*Evet pek â'lâ biliyorum ve o vakt zât-ı şâhânenin bu hareketlerini pek ziyâde tahsîn ve ne derece dür-bîn ve âlî fikirli olduklarını kemâl-i hayretle takdîr etmiş idim*"⁹⁰. Nihâyet imparator hazretleri mehâmid-i seniyye-i hazret-i pâdîşâhîden ve hediyeelerin nefâsetinden ve Hereke fabrika-i hümayûnunun terakkiyatından dür ü dirâz bahs buyurdular.

Bu gün akşamı evvelce med'uvv bulunduğumuz cihetle hârciyye nâzırının ta'âmında hâzır bulunuldu. Nâzır-ı müşârünileyh hey'et-i âcizânemizi hüsn-i kabûl ve ta'âmında be-gayet nâzikâne mu'amele ile mehâmid-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânîyi ber-evride-i zebân sitâ-yiş eyledi. Yemekden sonra bendenizi bir köşeye çekerek "*Makedonya'nın hâlini iyi görmüyorum. İlkbahar pek fenâ zuhûr edecek zann ediyorum. Bu hâl yalnız şarkın değil garbın dahi âsâyîşini ihlâl edeceğinden havf ile telâş içindeyim. Lâkin inşaallah bir şey olmaz*" dedi.

Cum'a-ertesi günü sabâhı imparator hazretleri hey'et-i mahsûsayı kuşluk ta'âmına da'vet buyurmalarıyla saraya vürûd-ı âcizânemizde bendenizi bir salonda huzûrlarına celb ve kabûl buyurdular. Nezd-i haşmetânelerinde imparatoriçe ve iki küçük grandüşes bulunuyorlar idi. İmparator hazretleri hakk-ı ehakk-ı cenâb-ı cihân-dârîde meveddet ve mahabbet-i kâmile ve fevkâlede perverde eylediğini ve hedâyâ-yı seniyyeden nâfi son derece memnûn ve müteşekkir bulunduğunu ve ecl-i âmâl ve ekmel-i makasidi zât-ı sûtûde-sıfat-ı cenâb-ı velî-nî met-i bî-minnet-i e'âzîminin ve devlet-i ebed-müddet-i hümayûnlarının şevket ü sa'âdeti olduğunu ve ta'zîmât-ı muhâleset-gayât-ı lâyika ve teşekkürât-ı bî-gayât-ı fâika-i haşmetânelerinin südde-i seniyye-i cenâb-ı tâc-dârî-i e'âzîmîlerine arz ü takdîm olunması[nı] iltimâs buyurdular.

Ba'dehû bağçeye çıkıldı. Mûsika-i hümayûn Rus marşını terennüm ediyor idi. İmparator hazretleri bir de pür-hevâ ile marş-ı âlî-i Hamîdî çalmalarını emr etdi. Marş-ı âlî-i Hamîdî'yi imparator hazretleri be-gayet ihtirâmla ve bütün hâzırûn kaim ve resm-i selâm vaz'iyetinde olarak istimâ' etdiler. Bunu müteâkib saraya duhûl ile ta'âm edildi. Ba'de't-ta'âm imparator hazretleriyle bendeniz görüşüyor iken imparatoriçe hazretleri resmimizi aldı. Sonra müşârünileyhâ hazretleri Rızâ ve Sâdık Paşaların dahi fotoğraflarını çıkardı. Râsi-me-i vedâ'ı bi'l-îfâ saraydan çıkıldı.

Bu günün akşamı Grandük Piyer'in akşam ta'âmında med'uvven hâzır bulduk. Grandüşes Piyer, kaynı Grandük Nikola vâsıtasıyla ihsân ve irsâl buyurulan hedâyâ-yı seniyye-i cenûb-ı mülûkâneneden dolayı teşekkürât-ı azîmede bulundu ve Grandük Piyer dahi evsâf ve mezâyâ-yı âlem-pesendâne-i cenâb-ı zıllullahîyi zîver-i zebân musâdakat eyledi.

Pazar günü ale's-seher Yalta'dan Der-sâ'âdet'e müteveccihen hareket olundu. Hasbü's-sadâka şurasını arz ve ilâve ederim ki nezd-i kem-terâneme terfîk buyurulmuş olan Rızâ ve Sâdık Paşalar hâiz oldukları ma'lûmât ve sâye-i şâhânede oralarda pek mühimm bir te'sir-i nâfi hâsıl etdiler.

Gerek imparator ve gerek imparatoriçe hazerâtu hey'et-i âcizânemizi emsâli görülmedik bir sûretle hüsn-i kabûl ve bu vesîle ile de hakk-ı bâhirü'l-istihkak-ı cenâb-ı cihân-dârîde

⁹⁰ Bu cümle, metne derkenâr olarak kaydedildiğinden, klişesinde yer almamaktadır.

pek büyük ve pek mükemmel âsâr-ı mahabbet ve hürmet ibrâz etdiler. Bu ise mahzûziyet-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânîyi isticlâb ü ihrâz ve zât-ı hazret-i pâdîşâhî ile imparator hazretlerinin münâsebât-ı samîme-i hasenesini âleme izhâr etmek arzûsundan münbâ'is idüğü ma'rûzdur.

Fî 23 Teşrîn-i evvel sene 318

Bende
Turhan

V⁹¹

Rusya imparatoru haşmetlü üçüncü Aleksandr hazretlerinin Sivastopol'a azîmeti münâsebetiyle usûl ve âdât-ı saltanât-ı seniyyeden olduğu üzere müşârünileyh hazretlerinin tebrîk-i kudümü zımmında şeref-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulan emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i hilâfet-penâhîleri mantuk-ı celili üzere yâver-i ekrem-i cenâb-ı şehriyârîlerinden müşîr Fuad Paşa kullarıyla abd-i memlûk-i hazret-i şehen-şâhîleri ol bâbda şeref-tasdir buyurulan nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı hazret-i hilâfet-penâhîlerinin şeref istishâbiyle müşerref ve mübâhî olarak hassa müşîri Redif Paşa kullarının birâderi olup süvârî komisyonu a'zâsından miralay Hüsrev ve erkân-ı harbiyye kaim-makamlarından Mustafa Bey kulları ve refâkatimizde bulunduğu halde Rusya sefiri Mösyö Nelidof ile Büyük-dere'de sefâret-hânedede görüşüldükden sonra şâyân buyurulan müsâ'ade-i ihsân-âde-i mülk-dârîleri üzerine tahsis kılınan İzzeddîn vapur-ı hümâyûnuna râkiben Kavaklar'da kâin Büyük-liman'da makinece ta'mirât-ı cüz'îyye bi'l-icrâ iş bu bin üç yüz altı senesi Saferü'l-hayr'ın on dokuzuncu ve bin üç yüz dört senesi Teşrîn-i evvel'inin on üçüncü Penç-şenbih günü ahşamı ya'ni Cum'a gecesi sâ'at üç buçuk raddelerinde Sivastopol'a teveccühen tahrik-i çarh-ı azîmet olundu.

Muhât-ı ilm-i âlî-i cenâb-ı hilâfet-penâhîleri buyurulduğu Bahr-ı siyâh boğazından Sivastopol'un ba'd ü mesâfesi yüz seksen beş mil-i bahrî olup boğazdan seksen mil kadar açıldığımızda esmekde olan poyraz rûzgârı kesbi iştidâd eylediği cihetle hâsıl olan dalgardan Kara-deniz'in yüzü bem-beyâz kesildi ve sâ'atde on iki mil yapmakda olan vapur-ı hümâyûn pervânelerce sakatlık vuku'undan ihtirâzen altı buçuk-yedi mil üzerine yol verdüğinden Cum'a-ertesi günü tulû'ı şems ile berâber Sivastopol limanına dâhil olmaktığımızı müteâkib zırhlıdan on dokuz pâre top endahtıyla icrâ-yı selâm olunduğu cihetle İzzeddîn vapur-ı hümâyûnundan yalnız sancak ile mukabele olundu.

Sivastopol mutasarrıfı ve kumânî⁹² ile sâir me'mûrîn-i mahalliyye büyük üniformalarıyla vapur-ı hümâyûna gelerek vizite verdiler. Zabtiye nâzırı Kâmil Bey kullarının birâderi Sâdık Bey'in mutasarrıf olduğu tüccâr gemisi geçen sene furtınaya tutularak Sivastopol sâhilinde karaya düşdüğü sırada tâifelerinden bir kaç gark ve telef olmuş ve üç neferi dahi orada sâhilde karagol dolaşmakda olan bir süvârî miralay ile iki nefer taraflarından tahlis edildiği cihetle miralay-ı mûmâileyh üçüncü rütbeden nişân-ı Mecîdî ve neferler dahi Cankurtaran madalyasıyla taltif buyrulmuş olduklarından bunlar dahi vapur-ı hümâyûna gelerek mazhâr buyruldukları ihsân-ı âlî-i cenâb-ı şehen-şâhîden dolayı arz-ı teşekkür eylemeleri üzerine sûret-i münâsebede kelimât-ı tayyibe îrâdıyla cevâb verildi. Sivastopol'a bir buçuk sâ'at kadar mesâfede ve bir muntazam körfezin müntehâsında kâin olup geçen Kırım muhârebesinde Sivastopol'daki şühedâ-yı İslâmiyye'nin kabristanı bulunan "Balaklava" nâm

⁹¹ Fuad Paşa'nın 2 Ekim 1888 tarihli sefâretnâmesi (İÜK, T.Y, Nr 5097).

⁹² Kumandânı (?).

mahall[e] gidilerek ziyâret ve bu vesîle ile dahi füzûnî-i eyyâm-ı ömr ü ikbâl-i cenâb-i velî-nî met-i bî-minnet-i e'azimîleri evride-i lîsân-ı ubûdiyyet edilmiştir. Zikr olunan kabristan bir dağın yamacında vâkî olup etrâfına divâr inşâsı ve üzerine dahi mermerden bir direk rekzi Petersburg sefâret-i seniyyesinden mukaddemâ inhâ edilmiş ise de şimdiye kadar makabir-i İslâmiyye'ye ol bâbda direk rekzi nâ-mesbûk olup farazâ İngiliz ve Fransız mezârlıklar gibi oraya dahi bir direk dikilmiş olsa orasının makbere-i İslâmiyye olduğu mürûr ve ubûr edecek olan ehl-i İslâmlarca külliyyen mechûl kal[may]acağı umûr-ı tabî'iyeden bulunduğu cihetle yine ol kadar masrafla mahall-i mezkûrun etrâfına bir divâr çevrilerek ortasında dahi türbe şeklinde ufak bir mahall inşâ etdirilmiş olsa daha ziyâde âdât-ı İslâmiyye'ye muvâfık olacağı gibi bu vâsıtâ ile o civârda bulunan Müslümanlara dahi edâ-yı salâvat için bir mahall tedârik edilmiş olacağı vârid-i hâtır-ı acz-i müzâhir-i kemterânem olmuştur.

Pazar günü imparator hazretleri Kafkas eyâletini gördükten sonra Batum'da Rusya'nın Flotte Volontaire kumpanyası vapurlarından "Moskova" nâmındaki vapura râkib olduğu ve ma'iyetinde dahi bir kaç zırlı bulunduğu halde ale's-sabah Sivastopol limanına gelerek limanın iç tarafında sâhile palâmâr-bend olduğu halde sâ'at dörde kadar hiç bir güne merâsim-i teşrifâtiyye icrâ edilmeksizin ârâm eyledi. Sâ'at beş buçuk-altı raddelerinde imparator-ı müşârünileyhin derûnunda bulunduğu mezkûr "Moskova" vapurundan verilen işâret üzerine limanda bulunan zırlılar kâffeten bayraklar donadılup imparator, imparatoriçe hazretleriyle mahdûmları ve kerîmeleri berâberlerinde buldukları halde küçük bir muş⁹³ râkiben evvelki ve geçen senelerde Kara-deniz'de inşâ edilmiş olan "Çeşme" ve "Sinop" ve "İkinci Katerin" ve "Kubaniç" ve "Petriç" nâmındaki zırlılardan evvel-emirde Çeşme nâmındaki zırlıya giderek mezkûr gemilerde mevcûd olup buhâr ile müteharrik olan yirmi yedişer buçuk santimetrelik Krupp toplarıyla icrâ-yı ta'lim etdirdikten sonra zâbitân ve neferâtı güğerteye toplayarak Rusların âdetlerinden olduğu üzere "Âfiyetde olun evlâdlar!" diyecek savt-ı bülend ile askere hitâb eylesen üzerine asker dahi "İmparatorumuz da âfiyetde olsun!" âvâziyle alkış edildikten sonra limanda bulunan zırlılara bu minvâl üzere gidüp her çıktığı gemiden top endahtıyla selâmlanarak ve asker tarafından dahi "Hurrâ!" sadâsıyla alkışlanarak vapuruna avdet eyledi.

Bu esnâda İzzeddîn vapur-ı hümâyûnu dahi bayraklarla donadılarak ve bordasına dahi asâkir-i şâhâneleri dizilerek Fuad Paşa kulları abd-i memlûkleri ve Hüsrev ve Mustafa Beyler bendeleri davlumbazın alt tarafında durduğumuz halde imparator-ı müşârünileyh râkib olduğu muş ile mahsûsen vapur-ı hümâyûnunun pek yakınından mürûr eylediği ve zırlılardan "Hurrâ!" sadâsıyla alkışlandığı sırada merâsim-i teşrifâtiyye-i bahriyyeden olduğu üzere vapur-ı hümâyûndan dahi "Çok yaşa!" âvâziyle alkışlanmışdır. İmparatorun vapura avdetini müteâkiben İzzeddîn vapur-ı hümâyûnundan indirilen ve sâye-i şâhânelerinde pek muntazam bulunan beş-çifte sandala râkiben ve sâhilde bulunan mezkûr "Moskova" vapuruna müteveccîhen İzzeddîn vapur-ı hümâyûnundan açılmaklığımızı müteâkib imparatorun ma'iyet mûsikası marş-ı hümâyûn-ı azamet-makrûn-ı cenâb-ı velî-nî net-i bî-minnet-i e'azimîlerini terennüm-sâr olduğu halde vapura yanaşıldı.

Mezkûr vapur Rusya'nın Flotte Volontaire ya'ni Gönüllü Donanması nâmıyla yâd olunan ve on kit'adan mütecâviz gayet cesîm vapurlardan ibâret bulunan kumpanyanın Moskova nâmındaki vapuru olup güğertede iki-üç dakika ârâm edildikten sonra yalnız Fuad

⁹³ Mouche (Muş): Çatana.

Paşa ile abd-i memlûkleri alt katda küçük bir kamarada ayak üzerinde durmakta ve bahriyye üniformasıyla nişân-i âlî-i imtiyâzı hâmil olan imparator hazretleri tarafından kabul olunduk. Fuad Paşa kulları: "Metbû'-ı mu'azzam ve mufahhamım zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhînin zât-ı âlî-i haşmetâneleri hakkındaki muhâdenet-i ciddiyyelerinin ibrâzına zât-ı haşmetânelerinin Sivastopol'a muvâsalatını zerî'a-i hasene ittihâz buyurmuş olduklarından resm-i hûş-âmedîyi icrâ ve devleteyn beyninde teyemmünen mevcûd olan münâsebât-ı hasenenin dâimen ve müstemirren lâtağyîr bulunması hakkındaki temenniyât-ı şâhânelerinin zât-ı âlî-i hükümdârilerine tebliğ ve ifâdesine ve iş bu nâme-i hümayûn-ı mülûkânelerini zât-ı haşmetânelerine tevdi ile Rusya devlet-i fahîmesinin ve zât-ı haşmetâneleriyle hânedân-ı eşhamîlerinin sâ'âdet hâli hakkındaki temenniyât-ı hâlisânelerinin beyânına me'mûriyyetim cihetiyle nezd-i eşhamîlerinde ifâsına me'mûr olduğum iş bu me'mûriyyet-i celtileden dolayı dâimâ mübâhî olacağımı arz ederim" demesi üzerine imparator hazretleri dahi "Zât-ı mâ'âlî-sıfât-ı cenâb-ı pâdişâhînin lutfen ibrâz buyurmuş oldukları nezâket-i âliye-i şâhânelerine teşekkür ederim" demiştir.

Ba'dehû yanındaki kamarada bulunan imparatoriçe hazretleri dahi nezdimize gelerek hâtır-ı mâ'âlî-müzâhir-i hümayûnu istifsâr eyledi ve kendüsünün Batum'dan gelinceye kadar denizden pek ziyâde râhatsız olduğunu beyân etdi. Ba'dehû Hüsrey ve Mustafa Beyler bendeleri dahi müşârünileyhümâyâ takdim edildiler. Kamaradan çıkılarak vapurun salonunda imparatorun mâ'iyetinde bulunan harbiyye ve bahriyye nazırları ile sâir mareşâl ve cenerallerden ve damdonorlardan mürekkeb bulunan doksan altı kişilik bir ziyâfet verildi. İmparator hazretlerinin sağ tarafında bulunan imparatoriçe hazretlerinin yanına Fuad Paşa kulları ve imparatorun halâ-zâdesi olup sol tarafında oturan Madam "Şeremetye"nin yanına dahi abd-i memlûkleri ve Hüsrev ve Mustafa Beylerle vapur-ı hümayûnun süvârîsi dahi kaide-i teşrifâtiyye üzere münâsib mahallere ik'ad edilmişlerdir. Esnâ-yı ta'âmda müşârünileyh Madam "Şeremetye" İstanbul ve bâ-husus Boğaz-ıçî'nin letâfetinden ve Osmanlı haremlerinin yüzleri kapalı gezdiklerinden ve Ramazân-ı şerîf'de orucdan bahs eylediği sırada imparator hazretleri dahi İslâm olan mahallerde esnâ-yı seyâhatinde Ramazân-ı şerîf'de ve gayet sıcak zamanlarda Müslümanların on iki ve belki daha ziyâde sâ'at bir şey ekl etmeksizin kemâl-i metânet ve gayretle çalışdıklarını gördüğünü beyân eyledi. Taraf-ı müstecmî'ş-şerefi hazret-i şehen-şâhîden birâderleri grandükler hazerâtı hakkında lutfen ibrâz buyurulan eser-i nezâket ve inâyet-i şâhânelerinden pek ziyâde müteşekkîr olduğunu ve zât-ı hümayûn-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîleriyle görüşmek üzere bir vakt-i münâsebede Der-sâ'âdet'e gelmek arzusunda bulunduğunu beyân ve hâmil olduğu nişân-ı âlî-i imtiyâzı göstererek "Bu nişân-ı âlî kordonsuz mu tâ'lik olunur" demesi üzerine kulları dahi vâkiâ müşârünileyh hazretlerinin göğsünde yalnız nişân-ı âlî olup kordon ile madalyalar bulunmadığını müşâhede ile: "Hayır efendim, mâ' kordon tâ'lik olunur. Şöyle ki, iş bu nişân-ı âlînin kordonu nişândan sonra ihdâs buyurulmuşdur ve zât-ı haşmet-penâhîlerine mahsûs olan kordonun bundan hayli mukaddem ihdâ' ve ırsâl buyurulmuş olduğunu tahattur ediyorum. Mâ' mâfih keyfiyyeti metbû'-ı mu'azzam ve mufahhamım velî-nî metim efendimiz hazretlerinin hâk-pây-ı hümayûn-ı mülûkânelerine arz ederim" dedim. Ta'âmın ortasında müşârünileyh imparator hazretleri elinde şanpanya kadehi olduğu halde kıyâm ile "Şevketlü Abdülhamîd Hân hazretlerinin sıhhat ve âfiyet-i hümayûn-ı mülûkânelerine olarak idâre-i akdâh ederim" demesi üzerine Fuad Paşa kulları dahi metbû'-ı mu'azzam ve mufahhamımız pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin nâm-ı hümayûnlarına olmak üzere sıhhat ve âfiyet-i imparatorî olarak idâre-i akdeh eylemiş ve marş-ı hümayûn-ı mülûkâneleri dahi bu sırada terennüm-sâz olarak sâmi'a zib-i hâzırûn olmuşdur. İmparator hazretleri: "Marş-ı hümayûn-ı hazret-i pâdişâhî mûsika tarafından eyü terennüm edildi mi?" deyü sûâl eylemesi üzerine kulları dahi: "Fevkalâde icrâ edilmiş olduğundan dolayı zât-ı haşmet-penâhîlerine arz-ı teşekkür

ederim" dedim. Marş-ı hümayûn-ı mülûkânelerinin sûret-i mahsûsa ve mükemmelede olarak mûsika takımına ta'lim etdirilmiş olduğunu müşârünileyhâ Mâdâm Şeremetyef abd-i memlûklerine ifâde eyledi. Ta'âm resîde-i hitâm olarak sofradan kalkıldıkda Fuad Paşa kullarına "Aleksandr Newski" ve abd-i mümlûklerine dahi "Saint Aneslasi" nişânlarının birinci rütbe-lerinden ve Hüsrev ve Mustafa ve kapudân Rızâ Beylerle vapur-ı hümayûnun sâir zâbitânına rüteb-i muhtelifeden nişânlar verildi. Güğerteye çıkılarak imparator hazretleri zâbitân ve ümerâ ile görüşdüğü esnâda imparatoriçe hazretleri nezd-i çâkerâneme doğru gelüp şimdiye kadar Rusya'ya gelüp gelmediğimi sûâl eylemesi üzerine kulları dahi birinci def'a olarak nezd-i fahimânelerine i'zâm buyurulduğum hasebiyle Rusya'ya geldiğimi ifâde ve Avrupa'ya gidüp gitmediğimi sorması üzerine Almanya ve Avusturya imparatorları ve Felemenk kralı hazerâtının nezdine me'mûriyyet-i fevkalâde ile i'zâm buyurulmuş olduğumu beyân eyledim. Bu esnâda imparator hazretleri Fuad Paşa kulları ile abd-i memlûklerinin nezdine gelerek "Zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhînin bu vehîle merâsim-i hoş-âmedîyi icrâ husûsunda ibrâz buyurdukları nezâket-i hümayûnlarına teşekkür ederim. Şuradaki küçük donanmayı beğendiniz mi? Bu donanmayı şüphesiz sizin aleyhinizde isti' mâl etmek için yapmadım. Düşman-ı müsterekimiz aleyhinde kullanmak için inşâ eyledim. Zât-ı şâhâne sebât buyurmahdurlar, entrikalara kapılmamalıdır" demişdir. Bunun üzerine taraf-ı çâkerânemizden dahi metbu'-ı mu'azzamız şevket-meâb efendimiz hazretleri tarafından beka-yı sulh ü müsâlemet ve muhâfaza-i bî-tarafî için her dürlü tedâbir icrâ buyurulmakda olduğu beyân olunarak ve müşârünileyh hazretleriyle vedâ edilerek vapur-ı hümayûna avdet olundu. İcâb eden mefrûsât ve levâzımât-ı sâiresi taraf-ı imparatorîden ihdâ' olunarak Sivastopol'da zâbitân-ı bahriyyeye mahsûs olarak bu kerre bir kulüb inşâ ve itmâm edilmiş olduğundan imparator hazretleri bayraklarla donatılmış olan şehri ve mezkûr kulübü ve ba'dehû muhâsara esnâsında nisfının ziyâdesi harâb olup şimdi kemâl-i sür'atle inşâ edilen kışla ve istihkâmları gezmiştir. İmparator-ı müşârünileyhin Sivastopol'a muvâsalatından evvel polisçe ittihâz olunan tedâbir-i ihtiyât-kârâne şâyân-ı dikkat olmağla ber-vech-i âtî arz ve beyânına mücâseret eylerim: Şöyle ki, imparator hazretlerinin Sivastopol'a muvâsalatından beş - altı hafta evvel icâb etdiği zamân Sivastopol şehrinde çıkarılmak üzere ne kadar şübhelî adam vâir ise bi't-tahkîk ser'ân iş'âr edilmesi için Petersburg polisi nezâretinden Sivastopol jandarma miralayına teblîgat-ı lâzime icrâ olunması üzerine mahalli polisi tarafından dahi tedkikat-ı lâzime-i ciddiye icrâ ve hâne ve hoteller ve kahvelerde ve'l-hasıl sâir nerede adam vâir ise kâffesinin evrak-ı lâzimesi yoklanılarak hotelleri tasdik olunmuşdur. İmparatorun Sivastopol'a ne vakt ve ne zamân muvâsalat edeceği sûret-i kat'iyede yalnız mahallî me'mûrîn lâzimesince ma'lûm oldukda memleketin belediye müdürü tarafından polis neferâtına mu'avenet etmek üzere askerden dahi üç yüz elli neferin intihâb ve i'tâsı taleb olunarak bu askerler dahi üç yüz elli neferin intihâb ve i'tâsı taleb olunarak bu askerler dah imparatorun muvâsalatından sekiz gün mukaddem polislerle berâber ifâ-yı vazîfeye başlamışlardır. İmparator hazretlerinin muvâsalatından dört gün evvel dahi belediye hey'eti tarafından vücûh ve mu'teberân-ı ahâlden iki yüz zât imparator hazretlerinin muhâfazasıyla mükellef ve mecbûr olmak üzere tefrik ve intihâb edilerek bunların esâmisini mübeyyin defter jandarma miralayına i'tâ edilmiştir. Zevât-ı mûmâileyhimin her birerleri dahi yine şehrin ma'rûf ve mu'teberlerinden olarak kendülerinin taht-ı kefâlet ve mes'ûliyyetinde bulunmak üzere onar kişi tedârik ve istihdâma mecbûr tutulmuşlardır ki bu hâlde ahâlisi yirmi beş bin kişiden ibâret bulunan Sivastopol şehrinde imparatorun muvâsalatı günü müşârünileyh hazretlerinin muhâfazası zimmında iki bin üç yüz elli nefer gayet mu'teber ve emîn polis ve muhâfaza me'mûru bulundurulmuşdur. İmparator şehirde bulunduğu müddetce hiç bir dükkân açdırılmamışdır. Bâlâda arz olunduğu üzere şehri ve kışlaları dahi gezdikten sonra ve yüz pâre top endahıyla selâm-

landıktan sonra sûret-i mahsûsada tehye edilmiş olan trene râkiben ve Petersburg'a müteveccihen sâ'at on bir raddelerinde imparator hazretleri Sivastopol'dan hareket eyledi. İmparator hazretlerinin rûkûbuna mahsûs olan şimendöfer katarı dahi iki aded olup bunlardan birisi kendüsüne ve diğeri dahi ma'îyyetine mahsûs ise de bu katarlar birbirinden fark ve temyîz edilemeyecek derecede yekdiğerinin aynı olup kangısı imparatorun ve kangısı ma'îyyetinin olduğunu bilmek kabil olmayacak derecede inşâ edilmiş olduğu gibi esnâ-yı râhda dahi öndeki tren arkaya ve arkadaki tren dahi öne geçerek hâsılı imparator hazretlerinin ve trenlerden kangısında bulunduğu belli olmayacak sûrette olduğu misillü güzergâhları dahi sûret-i kat'iyede ta'yin edilmemiştir. Rusya imparatoru hazretlerinin Kafkas ve Batum ve Sivastopol gibi sırf mevâki-i harbiyye ve askeriyeden olan mahalleri seyâhat etmesinin maksadı istihsâl edebildiğim ma'lûmâta nazaran Batum'dan Tiflis hattıyla Bahr-ı Hazar sevâhilinde vâki "Bakü" şehrine kadar inşâ edilmekte olan istihkâmâtı bi'z-zât görmekden ibâret olup çünkü müstagnî-i arz olduğu üzere Asya-yı sugrâ tarafından vuku bulan taarruzâta karşı Batum'dan Bakü'ya kadar olan hatt hâiz-i ehemmiyettir. Bir dereceye kadar mevsûkiyeti te'min olunan rivâyete göre imparator hazretleri gelecek sene Semerkand ve Merv şehirlerine azîmet edecekmiş.

Arz ve beyân olunduğu üzere imparator hazretleri Pazar günü ale's-sabah Sivastopol'a muvâsalat ve yevm-i mezkûrun akşamı müteveccihen hareket eylemesi üzerine hasbü't-teşrîfât lâzım gelenlere îade-i ziyâret eyledikten sonra Pazar-ertesi günü alafranga sâ'at altıda tahrîk-i çarh olunduğu esnâda zırlıdan on dokuz pâre top endahtıyla icrâ-yı selâmlık olunarak İzzeddîn vapur-ı hümâyûnu limândan hürûc eyledi.

Atebe-i mu'allâ-mertebe-i cenâb-ı hilâfet-penâhîlerine cebîn-sâ-yı ubûdiyyet olmak şeref-uzmâsını tebşîr ve tesyîr etmek üzere sath-ı deryâ bir ebniye-i musaffâ şekli ve hey'etini kesb etmiş olduğu cihetle İzzeddîn vapur-ı hümâyûnları sâ'atde tam on iki mil kat' ederek Salı günü sâ'at dokuz buçuk raddelerinde der-bâr-ı şevket-karâr-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîlerine muvâsalat olundu.

Cenâb-ı rabbilâlemîn mefhar-ı hükümdârân-ı rûy-ı zemîn olan velî-nî'met-i bî-minnetim pâdişâh-ı ešham ve e'âzımız efendimiz hazretlerini kemâl-i satvet ve ikbâl ile ilâ nihâyetü'd-devrân taht-ı mu'allâ-baht-ı şehen-şâhîlerinde dâim ve mesrûr ve kuvvet-i kahire devlet-i aliyyelerini bed-hâhân-ı saltanatları üzerine muzaffer ve mansûr buyursun, âmîn.

Fî 27 Safer sene 306 Fî 21 Teşrîn-i evvel sene 304

Abd-i memlûk-i cenâb-ı hilâfet-penâhîleri
Mâbeyn-i hümâyûn-ı mülûkâneleri kâtiple-
rinden

(Ali Cevâd)

Türk Tarih Kurumu

لیلا پاشا

روسه ایبراهیمی خاندانیه قریب غریبتی ناسبتید جانب سنی الجوانب خفته یادشا هیدر شایر ایله بویکی ماموریتید ایبراهیم
اعزام بویلسه اولاد هیئت سفارته فوره العاده ناک و فرجه اولاد سیاحتک و مأموریت مورد سنه نه صورتی ایضا

ایله نیک تفصیلاتی بر وجه نیر غیبت کتومتی خفته خدایتیله عرصه و ابلاغ اولور
سفیر فوره العاده تصدیق بویلسه ارکام لایشا قوللری رفاقتی مأمور بویلسه اولاد بوجید معلولری و کتبت
صفحه تصدیق بویلسه تقریرات غا-جه حمیدی سفرا فندی و انجمنه عدلیه بایسته کاتبی خالد بک قوللری ایبراهیم
شهر نیاده روسیه اولور درونجه بازا ایرتن کونی ساعت بیه زاده لرنده تخصیص بویلسه اولاد نکرالیه

و ایبراهیم یونیه - اکبنا و سایر مکارم و ایتم جناب معلولجه هر درلو لوازم سفیر ماکمل اولدنی حالده قریب
ساعده واقع بالظ لیماته متوجها در رسدنده حرکت ایلمده
در ساعده روسیه سفارتخانه ایلمی ترجمانی اولوب هیئت سفارته فوره العاده مقیم رحماندار لور

وظیفه سنه ایضا اولورده سفارتجه تصدیق بویلسه اولاد موسید ماقیموق رض و ایبراهیم یونیه - اکب
اولمشده
نیاطه اولدنی صالی کونی ساعت اولورده بر زاده لرنده بالظ لیمانی بیبکانه مواصلت

اولدقه قریب والی محروسه خیزال و سه لورسکی و بالظ شهرانی قریای ایبراهیم یونیه
بار و در و رانظ بویک او سفیر لر نی لایسی اولدقلری حالده و ایبراهیم یونیه - اکب ایبراهیم

حضرتی طرفندہ رسم خود سے آدمی ایضا و امیر طور حضرتزید حضور خدا کند و خدا لای کوندر سے اولد قلمی و برابر کون
 قریم والیس کاتب مسیو ژویای و اوده سے خود نور ی بسم کاتب مسیو پیلووف نام زاندرک دنی لقب سفارده
 فوف العاده معینه بولمعه او زده معانده نصیبه اولد قلمی باید و موسو ایماهی تقدیم اشیلر مشافحا بالظ
 کور قزنده ندر انداز بر لانه و دختانک فرماندای قونتر آمیرال دوندر لوقوف کذلک البس کیمیش لایا
 ونیزیم به کلدی و موسو ایماک حمد سنه و ایورد کله یورد قاره سنده شاه عالی به موافقه صورتی اکر ام اولدی
 بران صکره امیر طور حضرتی طرفندہ کوند طسه اولده خدا لایا قره به عیقلین صوره و دختانده

کیریم بر پاره طوب اندا عظیم رسم سلام ایضا ایلدی
 اسکله باشد با شرفه و فقه بی قلمی و ایکی کدی کونا کونه بی قلمی تزییه ایلسها اولدنی حالده لقب
 سفارده نامور به محله طرفندہ کمال اکر ام ایله استقبال اولوب ریختیم کتارینه و اولد قده اورام
 و کمالده اولده سرای امیر الطوری محمد زید تعلیم رک منوفی امیر الطور ایتمی ایکنی علیک اند طرفندہ
 انشا و الملک دفعه اولمعه او زده لیوا و یا سید نسیم ایلسه اولده گوشه ایلدی
 اولدای امیر طور حضرتی طرفندہ سفارده فوف العاده هتیک افاغنه تحفیه ایلسه اولمعه
 نزول اولدنی معاقبه سرای امیر الطوری ناطری و اکابر ارا کانه دولتمه قونتر دور دتوزون
 راستقوف بولک اوتقور زین لایا امیر طور حضرتزید طرفندہ صورتی و خصوصه هم اکر ام اولدنی
 ونیزیم ویرسه رانای صاحبه او کونه و قلمی بلک اولمعه مناسبه امیر طور حضرتزید
 هتیک سفارقی فردای حیاشیم کون الاقرانه ساعت او ده بر حقیقه قبول ایده جان قلم
 بولدنی مع عاقبه اخیراً صورتی کیم بر خبردها کوندید هتای بیاید ایدی و بران صکره

در شماره رویه سفیدی اولوب ما دونایا ایراده برلانه موسیولیدون دفعی کلدرک نه یارده ایلدی
بالطبع صورتد موصلت وقبول کتزانه ندره وارء عقبه علیای حضرت بادشاهی او کیم با تلخاف عرصه معلومانه مسامت
قائمدر

نیانک اومه التیمی جبار شنبه کونی صبا علمیه علی اصول خارجیه ناطری موسیو دو کیرسن وصفت ایمر اطوری ما عربیه
واکابری و قیریم والیس ایله بالطم شهرتینه ویزیتیه ویرلمسه و موسیو دو کیرسن ایله آنای ملاقاته نامه هکجه
ملوظانه تک فرانسیم ترجمهسی تبلیغ اولمسه ایمر اطوره حضرتیه او کونه سعت اومه بر حقیقه ملاقات
سیجه و قریبدر حضرت ناطر موسیو ایله دفعی افاده ایلمسه.

ساعت اومه برده سفینه فرودالغاره هفتین یونک اوسیفور لریمی لایس اولدره سنی ایمر اطوری عرب لریمه
الکبا بالطم ده تقریباً کیمسی رقیبه مسافره و ساحله جردوه کی صفرک میاجلنده کاشه اولدره کیواریا
تضررتیه کیدیرک قهر ایمر اطوری قیوسده بر بلوک عکر انغای سیم سلام المیکینی حالده مابینه اولمسه
سری ناطر ای مدینه قوت و دردتوزی راسته قیوسده طرقتده قبول اولسایوب خارجیه ناطری موسیو دو کیرسه
وساگر شیاره و اکابر ما عربیه ایله بولسلیک

متعاقباً ایمر اطوره حضرتیه اولدره ادهم یا شا قوللری ملاقاته قبول اییدوب اومه رقیبه قدر مظهره
میکده بو عجب محمولکدی و سفرا فندی قوللایه خالده و عزالدیه و ایبره هه یونی سوارین چلبگی محمد و درتوز
هیرالای ایساقده قوللایه دفعی هفتیمیز و ایمر اطوره سیم کیردرک ادهم یا شا قوللاری طرفنده
مشایله حضرتیه برر بر تقسیم اولمقدقه ایمر اطوره حضرتیه قوللایه روسیم بر کوره رها
کلمه و رسم توجده بولمسه اولدنی تخطر المیکینی بایه و نه زمانده برو خدمت و حضوره جناب
شهره بولمسه مابهن اولدنی سوال ایلدی اوندینه بر شرف عالی ناطیم التی سنه فی میماونه اولدنی

جوانا بایده ایلمسه و مشایخ حضرتی سفرا فی و خالد و زورده و سوارسی بیکین محمد و وقتوز میرالای سب و باک
 قولونیه هر برنی بر صوره مخصوصه در تطفیف ایلمسه و عسکه ادهم پاشا قولونیه خص با بر افشام
 لکته سفاتی کوهله ارنفورم ایلم طعنه دعوه ایلمدنی سولویوب بیده ملاقاته ختام ویرشد
 امیرا طوری حضرتی و فی لکته کترانه فری کور ملک آرزوسند و بولمخندنه نامی خرنیب صوره و ونزه مشایخ
 حضرتی ایلم و فی ملاقات اولنذ قورده عسکه عوده ایلمشد
 اولونکی ملاقاته اناسنده امیرا طور حضرتی ادهم پاشا قولونیه صوره طر صوره اولورده کور شیدی صوره
 قریب عزیزنی نام سبیله احضای تبریکه مأموره بر هیت سفارده فوره العاده اعزام بریلینی حضرتی مشایخ بریل
 اولورده نزاکت سنیه مطوعانه و نه لولای جاننامه بیامه شکرات ایدرک خاطرده یوبده حضرتی یادشده فی حضرت
 انجسه و کمال سعاده و اقبال و طوره دولت علیری حضرتی تمیزه حاله نام بر اولدنی و
 دولتیله بنیزه تمیزه مره و اولاده مناسبات علیه بر قانده قشیدی کند و سنده مطریم اولدنی
 و دولت علیه نه تهاکی روسیم الزم اولدنیله روسیم حکومتک دولت علیه علیه ییم بر فارضی
 اولویوب بر بابج و درانه ایله شایده لرک هب کاسی اولکین و عفره کسانه تا میل
 محافظه نموده ایلده خاک قالیله حقی بیاید و تأیید ایتدی و امیرا طوری حضرتی
 حضور منک طرف اشرف حضرت یادشده ابهاله آرزو ایلمدی بعد الملاقاه ادهم پاشا
 قولونیه طرفنده بو عید مملوکلرینه افا ده ایلمسه و خصوصاً صاهه و صوره و اراختام
 ضیافت بر لینه حقی کیفیت مشایخ قولونیه طرفنده در عقب با اعراف عروه عبده
 علیا تمیزه

صبا علیہ موسیو روکیسی ایم و قورجی لادہ مطالعہ آنا سندہ رضی سرہالیہ احوال حاضرہ بہ دائرہ سوز
 آچرود یونانستان اولتیماتوم دیرلینک و نتیجہ سنہ انتقہ - اولتقمہ بولتقیہ و بوسنتہ وہ
 روسیہ نیک خط حرکتی مستقیم اولتقیہ بیابہ ایلیکی کی بلغا سنادہ پرنسہ عقدہ رضی نقطہ کلام
 ایرک مشا ایلیک خطباتہ جت انیسہ و افعالہ و ارفقہس اولیہ گذرندہ اصلا مامل
 اولتیماتوم بصوتیرع ظهور ایلیکی سولیمہ

بیم مذکورہ معاندانک طرفندہ کوششہ اولادہ ایجابات نشی نطایرہ مدد اولیہ اولتیماتوم
 لیواریا جوارنک (اور باندا) و (آی طوروس) نام موقطرہ صیفیرنک اقامتہ ایلدہ بولناہ
 ایکی فراند و قلدہ غزانہ و شلرک کوشکلرک کیدیلوب علما اصول دفتر لرنیہ تحریر اسم ایلیہ نیہ
 بالظہیر عود اولتیماتوم

ذکر اولادہ جلا شنبہ کوی اغتام اولتیماتوم سعیت بدیہ جمعیہ کوچک اولتیماتوم لری
 لایباً لیت کترانہ لیواریا قصلرنیہ غزلہ شہو صحیفہ قاشوشنہ سیم نطق غزالیہ
 عهد حضور عالی قلنادہ و امیرہ طور قصلرنیہ لیت غزالیہ رضی اولتیماتوم قبول ایلیہ
 لک قلدی قصلرنیہ غزالیہ کوشکلہ صالونک برسہ آتام ایلیہ غاچہ ناطریہ جت
 امیرہ طور ایلیہ برنیز و دعویہ سارہ ایلیہ برمدت کوشکلہ کوشکلہ کوشکلہ طعام صالونک
 کیشلہ و غزانہ و قلدہ غزانہ و شلرک لیواریا بولتقمہ اولتیماتوم معتبرک
 دایم دونور لریلیم برابر اولادہ طور مقصد اولتیماتوم حالک بران صکرہ امیرہ طور و امیرہ طور
 عضداتی و پرنسہ ایلیک رضی کلرک ایقده بسہ اولتیماتوم رفیقہ کلام و موسیقی و عارفی

اورده اولم زافوشه تعبير اولنور بعضه چيزلرک تماولنده حکمه سفره اولم اولمده
قورده بيه الله کتبي - اده سنده اولوب اولم باشا قوللري ايميرالميريم حضرتيه صاغ طرفنه روجو
عبدملوکري رض ايميرالميريم حضرتيه قار سولرني بولنامه غرانه وقلدرده برنگه صاغ طرفنه بولمده

تئای طمانه معین بلرکنک مریقیسه مایسه هایدی حضرتیه یادته هی ترنم انبکه ایگ
بعد الطمانه صلندرده بر مقام ايميرالميريم حضرتيه کوريشيدرک و آلا نورقه قوره لر رض
وييتمک بر ساعت قدر امر ايله نمودت اولدی

ذکر اولنامه مصاحبت اناسنده ايميرالميريم حضرتيه اولم باشا قوللرين مودوسه نيمتبه کوفي اولمده
ساعت اولمده بر حقیقه لاجل الوراع ملاقاته قبول و نامده هایدی حضرتیه یادته هی جوانانه
رض اعاده اید و جان شایسته باید ایتسه اولمده عورتی تعاقب کردک ضایقه کوريشيدرک معلا
فوان شاهی و کردک و راع ملاقاته دایم اولمده فقره مودوسه با نظراف عرصه عتبه علیا
و هیت کتبه نزلک مأسوبیت مودوسه ذکر اولنامه ملاقاته صکره تقام بولمده هم هیتده
بریم بر کونه اید سینه طوطی شرفه و بر بولمده حالده همه کونی صاحبیه بالکلده حرکت
اولمده عرصه استبداد کلندر

سیاه و سبک اولمده بیدجه نيمتبه کونی بروم مودوسه کوچک اولمده مایله یا لکر اولم
باشا قوللریه بوعبدملوکري ليوا و باره کی قصر مودوسه فرمیلله عتبه اولمده بر حقیقه ايميرالميريم
حضرتيه اولم باشا قوللرين بالقبول طرف استی حضرتیه یادته هی تأکید اعلام و نامده هایدی
طوطی نه جوانانه سن اعاده و قوللریله و راع ایتسه و اولمده بیری متوفی ايميرالميريم النجی علیا

بروم ولادتہ مصارف اولیٰ مشا را برہ انامہ حیاتیہ یوم مسرہ اتحاد اولیٰ مشا ہشتونیم حضورم کند و سنک
صورتہ فقیہہ و فائزہ نیکن خانانہ امیرا طوریہ یوم ماتم اتحاد ایلمسہ اولیٰ فقیہہ دعا ایم مشمول اولیٰ
اورہہ طورہ یوم ساری کلیسا نہ کتشد۔

مقتضای اصلہ اولیٰ فقیہہ و جلیہ فاجیہ ناطقہ مدسجود و کبریا الیہ لاجلہ الوداع ملاقاتہ اولیٰ فقیہہ
معتب امیرا طوری اسلمہ سائرہ سنہ روزہ فائزہ برا علیہ ہمد سلو و داع ایلمسہ و یوسجود و کبریا
تکلیفات و تقاضاتک عرصہ عتبات طہینہ جا و ہت کتاتہ نیک نظرہ صفتہ اولیٰ فقیہہ طورہ یوم
طرفہ شرفہ یارہ ہبہ باید مظلومیت سیم جبر لہیفہ برسوا و نو طرفہہ اسما را ایلمسہ امیرا
حضرتیہ تبلیغ ایلمسہ اتحادہ ایلمسہ۔

بالطریقہ عرصہ عتبات نماز اورہہ القہ نیسا نہ تاریخہ الیٰ قطعہ لغزافانہ نظرہ عالی بیورہ فقیہی
و امیرا طوریہ حضرتیہ دولت علیہہ انعام آرزو سنہ بولعاری و حق ششم فکرتہ باری اولیٰ فقیہہ
انامہ فارتقہ سلام ہجرتہ الیٰ برابر تبلیغ اولیٰ فقیہہ و فقط بوعبد مالکینہ بعصہ ایسا سائرہ طورہ یوم حرکتہ
جمہ ایرتسی کونہ تأخیری مقتضای امر و فرماہ حضرت یارہ ہبہ بولعاریہ تبلیغ اولیٰ فقیہہ
کہ قوللہرینہ لغزافانہ سہ اجمہ او انامہ وارہ اولیٰ فقیہہ۔

براسم و داع ایفا و جمہ کوفی حرکت کتاتہ نماز اجرتی بقرا اولیٰ فقیہہ بھان تسیبہ کجوبہ ماحورہ
محلہ طرفہہ ندا۔ ہمد لاسمہ اتحاد ایلمسہ اولیٰ فقیہہ غایت برکونہ برکبوردہ زیادہ توقضا
براقسہ ومع ہذا امروز ماہ حضرت یارہ ہبہ الیٰ بر حرکت جلیہہ سنک بولعاریہ نزدیکترانہ عدہ
حضرتہ بولعاریہ اولیٰ فقیہہ اورادہ حمیدہ اقا شہزادہ ایجاب اشیرہ جلہ ہر در لور سائلہ نسبتہ براہ
آئمہ بامہ انصافہ امروز ماہ جناب جلا نایبہ عالی قانماشد۔

اگر در مابقی حجاب و در اول در سعادت بر بنیسه اوله ایی حجاب رضی اوله ذوی و بجزک عقد و عسر
 شها دنه و بر بنی حبیله اگر آرزوی عالی او زنده بر بنی لا با فرق در سعاده سفارتی بر بنی برید چه اوله ایی
 هر حال حکم قیام منافع و مواضع حرکت و با جمله معنی بوقظیه حدیثیه حکم امنیت عالی بر کمال بر بنی
 واسطه اوله چه ذات کوزله تفهیم و کیفیت بنایت محرم طوطیه ره یا لکن ای میرا طوره بیان اوله ایی
 ناکه قلمی اروز نامه بیور لینی و شاید هم ایرتیه قد جواد الذ ذرایه سیار سه برینک استیانه
 اکلله قدر او زاده قانع لرونه پیا نیله حرکت تا خیره افضا ایلیکله اوله ایی است قدر لرونه
 بیلیقی تقضای ایزده سینه حقیقت یار شهید بر بنی بیلیغ اوله ایی
 بالاده رضی عرصه و بیان اوله ایی اوزده نخبه صباح حرکت اوله ایی ای میرا طوره عقد نخبه
 معلوم اوله ایی نخبه نفاقت امر نعتن ایزده هم نعتن ایزده نایله نودیم برینک
 اوله ایی خدمت ره نه بهر حال و کمال وقت و اعتنا ایله ایفا و حکم نخبه بر حجاب
 احتمالی لایزاله بنیده و فقط واسطه تعلیمات اوله ایی که ذرایه محمد سلیم ای
 و زاع ایلیت نه طوری بر کرده دهها کور لیکله سبیل قالمی بنیده ان نخب چاره اوله ایی
 لری ملاحظه و افضا خاجیه ناطریه لید او یاده بر بنی حبیله امرها جیه تعلیه با جمله
 خصوصاً کور کور و کور غیر کور معوضه معوضه الی واسطه سبیل بیلیغ قواعد مرعیه تقضنده
 و سایر هر کور مراجعت اوله ایی برینک بر سبب بیان استماع ایلیت اقوی معلوم نه اوله ایی
 و خاجیه ناطریه واسطه سبب اجزای بیلیغ اوله ایی مواضع آرزوی عالی اوله ایی جنبی که هر نقده
 غیر سبب و بنی بر سبب کل سبب آلسه اوله ایی برینک ای میرا طوره عقد نخبه ذات
 مندرج اوله ایی امنیت و اعتمادیه قزاسنه و اوصاف طوطیه یی حائر اوله ایی که معذایه بر بنی

لا بافرنگه افزا سنده بر لذتین دهن اولیج مسوع کتری اولسه اوله سرای ایچیلطوری ناطری اوقوش و درت
 و اشغوف اک تریجی نوسیطی اسلم طریقه کور نمشد بناتعلیه کند وسیله بعضه خصوصیه کورمانیم دائر
 مایل ایچیل اوزره یاریمه قفق ساعتیه فبول اوله بیلجکی شعر مومن الیه فیه تا در عقب بر تنگ
 یانه رسد و فقط کندکی قصه ایچیلطوریج ساکده اولوب اولیل کیمه وقتی بر واسطه بر عادی ایچیلک
 ایچال اینه مکنز اولدین کیم ممانا لریک جکی هیت سفایله بر ایتا زوره اولوب اوره بولمقد قوندم هم
 اندره برنی بولمده دهج دعوسه واقعه اجابت ایچیلک نظر وقتیه جلب ایچیلک بر ایتا مود اوزره
 تیاتریم کیدرک اولسده بر اوله ممانا لریک برنی تنگه یی بالی تویج برنی همه قوت و دور و تریک
 کور قروب بر جوان کور سکی جا و برانه مکه قونلوی دهن عدوسه بر ایتا زوره جیبا هیت ایچیلک
 ساق نصفه الله قریب اولمقد بر ممانا لریک کور قوت بولمده مومن ایچیل قونلوی صباغ رعنه سکر جیه
 قبول ایده هیت دائر تنگه جوابیه سنی کتر سوی
 بناتعلیه نیمیج صبی قوتله قصه ایچیلطوری قینج کی داوره خصوصیه عذبتله صورده خصوصیه اوزره
 کند وسیله ملاقاته ایچیلک ارادند شید فقط بایرک داوره سنده اولمقد اوزره کندونه افاده
 حال اعلیم مومن الیه بولکیم ادرسیا سینه موسیو کیم عاقل اولس و انکه شرالیه لیوا ریاده بولنسی
 صورده خصوصیه کند و طرفنده عزمه کیفیت اولمقد برانه شکل اولمقد هیت یانه ایتا کده قونلوی واقعا
 صورده بر سیکه بر نیش اجورسی مطلب عالی ایه ایده وساطت سیکه ایچیلک حاجیه نیش تیلج
 کیفیت اولمقد البته طبیی ایده لکه قصه عالی ایچیل بر صورده خصوصیه جبرانی قوتنه در بره کن فصل
 خدمت و صورده سینه ده بر نفعه با هنی یسه م سوزم ایچیلطوری خصوصیه خدمت خصوصیه بر ایتا
 صرف کرمانه اولمقد نیش تیلج یا کذا ایچیلطوری خصوصیه ایچیلک وساطت ایده بیلوه سکر ایچیلطوری خصوصیه

احتمالاً مکره کیفیت مسیور و کرسه و بیامه ای در هر فقط نامه عالیک بلطین و اقدی مسیور لید و خدمه بالی حد ملتموم
 طو تکراری و ایمر اطوره فرزند در شفق کیمسیر افاده انجام کرده جا ایرم ویم اوده کیفیت ^{کینه طریقه} غیر رسمی ای طوری
 عرصه اید و جگن سولیک و دولته علیه ایروسیه حکمش ارسسه نالیدنا سباحه سخته دار و سولطیس کلام ایلم
 سوزن بریامه انچه کن مودلیه « ایمر اطوره در سینه ناکیدی یک زیاده آنزو ایله میره کنه زین سوزن سوز
 تا بقدر « دیدی کن بر اطوره رض پرئس لوانا فرقه او مانده سخته اولدین صرحه در مودلیه ایلم اقرالض اولدین
 سولیک بلطین واقعه قیجمنه دار حرکت و ده لالا طوره بر جوب بازسنه جا انچه کنه حسب الما موریه
 مودلیه بر هیوان نازمه مقدر ایلم بر هیبن سولیکینه « اوله ایلم وقوعاته جوب نظیرم بان سوزن صرحه صرحه
 در سولیک و ایلم بر هیبن کینه اوزمه ماذونیه آلمه بر حاله نظیر ایلم لوانا نوزک اجرائی ماموریتیه یله
 کوزنل بر وسیله اولور « دیر سولک و داغ ایلم بالطیه عروسه و وقوعه حالی بر تفصیل با تقریفات عرصه حضور عالی
 ایوب عودت مهیا بر لکسه و شو عرصه اولنامه حضور سانه کون رفاکتی و کون جیم کیم خبر دار اولور
 ذکر اولنامه جود کونی اولکله کلامه تشرفیه لانه ایلم تشبیه اولنامه هیکت سفارده فوره العاده عز العریه
 و ایمر هیمنه رایتا بالطیه و ده حرکت و فرداسی همه ابرسه کونی آلا نوزده رعیت سکر جمیع ده بار
 صد تقار و مواصفیه عینه شوکتیه فیه خلافتیه عرصه مملکت فائمه لولدی ماطلم عالی وقت
 یارنده سولیک و ده مواصفیه و فلهت جیمه خلیفه روی سینه فلهت یارنده فلهت فلهت فلهت فلهت فلهت فلهت

باستغناء و ما...
 عهده کلوری
 حکم

روسیه ایمر اطوری عهده طرفه طرفه اشراف یارنده ابرانه انا - مواصفاری فتمت سفارده فوره العاده به
 ماموریتیه دایله و ایمر هیمنه سواریه و صاحب ننده بوضیئیه و کلاری هیمنه توفیقه بلا قولیه سبت فلهت و ده
 میر لسه اولده نشاندله بینه کلامه یانک مضر دانی بریم سیر عهده عینه و عیالاند :

اسم	نشانه	هدیه
اوله پاشا قوللرینه	برنجی تبه و ده شمشاقا ندرنگی	مارقزی سفینه قوللیسی
بو عجب ملوکله	"	"
سفر افندی قوللرینه	ایکجی تبه و ده شمشاقا ندرنگی	"
خاله بک قوللرینه	ایکجی تبه و ده شمشاقا ندرنگی	"
و ایورو کورده سولایین کیشی گجه	کذه لیسک پلاقتی	"
قوللرینه	"	"
دوققو ریدر لای ایسا و بجه	کذه لک پلاقتی	"
قوللرینه	"	"
چورجی بته بکیشی خیری ندر	کذه لک پلاقتی	"
قوللرینه	"	"
ایکجی قیورده قوللرینه	کذه لک پلاقتی	"
اوله پاشا قوللرینه کاتجا اولوب	پلاقتی	پلاقتی یوندرک
داغدی کم اولمایا ده رضیده قوللرینه	"	"
کیلا رکه کجه یوده رضیده قوللرینه	"	ع قوللرینه و ده بوسراقتا
اوله پاشا قوللرینه ایکی	"	"
خده شمشاقا ندرنگی و بیکجی خدی	"	"

Türk Tarih Kurumu

چنانچه فرموده و چون قدرتی بیادینک و وزیر بگذازد از آنجا که در بزرگت لقیقت معاف است - نه اوله لغاره حسد و نه ببرد -
 افراسات و انعامت قدرتی تقدیرم فکران میزدومی جویا ایضا فایده اوله عودت ایلمه و بریت فکره با سوره قدرتی
 بر آن با سکت جان اولی زانا بر طوطی لوزیاده بولت - طویله موجود بود - حرکت دت بولت - نیک افزه و سلسله - در خانه
 مستوف و در بکرت بود لریک مع خایط - مستوف - حالت بر او - بقدر البسری کامیوز و بر طوطی معیت سوزی
 قزاقه لایند - بچوکنه رکیب و بر معقاییه حاجم کلوسی ترکم بد - خایط بیاه - موسیحت قره - تسکن اولر نه حاله و در وقت
 کاه اوله زواته - در ریک و استیادیه سزای بر طوطی جزلدیج - حال و دلاور بر بختیانه جاسته و سزای بر طوطی سزای و اتروق
 و استوف با بند - و بی نشانی جملای خایط بولت باه - جانه و ستم و زله بسوز - فکون بلایک اجوره سیوستیولم نقل اولر نه اولر نه
 تمعین دن - بر نوره و زده - تحمیل بولرک - حکم و عقالنا - زیاده تعین و تمسک اولر نه حاله - زرافان - گوشه کله ریک بر لوزیک
 سلا مری بیخ و طرز بر طوطی - یک فوسد سزای ایضا و با سوره عوره اولر نه اولر نه - بیکارل و در دوزخه سف - اولر نه سکر
 و یکجای اولر نه سزای - اوله لوزیک و طرز بر طوطی - یک قول اولر نه بیخ و عده ده سانه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه
 و خفا ایلم و طرز لوزیکانه سزای - تسکوت معضای ایلمت - بعد - و بی نیک - در سعادت سفی موسیحتی و سزای
 سزای بر طوطی - حال - معضی و بیله - با - ایلمت - وقت و هوشده فکرم و افع - ایلمت - اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه
 لوزیانه ایلمت - وسیع بر بویجه که افرمت بر طوطی بر فکرم ایلمت - کی یوبه سالیله و اتروق و استوف و سزای
 بر اولر نه و حالیم بیک تو در بیک سانه کاه کولرلی و بیک اولر نه و حال اولر نه و بیف فکره ایلمت و عودت اولر نه اولر نه اولر نه
 کدری بر طوطی - بر طوطی سزای کولرلی و بیک اولر نه و حال اولر نه و بیف فکره ایلمت و عودت اولر نه اولر نه اولر نه
 او بر بیک ایلمت - در بیک - در با تمام معه ملک کاه لریک و کال سانه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه
 مائیل بر - در بر طوطی بر طوطی سزای کولرلی و بیک اولر نه و حال اولر نه و بیف فکره ایلمت و عودت اولر نه اولر نه اولر نه
 بر کال - و سزای و زده - ایلمت - در بیک کولرلی و بیک اولر نه و حال اولر نه و بیف فکره ایلمت و عودت اولر نه اولر نه اولر نه
 و نایف معضای بر طوطی بر طوطی سزای کولرلی و بیک اولر نه و حال اولر نه و بیف فکره ایلمت و عودت اولر نه اولر نه اولر نه
 و سکت بر بیک بر طوطی سزای کولرلی و بیک اولر نه و حال اولر نه و بیف فکره ایلمت و عودت اولر نه اولر نه اولر نه
 حضوره حکم ایلمت - در با تمام معه ملک کاه لریک و کال سانه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه
 بر انا - تعین و ده - در بولرلی کاه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه
 ملک کاه لریک - کاه لریک - در با تمام معه ملک کاه لریک و کال سانه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه
 بیک و بیک - کاه لریک - در با تمام معه ملک کاه لریک و کال سانه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه
 اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه
 بر عودت اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه
 ایلمت سوز لوزیک - و بی نیک - در با تمام معه ملک کاه لریک و کال سانه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه اولر نه

مايه هماره در جناب مدظله با تائيد به حبيبت با به

باطل به برهم مواصت عاجزانند نقد بر اولنا به متناقضند در عهد اولينيه و عهد سهارنده
 مرکزك ان هيجه بعينه يانازيكونه باطل به نا برعنا زده اعتباراً دوام ايده مخالفه و ظاهره
 ناسخ اخيه بعد نظر ساعت ادرنه مواصت ايديك ايگينه مفيد كننده دهها يار لاله و ديوار شاه
 عاليجاهك هيت منهدم زلايه بصورت ه مظهره قبل اولبا افاضه تحقيه اولنا له
 باطل روكه كيوار با ساينه اريصال اولنده
 متناقض ساي ايمپراطورس ناظري ندرعا جزى به كلك ايمپراطور هفتوي نامه هم
 ايقايتس وساي اعلا بنده رتبه هكتمت اياره نكلمه
 سفاطه زيارت اولندس
 باطل روكه رن كونه به عبارتن اولاله مدت افاضت ظنده برسايه هفتوي فزود العاج آتا
 سما توازي ايانا ايلكده وهكوه طفا ايمپراطوريه به متوربه منصوص اعنا ميه اسباب
 استهتريك مكد اولبا اولد بعينه اسقا اولف ايره
 سه قبله اجاس وساي ايمپراطوريه ضيف كسيده يانازيكونه افاضه مصلح اولينيه حاده
 هسته ايمپراطور هفتوي روزه صيفه هيكه ديوشه ان هفتوي ملاحظه سه سه قبله ايهضيق
 ايشه افانده تقايه ايكلايه ساي ايمپراطورس ناظري واسطه بركه بيله ريد
 صالح كونه نقد هم الميه اولدينم متناقضند ايمپراطور هفتوي طافنده صورته قبله ضيف
 رضايقه متناقض ايمپراطورس ايدم وقعه جلاله مصلحتك بعنه نقطه ربي سجلايه عهه بيميم
 متناقضه نكده منجابه ترسيه و متناقضند زكر اولينا يواره عهد و تقويم و دراع
 سوي ؟

ملاقاتند ایماطره حقدنبر وقوعه لیب بر تقصیر عطفه ریساره عوریه جزانه و لغایه
 اوله یغی مطلقه بدو جانی روح و تزییرا بنایا یرم
 یازا ایرنه کن افته یاطره که لیداریا ساید ساعت ییره حرکت دیار ساعت هکده
 لیداریا ره کی ساعی ایماطره یه مرصفت اولف هسته ایماطره حقدنبر برکت قدی اولف نادره اولدی
 بجز سی حضور لیه قبوله اییدل ایماطره حقدنبر یه عجزانه مدیه اخذ ایراتنه بیکره حقدنبر
 صلوات لیسیم ناله های بده جناب مدو طایه یی عجزانه مدیه اخذ ایراتنه بیکره حقدنبر
 ایلک سولیکله کسوف و نغمت یی ننه یار شه افند حقدنبرک حاجت و عاضیه و نغمت های بیکره
 کمال محبت و التزام ایله استغفار ایتمک اولدی بجز کمال الحمد صحت و عاضیه و نغمت های بیکره
 یکنال اولدیقه و زایه های بیکره ایضا ایماطره حقدنبرک تاریخ عاقبت فکرا بیکره کسوف
 بیرون رفتنیه بیایدیم
 ناله های بده مندر حجاب راهه مندر نغمت های بیکره عجزانه مدیه اسبابه شمع و ارضاع و بعده
 قهاآت فینا بقیس اولدی اوله منبر اران حکم چنانه حقیق مرافه بیایدن سببارده کلام
 ایدم
 ایماطره حقدنبر ساله مونس شهانه لیه بجز اوله قلمه کلام کسوف و نغمت های بیکره
 استر صحنه مدد صنف ندریه بهت مضموع اعزاز صورتیم طاق استق حقدنبرک تهیه
 ایاز بیایدیم ماز حبیبه لطف کسوفیه و هیتر لطف و عنایت ایله اولدی اوله کسوف و نغمت های بیکره

روایتی بیغ مناسبتہ در سنانہ نہ روا من زانہا بیزہ رجسہ اے زانیکہ بی مانده

ارادہ کلام ایہ
 بیان عما جزاء نہ تقلاً ایبراطو حفتہ اساع ای بر قید مالک و اخلا و حسنہ ایہ متواترہ لغزہ
 بیان واقفہ عدو و اخلاص مفاقتہ بجز رجعی استیاء اولف حد در ضمیر انیک
 تعینہ نہ سابع حسنہ حضور کله بیک حقیقہ کہ امنیت و اطمینان نہ ملاحظہ نہ نہ بیاتہ نعم الوسیع
 عدایہ رک اسنیدہ سقاہ ااران حکمتہ غایان حفتہ یازہرہ بی حقیقہ بیانیہ ایتم بینہ
 اسن قومنہ الیونہ سنے رینہ در وقتہ غیبتہ عمایہ نہ نہ بر جہانہ آسورہ نسیمہ ایدہ و آمانہ
 اولیغہ و جانب حکمتہ سنے رہ نائک اولیغہ صایہ و سعادتہ ساینہ سببہ و فرشتہ
 محافظہ ایچیک و عثمانیک اقدار اولیغہ اسنیدہ عمارتا ملت استرہ تقایم باقدتہ
 و اسنیدہ بر ساینہ کتابہ بملکون و سامانہ ایچکدین و لسانہ حکمتہ بیار حفتہ
 در لغت عمی رہ ان عمال صاحب و مراتبہ ایچکدین و لسانہ حکمتہ بیار حفتہ
 و لغتہ اعجازیہ تضرار اولیغہ و لہم یہ حبتہ مغزینک اھیاناً بار و جن باس
 راد یا ندہ بیانہ بیچکدین و اسنیدہ مفا اولیغہ بر بخ انعام و عنایاتہ
 اندہ فانیہ بیعتہ عمالیہ بیچکدین و اسنیدہ مفا اولیغہ بر بخ انعام و عنایاتہ
 فاسق کفایتہ ایچکدین و بیعتہ عمالیہ بیچکدین و اسنیدہ مفا اولیغہ بر بخ انعام و عنایاتہ
 اسنیدہ و طامہ و صیانیہ نہ جبر لا نظام اولیغہ اولیغہ و وقعہ معلولہ تاسنہ اسنیدہ

ایضا بنک سا که اولدوس سولای مجاور بولسا و کون دوله عیدک و کون بره قریبک
 منافعه اعتدالیه به بانده عیالی به صورتی هیتا نه تا عهد اولس بره او ایتمک لسته ایتمکینه
 و بود قریبک طایفه سله زان ایضا سیرنجی رفاط سیرید بید هیتا و صیغه ارفه نوس
 بانده عیالی به حیضه سله ریحاره ریحانه کت به سه شجها، مریه، مریه، مریه ایضا
 و اورویا سولای به بیله برانه حبه یا ناله اولسید اورام مریه کون دوله کون
 اول صیغه ده بولکه ریحاره کت و قراتاسنه اسینک کللیا و اما کتده بولسا
 و بعضی اسقالا اولسا حبه کت مقداره بیله یینه بالغا اولریغ کت بانده عیالی تا حجه ایله
 ای بابینک یاندزه اولدوس حبه کت مقداره بیله یینه بالغا اولریغ کت بانده عیالی تا حجه ایله
 اینه فده سید فقه لیک و طایفه و کت ایتمکینه و کت ایتمکینه و کت ایتمکینه
 صفت نایله سید و افاضه و کت ایتمکینه و کت ایتمکینه و کت ایتمکینه
 سینه اریاه صفتده اولدوس کت ایتمکینه و کت ایتمکینه و کت ایتمکینه
 انزاع کت ایتمکینه و کت ایتمکینه و کت ایتمکینه و کت ایتمکینه
 نظایر بانده صفت صیغه اولریغ بیله ایتمکینه و کت ایتمکینه و کت ایتمکینه
 علیه کت ایتمکینه و کت ایتمکینه و کت ایتمکینه و کت ایتمکینه
 انتقام اولریغ نظایر بولک احوال و طایفه نظایر کت ایتمکینه و کت ایتمکینه

فنایه میداریم او را لایم اعفایه سبب زاریها نهک ایراطره هفتزینیه دوستقوشه
 امیدارنقته - بیوردنیا فاجامیدم
 ایراطره هفتزینیه سببیا عیا جزانه مه کمال رفته و اهسته استماع ایند کرفنده = برتقیلانده
 = بفضیله بلیو اییم بهتری او در زکی سوز دارم استمبول هفتزینیه صفا کافه هفتزینیه
 عجزه نهک استماع مستقا اولرین عاده کن برتقیلانده
 = مصیبه اولرینیه هفتزینیه اییم
 = منوجینه و کن رگه جزئی اولرینه مکتبه کوره اسیندیکه قنار اولرینه هفتزینیه اولرینیه
 = اسینده برنده ایمن اولرینه انگذده و مکتبه ریکه اولرینه رضونه مانه اولریم = ریسو اولرینیه
 = بزور او دیاره کافه طایفه کزنه بلایه سلام اولرینه هفتزینیه هفتزینیه
 = بنه کز = مستعجم و مضطرب زان شکرستان هفتزینیه هفتزینیه
 = اسیند برتقیلانده سبب بهزور هفتزینیه مکتبه نظر رفته ایراطره سینه روقایله او هفتزینیه
 = سببیا نه واقعه ای ایفاء به کف مکتبه بیوستدر = اییم و = باببارک صیدرینیه
 = ساره رلانکه فی بدلیقه علاوه اییدیکه ایراطره هفتزینیه = اوت بوم طوغیه = ریسو
 ایراطره هفتزینیه صدور واسع اولرینیه صیدرینیه ایراطره هفتزینیه اولرینیه = واجیدنه فکونه
 قایله اولرینه سببیا کیمیه عدیم الامطه رکلم انذل افعال و عطایه تحت ترصد
 برلنده هفتزینیه سببیا انقیاع امیدیه مانه او هفتزینیه صله صلابه سزارنه و شاهانه
 و جله او را لایم اعفایه سببیا عیا جزانه مه کمال رفته و اهسته استماع ایند کرفنده = برتقیلانده

ایراملر حقدوس او شایانک لهنه دهکک سلائیله بجا ایمیله یکه یا زاره بریزه نیولاشسه
 ضرورنه برلشدیق و صدکه نیلک بد باجه صیه حکمه ایله وه صوغ امارته استماع
 اینیکه و مجارک برلشبه علیزه بولنقده معایزه یزدیه قند الریفه بر ایدر ریه
 اولدیفه با لیه بولنقده معلومات اولدی اولدی اصفای ایدی معلومات اولدی سولیم
 متالی بولنک برلشده و قن عجله برلشده اولدیفه و الهیه عار اولدیفه انا ایدی
 مویزه زیندیفه حقدوس نوجیله ها نی ایراملر حقدوس تیای اینیکه لک نی یا برلشده
 بولنک حقدوس ایبرکنه و عیشده غایه قندیه برتو اولدیفه و قن معایزه یزدیفه
 ریک برلشده یقیه ایدی نیق اوله اوله ایبر بولنک اولدیفه انا زاره ها لک برلشده
 ایتا ایله

ایراملر حقدوس ایستلغه صبیله ملاقاته بولنک حقدوس ایراملر حقدوس متالی ایدانک
 تروخ بیارتاقه موز اینیکه سولیم
 برملان سفابق ایراملر حقدوس لک معس اولدیفه و لاسار تدا صیه ایضه
 کتابه عاجزه بولنه پانعلما زجه اولس و مدیر معادنا کجار تدا آطاه بله حقدوس
 و نواز و ایله ها یوز و هاناره بیکیسه حقدوس قن دسراییه قوله اغشاه قن اقدیده
 و نواز حقدوس یاز هیده ایراملر حقدوس اها بولدیله اسجول ایصاله موز یازده
 حقدوس یازیده قول اغشاه حقدوس حقدوس ایراملر حقدوس ارضاییم ایراملر حقدوس هیدیه

" تاير ليونك بالاضه اسيانايه قليه اتمنه اتاج اتمنه واصمولانك مقدمه كاشتره
 مانده ارافه ساه اديكي ايراطور صفدره " بنم فترده بوزده بعيد ركلاه " ريزر
 بعينه روتله جينه وقت عبوراه سوقياتك علمه غايبه هه وقت بعينه صفدره
 فلا ايرس اول وقت موقا حركه صو قانقده و- سايه يانك بائنه ايراطور
 عبارت اول بعينه اكله سديغه سويديكي ايراطور صفدره " برمه له طبعه
 فقط انذ بك اوله اقدورر هالو كره بنم صالحه جيه حور سايك قاعطن
 اوله بيار- سيرا ستمه و فوه رفه عورت جيه سجه ضام اوله صيفه هيند بعينه
 " صاطور- ايتك عن ييه جيه ايتايا جواهره برقي
 " ماف رهانه ياره الله اوله صيفه سلفه به بريقتس تنجوس بوزده نيفه
 " حفته روحه اول بعينه دستكي طلال و وقتس سلفه به بريقتس تنجوس بوزده نيفه
 " نيه نيه اوله به جيه كجه بعينه بيمده عكس حور قانقده اوتيا نك رهه ستمه
 " مسلمان اسفاله قانقده ايتيه اليم بعينه بلال يار كرتمه يار بعينه ريه
 ايراطور صفدره المانيا ايراطور صفدره و بوزده هانك جوله بوزده نيفه سوله اتمنه
 هير انانك اكله لارنو باور نيفه انت ايتك اول بعينه و ريعارته هير نهه
 و هير نك انت ميران اوله انت ايتك اول بعينه انت ايتك اكله لارنو باور نيفه
 سوزنيك مسله وضع اوله نيفه قله اتمنه ايراطور صفدره
 معارتم اوله نيفه بيا ايتك اتمنه ايراطور صفدره

ایرادلر حقدیر و اوت ائکزه مد قه کر قیه دکن و مستر لنده ناقابل
 « بصورت حقدیر ایله » دیر که مدده خدی حقدیرینه رضایم اولر قیه بنده کرده
 اسفا ایتمک کوزرینه ترفیع بلیکجه و بقایه نه مانده بو ادرسیکجه برز بفرده حقدیر
 بد قلمه در میانه مقرر این بفرینه و فقط کوزرینه بلیکجه اولر قیه حقدیر ایله
 ایرادلر حقدیر « خدی کوزرینه مقرر نه مقرر این بفرینه بلیکجه برز بفرده حقدیر
 ایرادلر حقدیر « ملاقه صالته عدده اولننده ایرادلر حقدیر نه کرده سیفاره
 صیاقه مقررینه سیفاره « ایچیم اوزرینه سیفاره « ایستقارایه و بایتمکجه سوللا ایدرله
 دیر سیفاره « ایچیم اوزرینه سیفاره « ایستقارایه و بایتمکجه سوللا ایدرله
 سیفاره استعمال اینجه و فقط بر سیفاره « یارها « ایستقارایه و بایتمکجه سوللا ایدرله
 ریکه سیفاره « ایچیم اوزرینه سیفاره « ایستقارایه و بایتمکجه سوللا ایدرله
 « لکه سیفاره « ایچیم اوزرینه سیفاره « ایستقارایه و بایتمکجه سوللا ایدرله
 « عاجز رینه « ایچیم اوزرینه سیفاره « ایستقارایه و بایتمکجه سوللا ایدرله
 « عدالتیکم « ایچیم اوزرینه سیفاره « ایستقارایه و بایتمکجه سوللا ایدرله
 ریکه بیام اوزرینه « ایچیم اوزرینه سیفاره « ایستقارایه و بایتمکجه سوللا ایدرله
 ایرادلر حقدیرینه « ایچیم اوزرینه سیفاره « ایستقارایه و بایتمکجه سوللا ایدرله
 دکن ریکه بلیکجه « ایچیم اوزرینه سیفاره « ایستقارایه و بایتمکجه سوللا ایدرله

امیراطرف صالحه بن اسلمه من تریانا امیرد ارزد و شها راجه سده اجاره کنده
جنین و مرایه کنده منغایه یک (دیده) ن قاجار توصیف بر تراتک و شهد) لکه سده کر ریکس

بزه خانه امیده منغایه یک (دیده) ن قاجار توصیف بر تراتک و شهد) لکه سده کر ریکس
امیراطرف حفته از فز زلمه سده رجبایه رله سعجا ساره فز زلمه و فز
مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه
مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه

مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه
مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه
مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه

مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه
مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه
مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه

مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه
مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه
مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه

مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه
مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه
مؤر اولای عا کت شها رده بر فاع نقی ج 2 و سبب ایته کلین سولیه اوز رینه

بسته رکاب - اجنه زانه صفته یار شهیناه سفارہ ایچرکه بنه قنطیر بوسه مار زون معینه

و بر دسته ریکر بر دسته یار طار - مقفله قیلیم بده دره - ریه
موقف ایبراطور صفته رفافت عا جیه یه بیده زوانه رضه حضرتستانه ران قنطیر ایبراطور صفته
بیل السقات الحیدر - صفته ایبراطور - یه صیقلمه قنطیرکه - سارایه لرینج اناج مدعو بر لوزغیز
فما سادته صغیر - صفته نیاہ راما دره - فاخته غاندوره - یه پیر سقولا یه و سنج ،

فما سادته صغیر - و اوراج - ای غاندوره ایله زوجسه غاندوره
صفته نیاہ ضیا فته کیلمه - اولو یقینغ - طقند صفتم - عیانتی قنطیر العارہ ایله
و بالدیسه غاندوره - و حیات صیر نیاہ - عتہ علیماہ جناب مطاطہ -

اولسه و سالیهم نغلیات فالتقیر و حیات صیر نیاہ - عتہ علیماہ جناب مطاطہ -
عصه و ابلا تمه بنه کر ره جابلتره
خارجیه ناظمه - قنطیر لاسورف - ایله بالیغفات نقاطه زیار تا اولف - سالی ساکه
و اغذیه زان اولوب بیله اولیته مناسبات دستیاہ - اولوام و بقاسه طاقیه منافعه تقصانه
بیرلیقه سولیه - اس صیقلمه ایبراطور صفته قوللانمیس - ناطت ایله استقالتمکله
ایبراطور - سالیله لرینج جابلره بناییم - قنطیر سالی - قنطیر و جابلره اولو اولیقه
بیزله اسطاندوس کب صغیر نیاہ اولیته سولیک بنه کر - بو بوجولیم - معلومات اولیقه
بیا - ایبراطور - بو بوجولیم - و جدره قنطیر بیز - سالی برطاق قنطیر بیلیم - سالیله

بیرلیقه سولیه - اس صیقلمه ایبراطور صفته قوللانمیس - ناطت ایله استقالتمکله
ایبراطور - سالیله لرینج جابلره بناییم - قنطیر سالی - قنطیر و جابلره اولو اولیقه
بیزله اسطاندوس کب صغیر نیاہ اولیته سولیک بنه کر - بو بوجولیم - معلومات اولیقه
بیا - ایبراطور - بو بوجولیم - و جدره قنطیر بیز - سالی برطاق قنطیر بیلیم - سالیله

بیا - ایبراطور - بو بوجولیم - و جدره قنطیر بیز - سالی برطاق قنطیر بیلیم - سالیله
بیزله اسطاندوس کب صغیر نیاہ اولیته سولیک بنه کر - بو بوجولیم - معلومات اولیقه
بیا - ایبراطور - بو بوجولیم - و جدره قنطیر بیز - سالی برطاق قنطیر بیلیم - سالیله

موصوفی و نئیوفی " انکیزده کی موصوفی بلارم ماکو دنیاچا ایتمکسه دفعه ایضاً لند قیلم
 ماکو دنیا حقیرلیک مطایقه رفته ایسه و بیرون تیغیر و افاراته میبار و یاسر منته ه
 صوفی ده کی رتبه برلیقی و نوره واسطه سیر - ویه عاصیه لقی - آهمنده امارت و صابا اریه
 ایضا اولغییه بالیانه = نو - بیریگز که بی عده و نه زنیایه و خلیفه یی اجاره و قریبوز
 سنکه ه و انکیزده بره قتم نیایه و تنه ایگه لاند " سوز این عملاده و اتیانایه
 بد نیایله نیجه سید اولغییه سولک اتیکه نیایستور اولغییه سولغییه
 اویا به ده حال اولغییه هفتده لاولگر -
 ۷۷۷ لسه اول کلا

Türk Tarih Kurumu

4

در سببه از راهوی فنسوا او فتنه عقلماند - فتنه بیک سبوا سبوا بوله عذرت منا سببها اصول عبادت
 سولت سبوره اوله یعنی اوزره سبوا ایله فتنه بیک بیک قورسی فتنه و شرف اوزای سبوع
 و صدور چور بیلانه ارد زمانه لها بولمه فتنه فلا قنیا هیدک نطقه عیبی اوزره باور اکرام
 قنیا سبوره با بیزده سبوا او باسا قول بولمه عید معلول فتنه سبوره هیدک اولیده سبوره
 چور بیلانه نامه لها بولمه شوکت مقدوره فتنه فلا قنیا هیدک سبوره انشوی سبوره سبوره
 دیاله اولدی قاصه سبوره روف باسا قول بولمه سبوره اولوب سبوره سبوره سبوره سبوره
 بیلای خسرو و ارکانه حویه قاصه سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره
 اوزره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره
 ساعده احسانه مقلد سبوره اوزره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره
 کامه بیک لبانه مانه سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره
 اوزره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره سبوره
 یعنی همه کیمسی ساعده اوج بجه راده رنده سبوا سبوا بوله سبوا سبوا بوله سبوا سبوا بوله

محافل علم عالی میناب فدا قضا صید بولدی فی سباه بوغازند. سوا شو بولک بعد مسافری
 بوز سکا به سبیل بیری اولوب بوغاز وک شکاره میل قدر اجدد بغزود اسکود اولوب بوز
 روز کاری کسب استداد ایدگی چینه حاصل اولوبه یغز اولوب فزه وکزل بوزی بم یاجه
 سدی و ساعده اوره اچی میل یا یغق اولوبه و ایوره ها بوبه بر وانه رجه سقاوه توغنده
 اصدان انیمجه بی میل اوزرینه بول و بر دنجنده جمد پرنسی کون طاموع شمس ایله بر ایله
 سوا شو بول لمانه داخل اولغیزی تعاقب زهلهده اوره لفظه یاره صویه ایشله چرای
 سلام اولدیغی چینه عالدیه و ایوره ها برنده یا بله سجاوه ایله تقابله اولدی
 سوا شو بول نغزی و فومانی ایله سائر مایوره بجه بول اوزقورمه ریهه و ایوره ها بونه کلان
 و زینه بریدیل
 خبیله ناطی کامل بلک فولدیل برادری صادره بلک قوت اولدیغی خیار
 کس کجه سنه فورقنده لکونبله ره سوا شو بول ساعده فزه به ووشکی حوده عیال قدر
 برنای غنه و نغ اولسه و اوج نغی رض او زاره ساعده فزه غول شو لا شغده اولوب سوی
 بر ایله ایله اچی نغ لکونبله تخمین ایدگی چینه بر ایله میله اوره اوغنی نه دیشانه مجدی
 و نغ رض جابه فورنانه مد ایدسه نغلیف بر ایله اول قدر نه بوند رض و ایوره ها بونه
 کلان نظر بولر فومانی ساعده عیال فیه سنا صیده کولای عهده نغلیف اوزرینه حور
 مناسبه کلمات لجه ایدله جوابه دیرک سوا شو بول به یجوه ساعده قدر مسافره
 و به تنظیم کورزلن نغله کمانه اوصاف کیمه فریم کمار به سنه سوا شو بولده تا شریکی
 اسلامیه تک فیه سانی بونامه " بالقلاده " نام محلی کیمه به ان زیارت و بود سوا بوردی

تاریخ

فرودنی ایام عمر و اقبال قیام به حق نعمت بدست اعظمی آورد و مسافه عجیبه ای پدید
 زار او نامه قبرستانه به حق نعمت با جبهه واقع اولوب اطرافه دیوار آتاس و در نزد
 رضی رود به درین کرایه بیوسوغ سفارش نینشده نقد ما انرا ایلک
 ایلک سندی قدر مضار سلامیه او بولده درین کرایه ناسیوه اولوب فرضا
 انظیر و زلفه زار لفظه کنی در بر رضی درین دریکله اولر ادر استک بقدره اسلامیه
 اولوبی رود و عجب ایدر چک اهل اسلامه کعبا مجبول فاله هفتی امور طیبیه و بولوبی
 جوله به اولقده کلمه علی زکون المرافه به دیوار جویدون ادر نه سده رضی تریه
 نطقه اوضه بر محل ات ایندیکله اولر دهان زیاده عاراضه اسلامیه موقوفه اولوبی کنی بودله
 ایله ادر جوارده بولنر مسانده اولر ایملوه ایچوندر بر محل تاران ایسه اوله هفتی وار و قاطبه
 عجز مکنه کنه انیم اولنر

بازار کوی ایبرالمور قفقاس ایالتی کوردو کونه صلوه با طومره رسیده نکل ایشونش و دیوار
 قوسلایس دیوار لنده اوسمقوه انانده کما دیوره ایچوندر ایله ایله هفتی و عقیده رضی به قایق زلفه
 بولوبی حاله علی الصبح سواستوبول لیمان کدرن لیمان ایچ طرفه ساحه بلایا مارینه
 اولوبی حاله ساعت درده قدر هیچ بگونه راسم نتره بیضایه اجرا اولر کلمه به ارم ایله
 ساعت سببجی انی زده لنده ایبرالمور شاریک و در وقت بولوبی زکوره «اوسمقوه»
 دیورنده و بیلا اسات اوزرینه لیمان بولنر زلفه کافه بیاند طونادیلوبی
 ایبرالمور ایبرالموریه قفقاسبه کمد و کیم کله بر ایلنده بولوبی حاله کوهان
 بر سینه ایبا اولکی دکیه سنه لده زده انشا اولرله اوله «هسته» و «سینیه»

و « ایچین قزیه » و « قوبانچ » و « او بیج » نامده نازر هلبدره اول اوردو هوش
نامده نازر هلبدره کیدورن نکر کیدورده صیور اهلیم بجا ابو منون اولاده تدم بدتریمیه
سایزده لک قزیه کوبدیده اجوی تعلیم ایدیه و کده صکاره ضایعه نه و نقایم کولانه طویلاجه
رسول عاوندننده اولدیفی اوزره (عاقیده اولون اولور) دهرن صون بنده اولدو خنده
ایلمن اوزره عکارهض کولایم اوزره عاقیده اولور « اوانه بکه افسه ابدلکه صکاره
لباوده یولنده نازر هلبدره بولور اوزره کیدوبه هلیفه یغی کچه له صکاره اینه یولنده
عکارهض « هورا » صکاره اقلانده دایورینه عودت ایدی
بو اناوه عالدیه و ایوره هایون رض بی اقلانده طونار بکه و بوردانده رض عکاره هایون
دیزدین خواد یا شاقولن عید موکلری و فکده و مطلق بلدیج که داد لوبیان
الف طاقده طور رفیقه عالدیه ابرالموشا ابرالموشا اولدیفی مسه ایدو منوص صا دایور
هاریتک بک یغی « دور ایچی و نازر هلبدره « هورا » صکاره اقلانده عود
و ستر یغی بک بده اولدیفی اوزره دایور هایونده رض « هورا » اوانه اقلانده
ایرالمورن دایوره عودتن نقایبا عالدیه دایور هایونده نه ایدیه بلدیج و سایه شاهانه
بک منظم بولنده سیه هیفه ضاله ایلیا رسالده بولنده نکر « معشوره » دایورینه ندجه
عالدیه دایور هایونده « اجنقلقزی نقایبا ایرالمورن صعب معنی من مایه هایور
عظمت مشوره جناب ک نعمت بانه اعظلمدن نرسانده یغی هان دایوره نیاشدی
عظمت مشوره جناب ک نعمت بانه « نفوت و نفوت » یغی کللو و نمانس نایله بار اولنده اولدو
نکر دایور « سید نک » نفوت و نفوت « عیاشه بولنده قومیا نیک معشوره نمانس کی
نقطه ده منجوز غایت جیم دایور رده عیاشه بولنده نکر « بالک نواز یا ابر عید
دایوری اهلیم کولر نه ایکی اوچ رفیقه ارام ابدلکه صکاره بالک نواز یا ابر عید

اسنانبول و باخصوص بوغنا ایچین لک قنقه و عثمایی حرمونیک بوزک، قیامی کوزکله نوره
 و در مضامه شریفده اورجهده حجت ایدیلدی حده ده ایرالهور قنقه و رض اسلام اولانه
 مملدور اتای سیاقده رضامه شریفده و غناج صبیحه زماندور مسلمانان اولدی
 و عکده هزار باره ساعت پرشی الملک انکلیزیه کال شانت و خجمله جالیسه قون کوردلکن
 بیایه این طرف مسیحی طرف قنقه سنین لیده یاردرک غواندوقد قضای قنقه لفظاً
 و رانه جریلا ارتز القل و غناج شاکانه لنده یکن زیاده نکل اولدین و زانه لهما بویه
 ضایه فلاقتیا قنقه لیده کوردلستک اولوره بر وقت ضایه لیده کوردلستک اولوره
 بولدیغین بایره حاس اولدیغین قنقه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه
 تعلیم اولور و حین اولدین قنقه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه
 عانا ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه
 اولور شو قدر که استون نه عابان قور و دنی نشانده صلوه اعدا جویلدور
 و زانه مستیایه هدیه نوره اولور قور و دنک بونده قنقه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه
 ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه
 لهما بویه سلوکانه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه
 انده شایانه قدس اولدیغین حالده قیام ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه
 صحنه و عاقبت لهما بویه سلوکانه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه
 یا تا قنقه و رض نبوع مظلم و قنقه یار شاهزاده قنقه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه
 صحنه و عاقبت ایرالهور جی اولدور ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه
 زخمازانه و سامعه نریب حافوره اولدور ایرالهور قنقه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه ایلیزه

تذکره

یا لایق کور کند به عبارتی الهی هینک مستحق عهد اولدین اوزره اسپای صفا طرفنده و قوی و نوری
 قی سیر با نورده با قویه قدر اولده خطا هائیه الهیدر . . . بر در چو قدر موقوفین نامه اولنامه
 روایت کوره ایرالمور حقیق کله جلد سه سرقد و قزو شهریه عنینا ایچ قیسه
 عرصه و سیاه اولدین اوزره ایرالمور حقیقین بازار کونج علی اصباح جوانو بوله مواصلت و بوم لکون قی
 نرسورغ توجیه حکت ایلمس اوزرینه حسب الترفیحات لازم میلاندر اعاده زیارت اولدیکه مده
 بازار ایشی کونج الانورقه ساعت ائده نخبک جوخی اولدین ایشاده زرصله نه ادره لکونز باره
 طبعی ایشله اجرای سلاطین اولدیکه عن الدیه و ایوره ایوبنی لیمانده فرود ایلم
 عنه معالارینه هینه خلافتینا هیدیه هیه سای عبودیت اولدیکه شرف عظمتی نسیب و نسیب اینک
 اوزره سطح دریا بر اینجه نصف تکون و لغتین کس اینجه اولدین هینه عن الدیه و ایوره ایوبنی
 ساعت نام زنده بامیل قطع ایلمک صلا کونج ساعت لکونز بیجه رده رنج در بار شوکت و ار
 صیاب خلافتینا هیدیه مواصلت اولدی .
 صیاب رب العالمیه مقرر حکم اولدیکه روی زمین اولدیکه و نعت بی نتم یادناه افخم اعظم اقدار
 هفتادین کمال طهرت و اقبال ایله الی نزلینا الودیه تحت علاجتینا شیخا هیدین دم و سرور
 قوه فاهه دولت عبد ربی بوضواهاه سلطنت اولدین اوزرینه نطف و نضور جو سوره ایسه
 صلاتینا رسولینا
 صلاتینا رسولینا

عبد مملوک صیاب خلافتینا هیدی
 صاحب القلوب بیو کانه زری کانه بوز

Türk Tarih Kurumu

Res. 1 — Yalta Şehri

Res. 2 — Yalta Rıhtımı

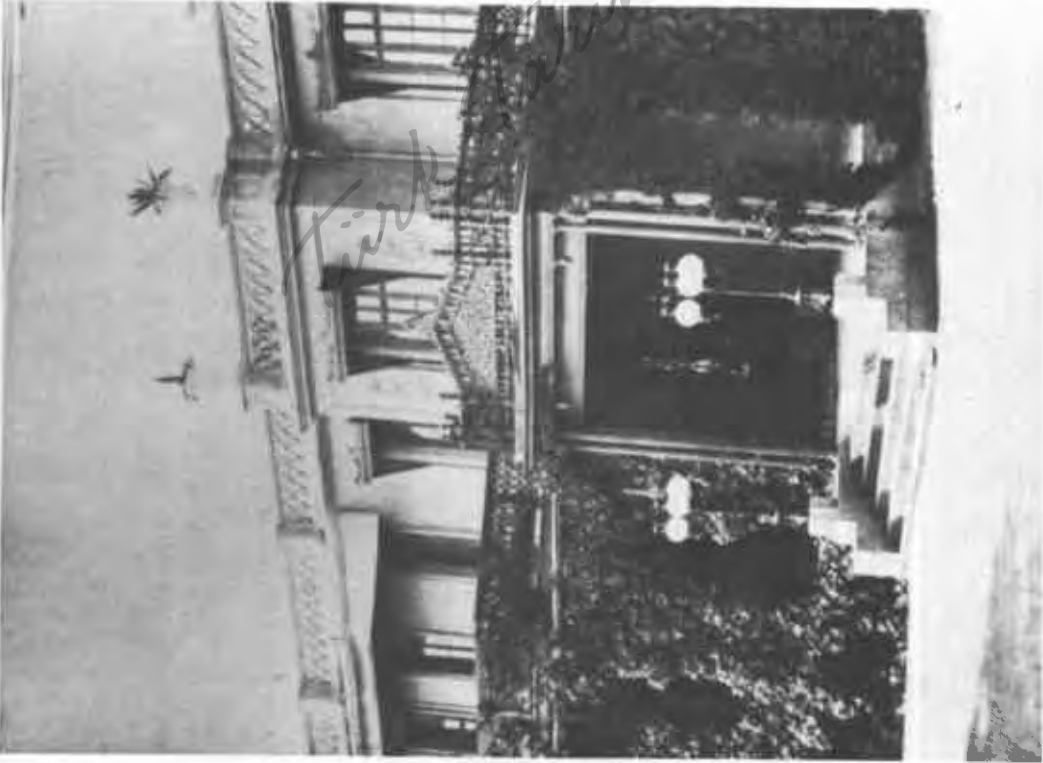
Res. 3 — Kasr-ı İmparatori

Res. 4 — Diğeri Kasr-ı İmparatori

Res. 6 — İmparator Hazretlerinin Yazı Odası

Res. 5 — Diğir Kaser-i İmparatori kapusu

Res. 7 — İmparator Hazretlerinin Yazı Odası

Res. 8 — Salonlardan Biri

Res. 10 — Livadya Bağçesinde Bir Çeşme

Res. 9 — İmparator Hazretlerinin Diğer Odası

Mahir Aydın

Res. 11 — 2.000 arşuna karib irtifâdan dökülen "Uçansu" nâm çağlayan